

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κοσσυφοπέδιο: Δημογραφικές εξελίξεις και γεωπολιτικές ανακατατάξεις σε μια περιφέρεια των Βαλκανίων

Μπαλτάς Παύλος

Επιβλέπων: Κοτζαμάνης Βύρων

Βόλος, Σεπτέμβριος 1999

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 1427/1
Ημερ. Εισ.: 03-11-1999
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΜΧΠΠΑ
1999
ΜΠΑ

Στους γονείς μου

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας δεν θα ήταν εφικτή χωρίς τη βοήθεια κάποιων ανθρώπων. Θα ήθελα λοιπόν να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Βύρωνα Κοτζαμάνη, τόσο για την επίβλεψη της διπλωματικής όσο και για την εμπιστοσύνη που έδειξε προς το πρόσωπο μου. Τον κ. Goran Renev, που μας τροφοδότησε με τα δημογραφικά στοιχεία, χωρίς τα οποία αυτή η διπλωματική δεν θα είχε ολοκληρωθεί. Επίσης τον Απόστολο Κωτίδη που δημιούργησε το ψηφιακό υπόβαθρο της περιοχής μελέτης και το Διδακτορικό φοιτητή Δημήτρη Σταθάκη, ο οποίος ζήτησε να μην γίνει γνωστός ο τομέας της συνεργασίας μας.

Τέλος οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ σε αυτούς που χωρίς να εμπλέκονται άμεσα με τη διπλωματική μου εργασία με βοήθησαν, ηθικά και ψυχολογικά, τους γονείς μου, την αδερφή μου και τους κοντινούς μου ανθρώπους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
Η φυσιογνωμία της περιοχής	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ (1812-1992)	16
<hr/>	
1.0 Εισαγωγή	16
1.1 Δημιουργία των εθνικών κρατών	16
1.2 Α' και Β' Βαλκανικός πόλεμος	22
1.3 Α' παγκόσμιος πόλεμος	27
1.4 Η περίοδος ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους	31
1.5 Β' παγκόσμιος πόλεμος	35
1.6 Πολιτικές και χωρικές εξελίξεις στα μεταπολεμικά Βαλκάνια	39
1.7 Συμπεράσματα	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ: ΜΙΑ ΤΑΡΑΓΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ	46
<hr/>	
2.0 Εισαγωγή	46
2.1 Ιστορικές ρίζες του προβλήματος	46
2.2 Εναλλαγή της Αλβανικής και της Σερβικής κυριαρχίας στην περιοχή	48
2.4 Η Σερβική διοίκηση και το Αλβανικό «παράλληλο» σύστημα	56
2.5 Η Διεθνής παρέμβαση	59
2.6 Συμπεράσματα	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ	62
3.0 Εισαγωγή	62
3.1 Εξέλιξη του πληθυσμού	62
3.2 Γεννητικότητα	66
3.3 Θνησιμότητα	69
3.4 Μεταναστευτικά ρεύματα	72
3.5 Δομή του πληθυσμού	74
3.6 Συμπεράσματα	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΝΤΑΣΗΣ ;	82
4.0 Εισαγωγή	82
4.1 Η εθνολογική ιδιαιτερότητα του Κοσσυφοπεδίου	82
4.2 Δημογραφική διαφοροποίηση της Αλβανικής εθνικής ομάδας.	85
4.3 Χαρτογραφική αποτύπωση των πληθυσμιακών εξελίξεων	91
4.4 Η “φυσική” γονιμότητα των Αλβανών και η “έξοδος” του Σερβικού πληθυσμού: διαφοροποιημένες δημογραφικές συμπεριφορές, αντανάκλαση των πολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών καταστάσεων των δυο κυρίαρχων εθνικών ομάδων.	100
4.5 Συμπεράσματα	103
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	104
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	108
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	110

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΧΑΡΤΩΝ

- Χάρτης 1:** Ανάγλυφος Χάρτης των Βαλκανίων, σελ. 11
- Χάρτης 2:** Η συνθήκη του Αγίου Στέφανου, σελ. 19
- Χάρτης 3:** Η συνθήκη του Βερολίνου, σελ. 19
- Χάρτης 4:** Πολιτική ανάπτυξη των Βαλκανίων 1812-1912, σελ. 21
- Χάρτης 5:** Η δεύτερη Βαλκανική Συμμαχία, σελ. 23
- Χάρτης 6:** Η κατάσταση μετά τον Α' Βαλκανικό Πόλεμο, σελ. 23
- Χάρτης 7:** Η συνθήκη του Λονδίνου, σελ. 23
- Χάρτης 8:** Η συνθήκη του Βουκουρεστίου, σελ. 23
- Χάρτης 9:** Πολιτική ανάπτυξη των Βαλκανίων 1912-1913, σελ. 26
- Χάρτης 10:** Τα Βαλκάνια μετά τον Α' παγκόσμιο πόλεμο, σελ. 30
- Χάρτης 11:** Το Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων, σελ. 34
- Χάρτης 12:** Η εθνολογική σύνθεση του βασιλείου, σελ. 34
- Χάρτης 13:** Τα Βαλκάνια μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο, σελ. 38
- Χάρτης 14:** Η π.Ο.Σ.Δ.Γ., σελ. 41
- Χάρτης 15:** Η Ο.Δ.Γ., σελ. 45
- Χάρτης 16:** Ευρύτερη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, σελ. 46
- Χάρτης 17:** Τα διαδοχικά σύνορα της Σερβίας, σελ. 49
- Χάρτης 18:** Εναλλαγή Σερβικής και Αλβανικής κυριαρχίας στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, σελ. 52
- Χάρτης 19:** Εθνολογική σύνθεση της π.Ο.Σ.Δ.Γ. (στοιχεία απογραφής 1991), σελ. 85
- Χάρτης 20:** Διοικητική διαίρεση του Κοσσυφοπεδίου, σελ. 91
- Χάρτης 21:** Μεταβολή του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1981-91 (1981=100), σελ. 94
- Χάρτης 22:** Μεταβολή του Σερβικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1981-91 (1981=100), σελ. 94
- Χάρτης 23:** Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1981-91 (1981=100), σελ. 94
- Χάρτης 24:** Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1971-81 (1981=100), σελ. 95
- Χάρτης 25:** Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1971-81 (1981=100), σελ. 95
- Χάρτης 26:** Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου 1971-81 (1981=100), σελ. 95
- Χάρτης 27:** Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1981, σελ. 96
- Χάρτης 28:** Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1991, σελ. 96
- Χάρτης 29:** Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1981, σελ. 97
- Χάρτης 30:** Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1991, σελ. 97
- Χάρτης 31:** Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1971, σελ. 98
- Χάρτης 32:** Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1981, σελ. 98
- Χάρτης 33:** Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1971, σελ. 99
- Χάρτης 34:** Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1981, σελ. 99

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Φυσικό ισοζύγιο Κοσσυφοπέδιο, σελ. 65

Διάγραμμα 2: Φυσικό ισοζύγιο Κεντρική Σερβία, σελ. 65

Διάγραμμα 3: Φυσικό ισοζύγιο Βοϊβοντίνα, σελ. 65

Διάγραμμα 4: Συνθετικός δείκτης γονιμότητας, σελ. 68

Διάγραμμα 5: Βρεφική Θνησιμότητα στην π.Ο.Σ.Δ.Γ., την Ο.Δ.Γ. και τις συνιστώσες της, σελ. 71

Διάγραμμα 6: Μέση ηλικία πληθυσμού, σελ. 76

Διάγραμμα 7: Οι πληθυσμιακές πυραμίδες της Βοϊβοντίνας και της Κεντρικής Σερβίας (1950,1970,1990,1995), σελ. 78

Διάγραμμα 8: Οι πληθυσμιακές πυραμίδες του Κοσσυφοπεδίου(1950,1970,1990,1995), σελ. 79

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: π.Ο.Σ.Δ.Γ., Ο.Δ.Γ. και συνιστώσες της: Πληθυσμός (απόλυτες τιμές), ειδικό βάρος της κάθε συνιστώσας (% του πληθυσμού της στο συνολικό πληθυσμό της π.Ο.Σ.Δ.Γ.) και μέση ετήσιοι ρυθμοί (‰) μεταβολής ανάμεσα στις διαδοχικές απογραφές, σελ. 64

Πίνακας 2: Ο.Δ.Γ. και συνιστώσες της: Πληθυσμός (απόλυτες τιμές), ειδικό βάρος της κάθε συνιστώσας (% του πληθυσμού της στο συνολικό πληθυσμό της Ο.Δ.Γ.), σελ. 64

Πίνακας 3: Μέση προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση ανά φύλο στην π.Ο.Σ.Δ.Γ., την Ο.Δ.Γ., το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο, σελ. 72

Πίνακας 4: Φαινόμενη μετανάστευση περιόδου (‰), σελ. 73

Πίνακας 5: Πληθυσμός σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες, σελ. 77

Πίνακας 6: π. Ο.Σ.Δ.Γ, Ο.Δ.Γ., Κοσσυφοπέδιο: Ειδικό βάρος του πληθυσμού της κάθε εθνότητας σελ. 84

Πίνακας 7: % εθνικότητας στο συνολικό πληθυσμό περιοχής, σελ. 89

Πίνακας 8: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής, σελ. 89

Πίνακας 9: Γονιμότητα Σερβίδων και Αλβανίδων στην Ο.Δ.Γ., στο Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο στα απογραφικά έτη, σελ. 90

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Δ.Γ , Αδρός Δείκτης Γεννητικότητα.

Α.Δ.Θ , Αδρός Δείκτης Θνησιμότητας.

Α.Σ.Κ. , Απελευθερωτικός Στρατός Κοσσυφοπεδίου.

Ε.Ε. , Ευρωπαϊκή Ένωση

Η.Π.Α. , Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής

Κ.Κ.Α. , Κομμουνιστικό Κόμμα Αλβανίας

Κ.Κ.Γ. , Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας

Ο.Δ.Γ., Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

Ο.Σ.Δ.Γ., Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

π. Ο.Σ.Δ.Γ., πρώην Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«... Μάθαμε πώς να φοράμε τιράντες, να γράφουμε έξυπνα κύρια άρθρα και να φτιάχνουμε σοκολάτες γάλακτος, όταν όμως πρέπει να πάρουμε σοβαρές αποφάσεις για το πώς κάποιες λίγο διαφορετικές φυλές μπορούν να συμβιώσουν σε μια προικισμένη ευρωπαϊκή χερσόνησο, είμαστε ανίκανοι να βρούμε κάποια άλλη μέθοδο πέρα από τη μαζικής κλίμακας αλληλοεξόντωση...»

Το παραπάνω κείμενο δεν γράφτηκε με αφορμή τα πρόσφατα γεγονότα στη Βοσνία ή το Κοσσυφοπέδιο, αλλά σχεδόν ογδόντα πέντε χρόνια πριν από τον Λ. Τρότσκι σχολιάζοντας τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-1913). Τελικά πολύ λίγα πράγματα έχουν αλλάξει από τότε, καθώς η σημερινή κατάσταση στη Βαλκανική χερσόνησο παραπέμπει σε αναμνήσεις του παρελθόντος.

Αφορμή της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτέλεσε η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, μια μικρογραφία της Βαλκανικής χερσονήσου καθώς ανά τους αιώνες κατοικήθηκε από μικτό εθνολογικά πληθυσμό και αποτελούσε πάντα μήλον της έριδος ανάμεσα στη Σερβία και την Αλβανία, καθώς ήταν ένα κομμάτι του παζλ που θα τους επέτρεπε την ολοκλήρωση των εθνικιστικών τους σχεδίων.

Στη παρούσα εργασία κάνουμε μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του προβλήματος του Κοσσυφοπεδίου. Θα αναζητήσουμε τους παράγοντες που οδήγησαν στην ένταση, τα στοιχεία που μετατρέπουν τη στατική αυτή γεωγραφική ενότητα σε δυναμικό παράγοντα ανακατατάξεων, εξετάζοντας κυρίως τις πληθυσμιακές συμπεριφορές των εμπλεκόμενων εθνικών ομάδων και το γεωπολιτικό ρόλο της περιοχής.

Ειδικότερα στο πρώτο κεφαλαίο θα επικεντρωθούμε στις χωρικές και πολιτικές ανακατατάξεις που σημάδεψαν το Βαλκανικό χώρο από το 1812 μέχρι και το 1992 και επηρέασαν άμεσα τη περιοχή μελέτης μας. Στο δεύτερο κεφαλαίο θα παρουσιάσουμε τις ιστορικές ρίζες του προβλήματος καθώς και τις πολιτικές δράσεις, εντός της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου, που με τη σειρά τους δημιούργησαν αλυσιδωτές αντιδράσεις πολιτικού και μη χαρακτήρα.

Στην τρίτη ενότητα θα εξετάσουμε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του Κοσσυφοπεδίου που του προσδίδουν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Βαλκανικής χερσονήσου, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο θα αναζητήσουμε τους παράγοντες που διαφοροποιούν δημογραφικά τη περιοχή, καθώς επίσης και το κατά πόσο η δημογραφική συμπεριφορά της αλβανικής εθνικής ομάδας ήταν «φυσική» ή ενταγμένη μέσα σε ένα ευρύτερο εθνικιστικό σχέδιο.

Τέλος στα συμπεράσματα κάνουμε μια πρώτη εκτίμηση των παραγόντων που δημιούργησαν τη σημερινή κατάσταση στα Βαλκάνια με άμεσες συνέπειες στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, θεωρώντας ότι η επίλυση του προβλήματος απαιτεί τον συγκερασμό αντίρροπων απόψεων (τάσεις για ανεξαρτησία, θέσεις των άλλων βαλκανικών χωρών και τη στρατηγική των σημερινών «μεγάλων δυνάμεων» που εμπλέκονται στην ευρύτερη περιοχή).

Πριν προχωρήσουμε στο πρώτο κεφάλαιο θεωρούμε απαραίτητο να παραθέσουμε κάποια γενικά στοιχεία για τη γεωγραφία των Βαλκανίων, τη προέλευση των λαών της περιοχής και τη κοινή τους πορεία μέχρι και την δημιουργία των πρώτων εθνικά ανεξάρτητων κρατών στη Βαλκανική χερσόνησο.

Η φυσιογνωμία της περιοχής

Γεωγραφία

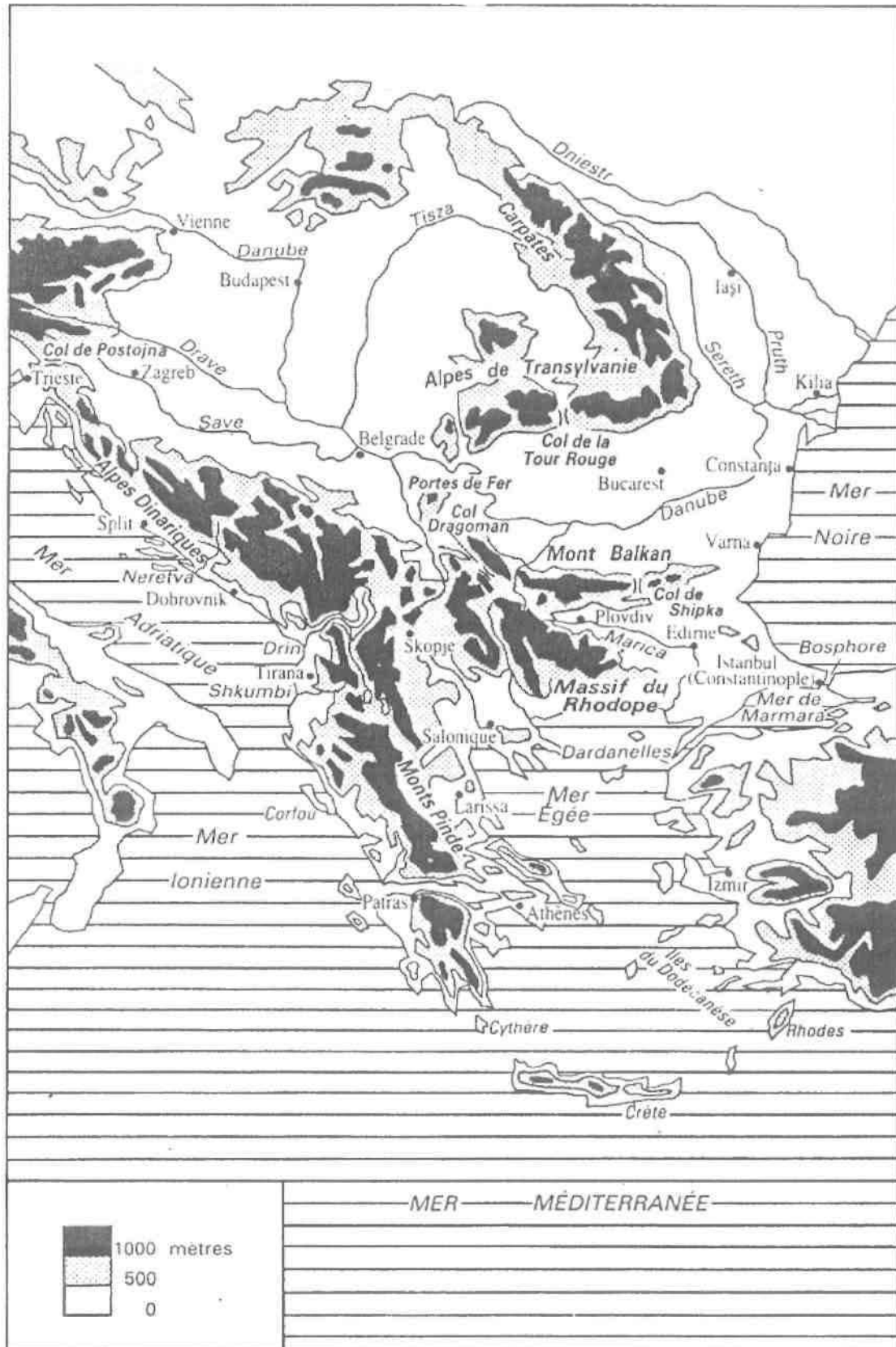
Η Βαλκανική χερσόνησος οριοθετείται από την Αδριατική στα δυτικά, την Μεσόγειο στα νότια, το Αιγαίο και τη Μαύρη θάλασσα στα ανατολικά, ενώ στα βόρεια προβάλλει σαν φυσικό σύνορο ο Δούναβης χωρίς να εμποδίζει όμως να συμπεριλάβουμε σε αυτή την Ρουμανία.

Τα Βαλκάνια πήραν την ονομασία τους από την τούρκικη λέξη “Balkan” που σημαίνει βουνό, πιο συγκεκριμένα από ένα βουνό της Βουλγαρίας το “Koca Balkan” (το γέρικο βουνό), το οποίο οι αρχαίοι έλληνες το ονόμαζαν “Αίμο”. Ο όρος “βαλκανική χερσόνησος” εισήχθη από τον Γερμανό γεωγράφο Johan August Zeune το 1808, προσδιορίζοντας και διαχωρίζοντας ταυτόχρονα, με αυτό τον τρόπο τις ευρωπαϊκές κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από την υπόλοιπη Ευρώπη (M. Foucher, 1994).

Παρατηρώντας τον ανάγλυφο χάρτη (Χάρτης 1) της χερσονήσου δεν αργούμε να καταλάβουμε γιατί η λέξη “Balkan” (βουνό) προσδιορίζει τα Βαλκάνια με τον καλύτερο τρόπο. Τα βουνά κάνουν την παρουσία τους αισθητή κατά μήκος όλης της χερσονήσου. Στα βόρεια συναντάμε τον ορεινό όγκο των Καρπαθίων που φτάνουν μέχρι και τα 2.520 μέτρα, στο κέντρο τα βουνά της Ροδόπης, της Ρίλα και του Πιρίν, εδώ βρίσκεται και η υψηλότερη κορυφή της χερσονήσου (2.920 μέτρα). Τέλος στα νότια και τα δυτικά υπάρχουν οι ορεινοί όγκοι του Σκάρδου, της Πίνδου και τα βουνά της Πελοποννήσου, με υψηλότερα βουνά στις παραπάνω περιοχές αυτά του Ολύμπου (2.916) στην Ελλάδα και του Ντουτρμιτορ (2.523) στο Μαυροβούνιο.

Οριοθετώντας τους ορεινούς όγκους οι πεδιάδες και τα οροπέδια εξανθρωπίζουν την χερσόνησο (G.CASTELLAN, 1991) Έτσι έχουμε στα νότια των Καρπαθίων την προσχωσιγενή πεδιάδα της Βλαχίας και στα νότια αυτής το βουλγαρικό οροπέδιο. Πιο νότια ανάμεσα στις τρεις θάλασσες συναντάμε παραθαλάσσιες πεδιάδες ή λεκανοπέδια,

Χάρτης 1: Ανάγλυφος χάρτης των Βαλκανίων

πηγή: G. Castellan, 1991

όπως το λεκανοπέδιο της Σκόρδα, η αλβανική Μουζακιά, ο κόλπος της Άρτας, το λεκανοπέδιο της Αττικής, η Θεσσαλική πεδιάδα, η κοιλάδα της Θεσσαλονίκης και η πεδιάδα της τούρκικης Θράκης που φτάνει από τα Δαρδανέλια μέχρι τον Βόσπορο. Όλες αυτές οι περιοχές είναι πυκνοκατοικημένες και γεωργικά πλούσιες.

Η Βαλκανική χερσόνησος είναι πλούσια σε ορυκτά πλούτη, όπως το χρυσαφί των καρπάθιων ποταμών, τα ορυχεία χαλκού και ασημιού στη Βουλγαρία και την Σερβία, ενώ η σύγχρονη βιομηχανία δείχνει ενδιαφέρον για το αλβανικό σιδηρονικέλιο όπως και για το πετρέλαιο της Βλαχίας, της κεντρικής Αλβανίας, της Κροατίας και της Ελλάδας του Αιγαίου.

Λαοί

Οι πρώτοι λαοί που έκαναν την εμφάνιση τους στα Βαλκάνια ήταν οι Έλληνες και οι Ιλλυριοί. Οι Έλληνες έφτασαν στα μέσα της δεύτερης χιλιετίας π.Χ και αφού ενσωματώθηκαν με τους αυτόχθονες δημιούργησαν το μυκηναϊκό πολιτισμό (1600-1100 π.Χ.) και στη συνέχεια το πολιτισμό της κλασικής Αθηνάς. Οι Ιλλυριοί έφτασαν από το λεκανοπέδιο του Δούναβη στις αδριατικές ακτές, μετά από πολυάριθμες και διαδοχικές επιρροές, ιδιαίτερα των Σλάβων δημιούργησαν τον αλβανικό λαό. Οι Ρουμάνοι θεωρούν ότι κατάγονται από τους αρχαίους προγονούς τους Δάκες. Αφού καταρχήν εκρωμαϊστήκαν, με αποτέλεσμα να διατηρήσουν μια γλώσσα με λατινική προέλευση, στη συνέχεια υπέστησαν επιρροές από τους Γότθους και τους Σλάβους.

Οι Σλάβοι έκαναν την εμφάνιση τους τον 6^ο αιώνα μ.Χ., κατάγονταν από την ζώνη των πεδιάδων ανάμεσα στον Όντερ και στο Δνείπερο και διείσδυσαν στα Βαλκάνια από τον διάδρομο του Μοράβα. Την εποχή του Ιστουνιανου έφτασαν στη Δαλματική ακτή, στη συνέχεια υποτάχτηκαν από τους Αβαρούς, που ήρθαν από το Αλτάϊ και μέσα στον επόμενο αιώνα εμφανίστηκαν σε όλη την Βυζαντινική αυτοκρατορία από την Ιστρία μέχρι την Πελοπόννησο και την Κρήτη.

Οι Σλάβοι, που είχαν εγκατασταθεί στα κεντρικά των Βαλκανίων, με την βοήθεια των Φράγκων κατάφεραν να απελευθερωθούν από τους Αβάρους και τον 9^ο και 10^ο αιώνα δημιούργησαν τα πρώτα τους κράτη, των Κροατών και των Σέρβων. Οι σλαβικές φυλές

που είχαν εγκατασταθεί στις κοιλάδες των Άλπεων γνώρισαν κατά σειρά την κυριαρχία των Φράγκων και των Γερμανών και μόλις το 1918 κατάφεραν να δημιουργήσουν κρατική ταυτότητα με την ίδρυση του κράτους των Σλοβένων. Ενώ οι Σλάβοι που είχαν εγκατασταθεί στα ανατολικά Βαλκάνια υποτάχθηκαν στα μέσα του 7^{ου} αιώνα μ.Χ στους Πρωτοβούλγαρους, ένα τουρανικό λαό, συγγενικό με τους Τούρκους, ισχυρός λαός που το 681 μ.Χ. επέβαλλε στη Βυζαντινή αυτοκρατορία την αναγνώριση του κράτους τους, την Βουλγαρία. Οι Πρωτοβούλγαροι έδωσαν στους Σλάβους της περιοχής αυτής την ονομασία τους και πήραν από αυτούς την γλώσσα και τον πολιτισμό τους.

Οι Σλάβοι που είχαν εγκατασταθεί στο ελληνικό κομμάτι της γεωγραφικής ενότητας της Μακεδονίας δεν κατάφεραν ποτέ να υποδηλώσουν την διαφορετικότητά τους με την δημιουργία ενός κράτους. Οι Σλάβοι της Ελλάδας υπέστησαν από τον 9^ο αιώνα ένα θρησκευτικό και πολιτιστικό εξελληνισμό, ο οποίος κατάφερε να εξαλείψει τα αρχικά τους χαρακτηριστικά (G.CASTELLAN,1991). Ενώ αυτοί της υπόλοιπης γεωγραφικής ενότητας της Μακεδονίας έπεσαν θύματα των συνεχών συγκρούσεων των γειτόνων τους για την προσάρτηση της περιοχής.

Ο Τούρκικος λαός κάνει την εμφάνισή του στη χερσόνησο των Βαλκανίων, μέσω τις πολιτικής του εποικισμού από τους Οθωμανούς, πρώτων για λόγους στρατηγικής σημασίας, δεύτερον για να ενισχυθούν περιοχές που οι πληθυσμοί τους είχαν αποδεκατιστεί από τους συνεχείς πόλεμους και τις επιδημίες. Η πρώτη φορά που εγκαταστάθηκαν τέτοιοι πληθυσμοί στα Βαλκάνια ήταν το 1356, όπου Τουρκομάνοι από την Ανατολία μεταφέρθηκαν στην Θράκη. Στη συνέχεια μέσω αυτής της διαδικασίας, τούρκικοι πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν στην Αλβανία, τη Μακεδονία και την Βουλγαρία.

Τέλος άλλοι λαοί που κατοίκησαν ή και κατοικούν μέχρι και σήμερα τα Βαλκάνια είναι οι Εβραίοι, οι Αρμένιοι και οι αιώνια περιπλανώμενοι Τσιγγάνοι.

Όλοι αυτοί οι λαοί στην κοινή τους πορεία, μέχρι την ίδρυση των πρώτων εθνικών κρατών και λίγο μετά, βρίσκονταν σε μια συνεχή κίνηση μέσα στην Βαλκανική χερσόνησο, για λόγους όπως επιδημίες πανούκλας, ερήμωση ολόκληρων ζωνών από την ελονοσία, και φυσικά διωγμοί και εποικισμοί που πραγματοποιήθηκαν από την Οθωμανική αυτοκρατορία και τους οποίους συνέχισαν οι ηγέτες των πρώτων εθνικών κρατών με στόχο την εθνική “καθαρότητα” της σύνθεσης του πληθυσμού.

Η κοινή πορεία στο χρόνο

Για περίπου είκοσι αιώνες, με ελάχιστες παρενθέσεις, τα Βαλκάνια βρισκόντουσαν πάντα κάτω από μια κοινή εξουσία-καθεστώς και λειτουργούσαν σαν ένα ενιαίο κράτος. Οι αυτοκρατορίες-βασιλεία που κυριάρχησαν στα Βαλκάνια αυτά τα χρόνια ήταν τέσσερα.

Πρώτη φορά τα Βαλκάνια ενώθηκαν κάτω από μια και την αυτή εξουσία από τον Αλέξανδρο, δημιουργώντας το βασίλειο της Μακεδονίας. Ο αιφνίδιος θάνατός του όμως δημιούργησε διαμάχη για την διάδοχη του με αποτέλεσμα να βρουν την ευκαιρία οι Ρωμαίοι και να επέμβουν στη Βαλκανική χερσόνησο. Η πτώση του βασιλείου της Μακεδονίας ήρθε το 168π.Χ. με την ήττα του στρατού της από τους Ρωμαίους στην Πύδνα.

Οι Ρωμαίοι ήταν οι δεύτεροι που μετά τους Μακεδόνες ένωσαν τα Βαλκάνια κάτω από μια κοινή εξουσία. Η κυριαρχία αυτή κράτησε για περισσότερο από τέσσερις αιώνες. Οι Ρωμαίοι κατασκεύασαν στη χερσόνησο ένα τεράστιο οδικό δίκτυο, όλα τα περάσματα στρώθηκαν με πλακόστρωτα οδοστρώματα. Πάνω σε αυτό το οδικό δίκτυο δημιουργήθηκαν πόλεις-οχυρά ή πόλεις-αγορές, που αποτέλεσαν αργότερα την βάση για την δημιουργία πολλών μεγάλων Βαλκανικών πόλεων όπως η Ανδριανούπολη, η Σερδική (Σόφια), η Ναϊσος (Nis), η Σιγκιδών (Βελιγράδι) και πολλές άλλες.

Η τρίτη εξουσία κάτω από την η οποία ενώθηκε όλη η Βαλκανική χερσόνησος ήταν η Βυζαντινή αυτοκρατορία. Η Βυζαντινή αυτοκρατορία δημιουργήθηκε από την διανομή της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας το 395μ.Χ από το Θεοδόσιο. Ουσιαστικά όμως κατάφερε να διαφοροποιηθεί από την Ρωμαϊκή αυτοκρατορία όταν δημιούργησε τον δικό της πολιτισμό καρπό της συμβίωσης των ρωμαϊκών δομών του κράτους, του ελληνιστικού πολιτισμού και της χριστιανικής πίστης (G.Castellan,1991). Υπό την στέπη της Βυζαντινής αυτοκρατορίας δημιουργήθηκε και διαμορφώθηκε η ανατολική (ορθόδοξη) εκκλησία, μετά το σχίσμα της χριστιανικής εκκλησίας το 1054 και αμέσως συνδέθηκε στενά με το Κράτος.

Η τετάρτη και τελευταία φορά που τα Βαλκάνια ήταν ενωμένα κάτω από μια κοινή εξουσία ήταν μέσω της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η πρώτη φορά που οι Οθωμανοί επενέβησαν στα Βαλκάνια ήταν μετά από πρόσκληση του Ιωάννη Κατακουζηνού με

σκοπό να απαλλαγεί από έναν Παλαιολόγο ανταγωνιστή του. Έτσι το 1346 ο Στράτος των Οθωμανών πέρασε στην Θράκη. Η κατάκτηση των Βαλκανίων από τους Οθωμανούς συνδέεται με την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453, όμως ουσιαστικά το Βυζάντιο πλήρωνε φόρο υποτελείας και ο βασιλιάς του ήταν υποτελής του σουλτάνου από το 1372. Η Οθωμανική αυτοκρατορία που διήρκεσε για περισσότερο από 400 χρόνια προίκισε τους Βαλκανικούς με το ειδικό βάρος της θρησκείας στον πολιτισμός τους.

Οι Οθωμανοί διαχώριζαν τους υπηκόους της αυτοκρατορίας στους Moslem (πιστοί) και στους zimmi (προστατευόμενους-μη μουσουλμάνοι). Το Κοράνι εξασφάλιζε στους zimmi που δεν είχαν αντισταθεί στο Ισλάμ την προστασία της ζωής τους, την διατήρηση της περιουσίας τους και την ελευθέρια της λατρείας τους. Έτσι η Οθωμανική αυτοκρατορία δημιούργησε ένα σύστημα αυτοδιοίκησης αυτών των θρησκευτικών ομάδων εξαιρετικής ανοχής για την εποχή του, το σύστημα του millet.

Το σύστημα millet όριζε τους θρησκευτικούς αρχηγούς των εθνικών ομάδων υπεύθυνους κυβερνήτες των κοινοτήτων τους, οι κοινότητες αυτοδιοικούσαν σε θέματα θρησκείας, ηθικής, εκπαίδευσης ενώ στα υπόλοιπα θέματα συμμορφώνονταν με τους νόμους της αυτοκρατορίας. Έτσι δημιουργήθηκε το “Rum millet” με αρχηγό των Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης και υπάγονται σε αυτό όλοι οι χριστιανοί ορθόδοξοι της αυτοκρατορίας, το “Yahoudi millet” για τους εβραίους κοκ.

Οι προσηλυτισμοί κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας δεν ήταν συστηματικοί και αναγκαστικοί. Αντίθετα υπήρξαν προσηλυτισμοί λίγο πολύ εθελοντικοί, καθώς με αυτό τον τρόπο οι άνθρωποι εξασφάλιζαν την κατάργηση του κεφαλικού φόρου, των δικαστικών διακρίσεων και τη δυνατότητα να μπουν στο σώμα των ουλεμάδων και σε ορισμένες συντεχνίες. Τέτοιοι προσηλυτισμοί ήταν αυτοί των Βουλγάρων, των σλάβων της περιοχής των Σκοπίων και των Αλβανών του Κοσσυφοπεδίου. Έτσι μετά το τέλος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας τα Βαλκάνια απέκτησαν το ειδικό βάρος της θρησκευτικής πίστης, ως σημείο αναφοράς της ιδιαιτερότητας που ένιωθε ο κάθε λαός της περιοχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΚΑΤΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ (1812-1992)

1.0 Εισαγωγή

Στο κεφαλαίο αυτό θα παρουσιάσουμε της χωρικές και πολιτικές ανακατατάξεις που ξεκίνησαν στην περιοχή των Βαλκανίων με την ίδρυση των πρώτων εθνικά ανεξάρτητων κρατών και συνεχίζονται μέχρι και σήμερα, με πιο πρόσφατα παραδείγματα το διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ. και τη στρατιωτική σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο, διεργασίες που ενώ έχουν ξεκινήσει σχεδόν δυο αιώνες πριν φαίνεται ότι θα συνεχιστούν για πολύ καιρό ακόμη.

1.1 Δημιουργία των εθνικών κρατών

Στα τέλη του 1808 η Οθωμανική αυτοκρατορία άρχισε να γίνεται ο “μεγάλος ασθενής της Ευρώπης”, απόρροια εσωτερικών ανταγωνισμών που την βασάνιζαν αλλά και λόγω του μη εκσυγχρονισμού των δομών του κράτους.

Το παραπάνω γεγονός σε συνδυασμό με το μήνυμα της γαλλική επανάστασης και των γεωπολιτικών συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων της εποχής, επέτρεψε στους λαούς των Βαλκανίων να δημιουργήσουν τα πρώτα ανεξάρτητα κράτη.

Πρώτοι επαναστάτησαν οι Σέρβοι το 1804 με αρχηγό τον Καραγεώργη. Ο Καραγεώργης κατάφερε να δημιουργήσει ένα ανεξάρτητο κράτος με πρωτεύουσα το Βελιγράδι, το οποίο μετατράπηκε σε προτεκτοράτο των Ρώσων, η ανεξαρτησία είχε διάρκεια από το 1804 μέχρι και το 1813 , όποτε και η Ρώσοι συνάψανε ειρήνη με τους Οθωμανούς και υπέγραψαν μυστική συμφωνία εν άγνοια των Σέρβων η οποία προέβλεπε την επιστροφή των εδαφών στους Οθωμανούς και γενική αμνηστία στους υπαίτιους της επανάστασης.

Πέρασαν περίπου δυο χρόνια μέχρι να ξανά επαναστατήσουν οι Σέρβοι υπό την αρχηγία του Μίλος Ομπρένοβιτς, το 1815. Η δεύτερη αυτή εξέγερση οδήγησε στην δημιουργία ενός αυτόνομου Σέρβικου κράτους, πρόδρομο του σημερινού, με έκταση 37.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, συνδεδεμένο με την Οθωμανική αυτοκρατορία πληρώνοντας φόρο υποτελείας στον Σουλτάνο. Αυτό συνέβη το Δεκέμβριο του 1833 και συνέβαλαν στη δημιουργία του οι νίκες των Ρωσικών στρατευμάτων έναντι αυτών των Οθωμανών.

Η Ελληνική επανάσταση ξεκίνησε το 1821 και μέχρι το 1822 οι Έλληνες είχαν καταφέρει να απελευθερώσουν την περιοχή του Μοριά. Μέχρι και το 1825 δεν υπήρξε καμία εξέλιξη στον στρατιωτικό τομέα και οι Έλληνες αναλώνονταν σε εσωτερικές διαμάχες για την διακυβέρνηση των ανεξάρτητων εδαφών. Το τελευταίο γεγονός έδωσε την δυνατότητα στους Οθωμανούς να ανασυνταχθούν και με την βοήθεια στρατευμάτων από την Αίγυπτο επιτέθηκαν στους Έλληνες. Έτσι το 1825 τα στρατεύματα από την Αίγυπτο αποβιβάστηκαν στην Πελοπόννησο όπου κανείς δεν μπορούσε να τους αντισταθεί, ενώ από τα βόρεια ο σουλτανικός Στράτος κατελάμβανε το Μεσολόγγι και λίγο μετά την Ακρόπολη των Αθηνών.

Η πρόθεση όμως της Ρωσίας να αποτελέσει τον προστάτη των Ορθόδοξων λαών σε συνδυασμό με τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα της στην περιοχή και από την άλλη μεριά ο φόβος των Άγγλων για την δημιουργία μιας ανεξάρτητης Ελλάδας υπό την προστασία των Ρώσων, που θα είχε ως αποτέλεσμα την κάθοδο των Ρώσων στις θάλασσες του νότου, οδήγησαν στην υπογραφή της συμφωνίας του Λονδίνου (1827) μεταξύ της Γαλλίας, της Ρωσίας και της Αγγλίας όπου μεσολαβούσαν για την δημιουργία ενός αυτόνομου ελληνικού κράτους μέσα στα πλαίσια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Χρειάστηκε να μεσολαβήσει η ήττα των Οθωμανών στο Ναβαρίνο (1827) και η προέλαση των τσαρικών στρατευμάτων προς την Κωνσταντινούπολη (1829) (πρώτη ανατολική κρίση), για να υπογράψει το 1830 η συνθήκη του Λονδίνου όπου δημιουργούσε ένα ελληνικό κράτος υποτελές στον σουλτάνο και του οποίου η διακυβέρνηση του θα εμπιστευόταν σε ένα βασιλιά επιλεγμένο από τις τρεις Δυνάμεις, σαν βόρειο σύνορο είχε την γραμμή Άρτα-Βόλος και είχε έκταση 50.000 τετραγωνικά

χιλιόμετρα. Το 1833 ο σουλτάνος δέχτηκε την ανεξαρτησία της Ελλάδος με αντάλλαγμα μια αποζημίωση 13 εκατομμυρίων χρυσών φράγκων.

Επιπλέον οι παραπάνω νίκες των τσαρικών στρατευμάτων ενάντια των Οθωμανών οδήγησαν στην μετατροπή της Βλαχίας και της Μολδαβίας που πλήρωναν φόρο υποτελείας στο σουλτάνο σε προτεκτοράτα των Ρώσων. Με τη δεύτερη ανατολική κρίση (1847-1859) οδηγηθήκαμε στην συνθήκη του Παρισιού (1859) και την γέννηση του τρίτου ανεξάρτητου χριστιανικού κράτους της Ρουμανίας, που προήλθε από την ένωση της Βλαχίας και της Μολδαβίας.

Η τρίτη ανατολική κρίση οδήγησε στην κατάληψη από τα Ρωσικά στρατεύματα της Ανδριανούπολης και οδήγησε στην συνθήκη του Άγιου Στέφανου (3 Μαρτίου 1878) (Χάρτης 2) μεταξύ της Ρωσίας και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η συνθήκη προέβλεπε τη δημιουργία μιας Βουλγαρίας που θα περιελάμβανε το οροπέδιο στα βόρεια του Αίμου μέχρι το Δούναβη, τη Θράκη μέχρι την Ανδριανούπολη, τη Μακεδονία με τα Σκόπια, την Οχρίδα, τη Διρβη, την Κορυτσά, την Καστοριά και μια πλατιά διέξοδο στη θάλασσα από τον Έβρο μέχρι την Θεσσαλονίκη, η τελευταία παρέμενε Οθωμανική. Τέλος η Σερβία, το Μαυροβούνιο και η Ρουμανία κέρδιζαν την πλήρη ανεξαρτησία τους (G. CASTELLAN, 1991).

Όπως ήταν φυσικό η δημιουργία της “μεγάλης” Βουλγαρίας, καθιστούσε τους Ρώσους κυρίαρχους των Βαλκανίων γεγονός καθόλου ευνοϊκό για τα γεωπολιτικά συμφέροντα των υπόλοιπων ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Αποτέλεσμα η συνθήκη του Άγιου Στέφανου δε διάρκεσε παρά μόλις τρεις μήνες, τον Ιούνιο του 1878 με πρωτοβουλία του Βίσμαρκ οι μεγάλες δυνάμεις συναντήθηκαν στο Βερολίνο, οι λαοί των Βαλκανίων δεν αντιπροσωπεύτηκαν στο συνέδριο παρά μπορούσαν να έχουν απεσταλμένους που θα υπερασπίζονταν απλώς τις υποθέσεις τους. Έτσι οι μεγάλες δυνάμεις χάραξαν μόνες τους τον νέο χάρτη των Βαλκανίων.

Η συνθήκη (Χάρτης 3) προέβλεπε τη διαίρεση της Βουλγαρίας του Άγιου Στέφανου σε δυο κράτη, στα βόρεια του Αίμου η “ηγεμονία της Βουλγαρίας” με πρωτεύουσα τη Σοφία, αυτόνομη αλλά υποτελής στον σουλτάνο, στα νότια η “ανατολική Ρωμυλία”, ημιαυτόνομη με χριστιανική κυβέρνηση που την διάλεγε η Πύλη, τα υπόλοιπα Θράκη και Μακεδονία, παρέμεναν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η Σερβία έπαιρνε τη Ναϊσσό, το Πίρου, τη Βράνγιε. Το Μαυροβούνιο αποκτούσε το Νίκζικ στα βόρεια και

την Ποντογκοριτσα (σημερινό Τιτογκραντ) και το Αντίβαρι (σημερινό Μπαρ) που του εξασφάλιζαν διέξοδο στη θάλασσα. Η Ρουμανία διατηρούσε ότι είχε προβλεφθεί στη συνθήκη του Άγιου Στέφανου, το δέλτα του Δούναβη και τη Δοβρουτσά, ενώ η Ελλάδα έπαιρνε την υπόσχεση ότι θα μπορούσε να συζητήσει με τους Οθωμανούς για τα σύνορα της. Η Αυστρο-Ουγγαρία καταλάμβανε στρατιωτικά την Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Τέλος τα τρία χριστιανικά κράτη αναγνωρίζονταν σαν ανεξάρτητες οντότητες σε διπλωματικό επίπεδο.

Χάρτης 2: Η συνθήκη Άγιου Στέφανου

Χάρτης 3: Η συνθήκη του Βερολίνου

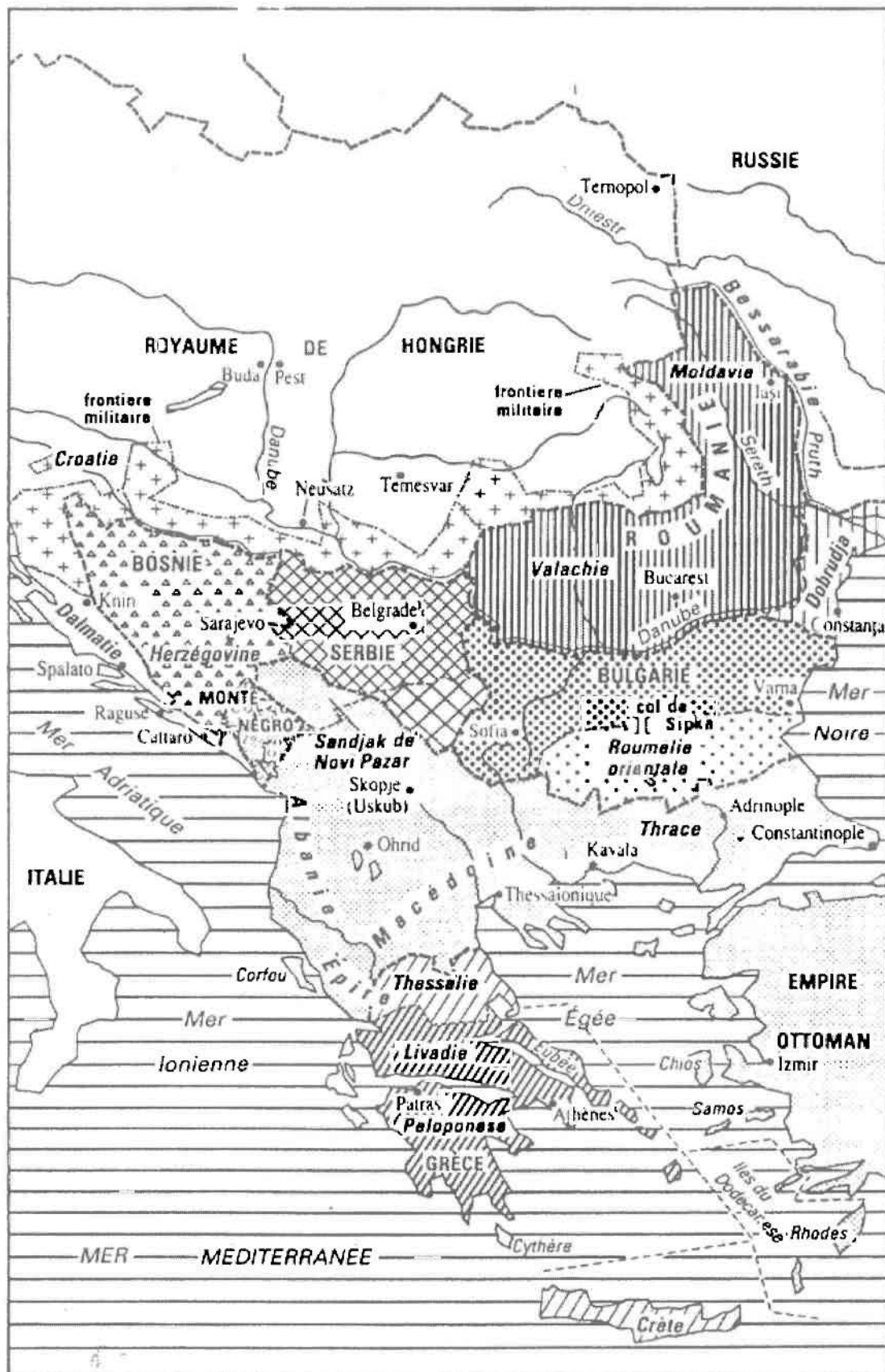
πηγη: J.F. Segard, E. Vial, (1996)

Μέχρι και την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων συνέβησαν μερικές ακόμη αλλαγές των συνόρων που αφορούσαν την Ελλάδα και την Βουλγαρία. Η Ελλάδα μετά την φυγή του Όθωνα και την άφιξη του νέου βασιλιά Γεωργίου Α' (1863), που επιλέγει και αυτός από της μεγάλες Δυνάμεις (κυρίως την Αγγλία), της παραχωρήθηκαν σαν “δώρο” τα Ιόνια νησιά, που μέχρι τότε βρίσκονται υπό την κατοχή των Άγγλων. Επιπλέον η δέσμευση της συμφωνίας του Βερολίνου για διάλογο των Ελλήνων και των Οθωμανών

με θέμα τα σύνορα τους επέβαλε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1881 την παραχώρηση στην Ελλάδα της Θεσσαλίας και ενός τμήματος της Ηπείρου (την περιοχή της Άρτας) συνολικής έκτασης 13.400 τετ. χλμ.

Η Βουλγαρία το 1885 προχώρησε μονομερώς στην κατάληψη και ένωση της με την Ρωμυλία. Η ένωση επικυρώθηκε επίσημα από τις μεγάλες δυνάμεις τον ίδιο χρόνο στη διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης. Έτσι δημιουργούταν η πιο μεγάλη Βαλκανική χώρα με έκταση 96.000 τετ. χλμ. και πάνω από τρία εκατομμύρια κατοίκους.

Χάρτης 4: Πολιτική ανάπτυξη των Βαλκανίων από το 1812 έως το 1912

πηγή: G. Castellan, 1991

1.2 Α' και Β' Βαλκανικός πόλεμος

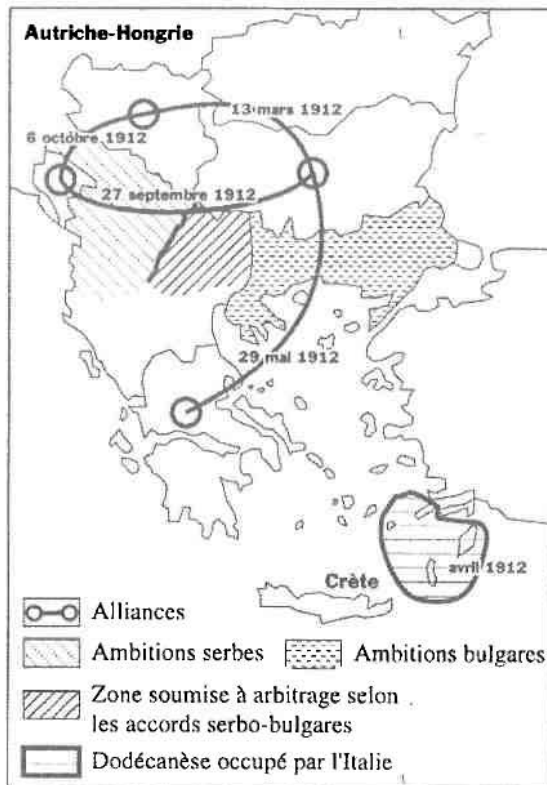
Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι Οθωμανικές κτήσεις στην Βαλκανική χερσόνησο κάλυπταν μόνο το ένα πέμπτο της επικράτειας της. Αυτές ήταν η Θράκη, η Ήπειρος, η Μακεδονία και οι λεγόμενες Αλβανικές χώρες, περιοχές που αποτέλεσαν για τα νεοσύστατα Βαλκανικά κράτη, αλύτρωτες πατρίδες και αποτελούσαν την βάση των εθνικιστικών τους επιδιώξεων. Το μόνο πρόβλημα που υπήρχε ήταν τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, καθώς μόνο μια εδαφική ενότητα τη Μακεδονία την διεκδικούσαν ταυτόχρονα οι Έλληνες, οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι.

Η Μακεδονία οριοθετούταν στα βόρεια από τον Αίμο, στα νότια από τον Όλυμπο και την Πίνδο στα Ανατολικά από την Ροδόπη και στα δυτικά από τη λίμνη της Οχρίδας, είχε συνολική έκταση 62.000 τετ. χλμ. και δυο εκατομμύρια κάτοικους. Ο λόγος που την επωφθαλμούσαν τα γειτονικά κράτη ήταν η στρατηγική της θέση καθώς έλεγχε τους παραδοσιακά μεγάλους δρόμους του Δούναβη προς το Αιγαίο, την Εγνατία οδό που συνέδεε την Αδριατική με το Αιγαίο, ενώ υπήρχε σε αυτήν η Θεσσαλονίκη ένα μεγάλο λιμάνι που αποτελούσε την τρίτη μεγαλύτερη πόλη των Βαλκανίων με εκατόν σαράντα χιλιάδες κατοίκους.

Το θέμα δεν μπορούσε να λυθεί παρά μόνο με πόλεμο, πρώτα θα έπρεπε να απομακρυνθούν οι Οθωμανοί και έπειτα οι υπόλοιποι να αποφασίσουν για τον διαμελισμό της Μακεδονίας. Με βάση αυτό το σκεπτικό δημιουργήθηκε η δεύτερη Βαλκανική συμμαχία (1912), (Χάρτης 5) μεταξύ των Ελλήνων, των Σέρβων, των Βουλγάρων και των Μαυροβούνιων.

Η αίσθηση καταπίεσης των εθνοτήτων στη Μακεδονία μετά την επανάσταση των Νεότουρκων το 1908 έδωσε στη Βαλκανική συμμαχία την αφορμή να ζητήσει από την Οθωμανική αυτοκρατορία, με τη μορφή τελεσιγράφου (1912) σημαντικές μεταρρυθμίσεις στο καθεστώς της Μακεδονίας και αυτονομία στις εθνότητες αυτής, η Οθωμανική αυτοκρατορία απάντησε με τη κήρυξη του πολέμου, ο πρώτος Βαλκανικός πόλεμος ήταν γεγονός.

Χάρτης 5: Η δεύτερη Βαλκανική συμμαχία

Χάρτης 6: Η κατάσταση μετά τον Α' Βαλκανικό

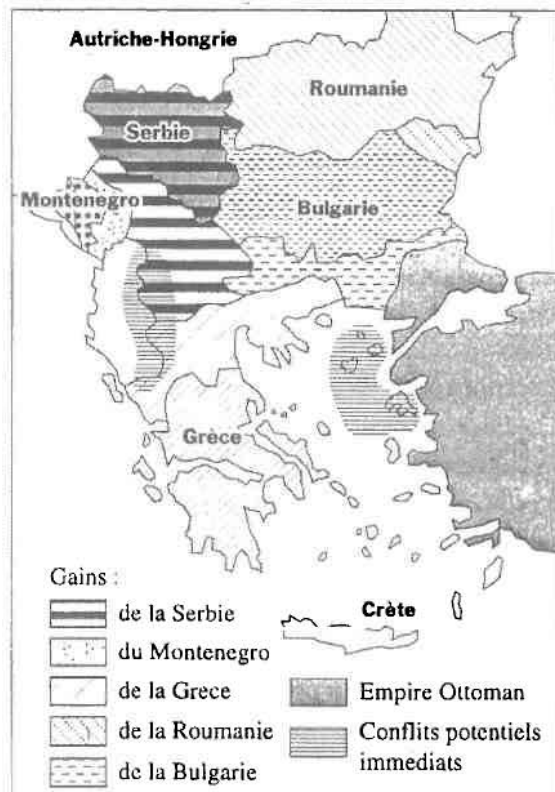

πηγή: J.F. Segard, E. Vial, (1996)

Χάρτης 7: Η συνθήκη του Λονδίνου

Χάρτης 8: Η συνθήκη του Βουκουρεστίου

πηγή: J.F. Segard, E. Vial, (1996)

Σε μερικές εβδομάδες η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε χάσει το σύνολο των εδαφών της στα Βαλκάνια (Χάρτης 6). Στη διάσκεψη του Λονδίνου (30 Μαΐου 1912), (Χάρτης 7) οι Δυνάμεις επέβαλε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την εγκατάλειψη όλων των εδαφών της στα Βαλκάνια, την προσαρτήσε της Κρήτης στην Ελλάδα και απέμενε να ρυθμιστεί το καθεστώς που θα διέλιπε τις Αλβανικές χώρες και τα νησιά του Αιγαίου. Τέλος τα μέλη της Βαλκανικής Συμμαχίας θα έπρεπε να μοιράσουν τα κερδισμένα εδάφη.

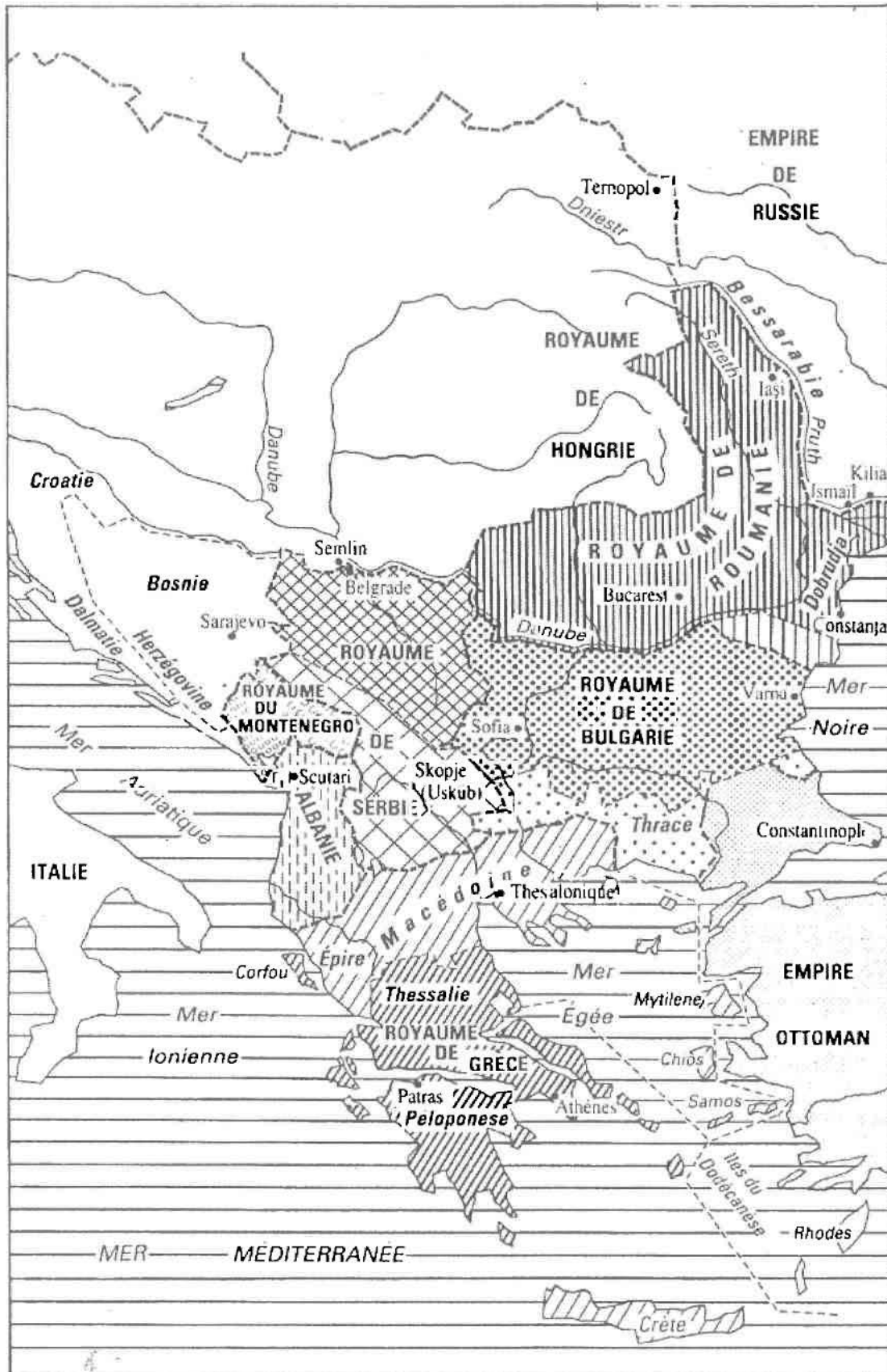
Η αδυναμία στο να συμφωνήσουν η Ελλάδα, η Σερβία και η Βουλγαρία για τον καταμερισμό της Μακεδονίας οδήγησε στον δεύτερο Βαλκανικό πόλεμο. Τη νύχτα της 29^{ης} προς 30^η Ιουνίου 1913 ο βασιλιάς της Βουλγαρίας, Φερδινάνδος Α', διέταξε τα στρατεύματα του να απωθήσουν τις σερβικές και τις ελληνικές γραμμές, η απάντηση των Σέρβων και των Ελλήνων ήταν η κηρύξει του πόλεμου στη Βουλγαρία. Η Βουλγαρία βρέθηκε απομονωμένοι καθώς εκτός από τους Έλληνες και τους Σέρβους είχε να αντιμετωπίσει τους Οθωμανούς, που προχώρησαν στην κατάληψη της Ανδριανούπολης και τους Ρουμάνους, που χωρίς να κηρύξουν τον πόλεμο στη Βουλγαρία κατέλαβαν την Δοβρουτσά και βάδιζαν εναντίον της Σόφιας, αποτέλεσμα στις 31 Ιουλίου 1913 η Βουλγαρία ζήτησε ανακωχή.

Η ειρήνη υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου του 1913 στο Βουκουρέστι (Χάρτης 8). Η συμφωνία έδινε στην Ελλάδα ολόκληρη τη Μακεδονία στα νότια της λίμνης Οχρίδας και την παράκτια περιοχή με την Θεσσαλονίκη και την Καβάλα. Η Σερβία έπαιρνε τη βόρεια και κεντρική Μακεδονία μέχρι την Οχρίδα. Η Ρουμανία πήρε το νότιο τμήμα της Δροβουτσάς, ενώ η Οθωμανική αυτοκρατορία καταλάμβανε την ανατολική Θράκη. Τέλος η Βουλγαρία πήρε την δυτική Θράκη ανάμεσα στη Μαρίτσα και τον κόλπο της Καβάλας, περιοχή που τις εξασφάλιζε διέξοδο στο Αιγαίο.

Λίγες μέρες νωρίτερα στις 29 Ιουνίου 1913 είχε αποφασιστεί ο σχηματισμός της Αλβανίας, μιας “κυρίαρχης ηγεμονίας, κληρονομικής και ουδέτερης με την εγγύηση των μεγάλων δυνάμεων”. Όμως μετά την προσάρτηση στην Σερβία των περιοχών της κεντρικής Μακεδονίας, του Κοσσυφοπεδίου και της περιοχής του Μαύρου Δρίνου, από την Οχρίδα μέχρι τη Δίβρη (Ντεμπάρ), ολόκληρης της Ηπείρου στην Ελλάδα και των περιοχών του Πέτς και της Τζακοβίτσα στο Μαυροβούνιο, απέμεναν για τη νεοσύστατη χώρα 28.000 τετ. χλμ. Η περιοχή αυτή οριοθετούταν από τη λίμνη του Σκουτάρι και το

Προκλετίγια στα βόρεια, μέχρι το Μπρούτριντ και την Κορυτσά στα νότια. Αυτή η χάραξη των συνόρων είχε σαν αποτέλεσμα να κατοικούν στην Αλβανία μόλις οχτακόσιες χιλιάδες Αλβανοί από το ενάμισι εκατομμύριο που κατοικούσαν εκείνη την εποχή στα Βαλκάνια (σύμφωνα με την τελευταία Οθωμανική απογραφή). Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αρχή του αλβανικού αλυτρωτισμού.

Χάρτης 9: Η πολιτική ανάπτυξη των Βαλκανίων 1912-13

πηγή: G. Castellan, 1991

1.3 Α' παγκόσμιος πόλεμος

Η δολοφονία του πρίγκιπα-διαδόχου Φερδινάνδου της Αυστρο-Ουγγαρίας, στο Σεράγεβο τον Ιούνιο του 1914, από ένα σέρβο φοιτητή μέλος της εθνικιστικής οργάνωσης Μαύρη Χείρα, έδωσε την αφορμή για την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Ένα μήνα μετά την δολοφονία του πρίγκιπα της, η Αυστρο-Ουγγαρία κήρυξε το πόλεμο στη Σερβία, έχοντας σαν στόχο μια περιορισμένη και σύντομη εκστρατεία αντίποινων ενάντια στο “άνδρο των τρομοκρατών”. Μέσα σε λίγες μέρες ο πόλεμος γενικεύτηκε καθώς εισήλθαν σ' αυτόν, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ρωσία και η Αγγλία.

Χωρισμένες σε δυο συμμαχίες, αυτή των Κεντρικών Δυνάμεων (Γερμανία, Αυστρο-Ουγγαρία) και αυτή της Αντάντ (Γαλλία, Ρωσία, Αγγλία, Ιταλία), προσπάθησαν να κερδίσουν την εύνοια των Βαλκανικών κρατών με στόχο αυτά να πολεμήσουν στο πλευρό τους.

Τα Βαλκανικά κράτη θα “αποζημιώνονταν” για τη συμμετοχή τους στο πόλεμο, στο πλευρό της οποιαδήποτε συμμαχίας, παίρνοντας υποσχέσεις για επέκταση της εδαφικής τους κυριαρχίας μετά το τέλος του πολέμου. Με αυτό τον τρόπο η Βουλγαρία και η Τουρκία τάχθηκαν στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, η Σερβία, η Ρουμανία και η Ελλάδα, η τελευταία με βίαιο τρόπο, στο πλευρό της Αντάντ.

Το τέλος του πολέμου (1918) βρήκε της συμμαχία της Αντάντ νικήτρια, δίνοντας της την ευκαιρία να δώσει νέα μορφή στα Βαλκάνια. Όπως αναφέρει και ο ιστορικός G. Castellan “... η διευθέτηση των Βερσαλλιών στα Βαλκάνια ήταν ένας συμβιβασμός ανάμεσα στους νικητές εθνικισμούς και στα πολιτικό-οικονομικά συμφέροντα των νικητριών Δυνάμεων...”

Από τις συνθήκες που υπογράφηκαν μετά το πέρας του Α' παγκοσμίου πολέμου δημιουργήθηκε ένα νέο κράτος, το “Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων”. Το νέο κράτος περιελάμβανε τις περιοχές της Σερβίας, του Μαυροβουνίου, της Κροατίας, της Σλοβενίας, της Βοϊβοντίνας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και τη σημερινή περιοχή της π. Γ.Δ.Μ.

Η Ρουμανία προσάρτησε την αυστριακή μέχρι τότε Μπουκοβίνα, τη Βεσσαραβία και τη νότια Δοβρουτσά, ενώ μοιράστηκε τη περιοχή του Βανάτο με την Σερβία. Η Βουλγαρία ως ηττημένη του πόλεμου αναγκάστηκε να παραχωρήσει την περιοχή της νότιας Δοβρουτσάς στη Ρουμανία, ολόκληρη τη Θράκη του Αιγαίου στην Ελλάδα και την κοιλάδα της Στρώμνιτσα, το Δημήτροβο και το Μποσιλεβγκραντ στη Σερβία. Ακόμη έπρεπε να πληρώσει βαριές αποζημίωσης στους γείτονες της ενώ ο αποκλεισμός της από τη θάλασσα του Αιγαίου και οι 250.000 πρόσφυγες από τις περιοχές της Μακεδονίας και της Θράκης αποτέλεσαν το σπέρμα ενός επιθετικού αλυτρωτισμού.

Η Ελλάδα εκτός από την Θράκη του Αιγαίου προσάρτησε και την ανατολική Θράκη εκτός από την Κωνσταντινούπολη και επιβαλλόταν ως δύναμη κατοχής στη περιοχή της Σμύρνης, την οποία θα μπορούσε να προσαρτήσει μετά από μια πενταετία εφόσον το επιθυμούσε και ο πληθυσμός. Με αυτό τον τρόπο η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε χάσει το σύνολο των εδαφών της στα Βαλκάνια ενώ η περιοχή της Ανατολίας είχε χωριστεί σε πέντε ζώνες κατοχής (συνθήκη των Σεβρών, 1920), την Ιταλική, την Αγγλική, τη Γαλλική, την Ελληνική και την Αρμενική.

Απέμενε να υπογράψει η συνθήκη της Λοζάννης (Ιούλιος, 1923) ώστε τα Βαλκάνια να αποκτήσουν την μορφή, που με ελάχιστες τροποποιήσεις έχουν διατηρήσει ως και σήμερα. Τρία γεγονότα οδήγησαν στην υπογραφή της συνθήκης της Λοζάννης, πρώτον η “Κεμαλική Επανάσταση” εναντίον του Σουλτάνου, ως αντίδραση στη ταπεινωτική συνθήκη των Σεβρών, δεύτερον η αποχώρηση των στρατευμάτων από την Ανατολία, πλην των ελληνικών δυνάμεων, και τρίτον αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, η διεύρυνση της ζώνης κατοχής των ελληνικών στρατευμάτων, καθιστώντας τα αυτά αδύναμα καθώς βρίσκονταν τετρακόσια χιλιόμετρα μακριά από τις γραμμές ανεφοδιασμού τους. Έτσι η αντεπίθεση του Μουσταφά Κεμάλ στις 26 Αυγούστου 1922 έκοψε το ελληνικό μέτωπο στα δύο, οδηγώντας τις ελληνικές δυνάμεις σε άτακτη υποχώρηση και στις 9 Σεπτέμβρη 1922 ο Μουσταφά Κεμάλ μπήκε θριαμβευτής στη Σμύρνη.

Η συνθήκη της Λοζάννης παραχωρούσε στην Τουρκία, την Ανατολική Θράκη με την Ανδριανούπολη, τα νησιά της Ίμβρου και Τενέδου, ενώ όλα τα άλλα νησιά του Αιγαίου ξαναγυρνούσαν στην Ελλάδα, εκτός από τα Δωδεκάνησα που περνούσαν στους Ιταλούς (Χάρτης 10), τον Οκτώβρη του 1923 ανακηρύχτηκε η Τουρκική Δημοκρατία που κατείχε ένα μικρό κομμάτι στα Βαλκάνια αυτό της ανατολικής Θράκης

(22.000 τετρ.χλμ) με πεντακόσιους χιλιάδες κατοίκους, Τούρκους σε ποσοστό 95%. Λίγο πριν στις 30 Ιανουαρίου 1923, πάλι στη Λοζάννη υπογράφηκε μια συνθήκη για την ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, έτσι ένα εκατομμύριο τρακόσες χιλιάδες Έλληνες της Ασίας και τετρακόσιες χιλιάδες Τούρκοι της Ευρώπης εντάχθηκαν στα νέα σύνορα των εθνικών τους κρατών, κουβαλώντας μέσα τους, αλύτρωτες πατρίδες.

Χάρτης 10: Τα Βαλκάνια μετά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο

πηγή: G. Castellan, 1991

1.4 Η περίοδος ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πόλεμους

Στο διάστημα που ακολούθησε μετά το τέλος του Α' παγκόσμιου πόλεμου μέχρι και την έναρξη του Β' παγκόσμιου πόλεμου, τα Βαλκανικά κράτη απέτυχαν να εφαρμόσουν τις ιδέες της εθνικής ελευθερίας και της δημοκρατίας, για τις οποίες τόσο πολύ αγωνίστηκαν. Διδακτορικά καθεστάτα εγκαθιδρύθηκαν σε όλα τα Βαλκανικά κράτη, στη Γιουγκοσλαβία η Βασιλική δικτατορία του Αλέξανδρου, στη Ρουμανία του Κάρολου, του Βόριδος στη Βουλγαρία, του Ζώγου στην Αλβανία και του στρατηγού Μεταξά στην Ελλάδα. Ενώ οι μειονότητες που είχαν απομείνει στα Βαλκανικά κράτη υπέφεραν κάτω από την ιδέα της εθνικής “καθαρότητας” και της πολιτιστικής αφομοιώσεις που εφαρμόζαν τα διδακτορικά καθεστάτα. Σε αυτό το σημείο αξίζει ιδιαίτερης αναφοράς, τα πολιτικά γεγονότα που συνέβησαν αυτό το χρονικό διάστημα στην Γιουγκοσλαβία, καθώς αποτέλεσαν την αρχή αυτού που συνέβη περίπου εβδομήντα χρόνια αργότερα, το διαμελισμό της.

Αυτό που αρχικά ονομάστηκε Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων (Χάρτης 11) αποτέλεσε σίγουρα μια προωθημένη ιδέα για την εποχή του. Τι στιγμή που όλοι αγωνίζονται για την δημιουργία εθνικά ανεξάρτητων και ‘καθαρών’ εθνολογικά κρατών, δημιουργήθηκε ένα κράτος το οποίο εμπεριείχε στις τάξεις του εκτός από τους συν-ιδρυτές λαούς, Γερμανούς, Ούγγρους, Αλβανούς, Ρουμάνους, Τούρκους, Τσέχους, Ρουθηνούς, Ιταλούς και εβδομήντα χιλιάδες ‘διάφορους’, συνολικά δυο εκατομμύρια αλλόφυλους που αποτελούσαν το 17% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Χάρτης 12).

Είναι γεγονός ότι το νέο κράτος βασίστηκε στις δομές της προ-πολεμικής Σερβίας, πράγμα που οδήγησε στη συγκέντρωση της πολιτική εξουσίας στο Βελιγράδι, η οποία και ασκούσαν κυρίως από Σέρβους ηγέτες. Το σύνταγμα που ψηφίστηκε το 1921, τη ψηφοφορία του οποίου μπουκοτάρισαν οι Κροάτες βουλευτές, ήταν εμπνευσμένο από το σύνταγμα της προπολεμικής Σερβίας, ήταν πολύ συγκεντρωτικό καθώς ο βασιλιάς ήταν αρχηγός του στρατού, ενώ ήταν αυτός που επέλεγε τον Πρωθυπουργό, με μια βουλή και μια διοίκηση που ήταν ολοκληρωτικά στα χέρια της κυβέρνησης, ένα άλλο χαρακτηριστικό γεγονός ήταν ότι τα δέκα πρώτα χρόνια ύπαρξης του κράτους οι Σέρβοι

κατείχαν το αξίωμα του πρωθυπουργού επί 117 μήνες από 121 μήνες συνολικά ενώ τα υπουργεία Ναυτικού, Πόλεμου και Εσωτερικών παρέμεναν πάντα στους Σέρβους. Αποτέλεσμα των παραπάνω γεγονότων ήταν η έντονη αντίδραση κυρίως των Κροατών και πολλών Σλοβένων, Μουσουλμάνων και Αλβανών, που εκδήλωναν την άποψη ότι οι Σέρβοι στο όνομα της ένωσης μεθόδευαν την δημιουργία της Μεγάλης Σερβίας (Ε. ΛΑΓΑΝΗ, 1994).

Απέναντι στο Σέρβικο συγκεντρωτισμό αναπτύχθηκε ο Κροατικός εθνικισμός, οι Κροάτες θεωρούσαν τους εαυτούς τους πολιτιστικά 'ανώτερους', καθώς ακόμη και τα χρόνια που βρίσκονταν κάτω από την κυριαρχία της Αυστρο-Ουγγαρίας, είχαν καταφέρει να διατηρήσουν την αυτονομία τους και αρκετούς από τους βασικούς θεσμούς του παλιού βασιλείου τους, όπως δικαστικές λειτουργίες αλλά και διοικητικά προνομία, που επέτρεπαν τη συμμετοχή πολλών Κροατών στα κέντρα εξουσίας της Βουδαπέστης και αργότερα της Βιέννης των Αψβούργων. Προνομία που δεν είχαν γνωρίσει οι Σέρβοι στη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας καθώς η θρησκεία αποτελούσε το βασικό εμπόδιο.

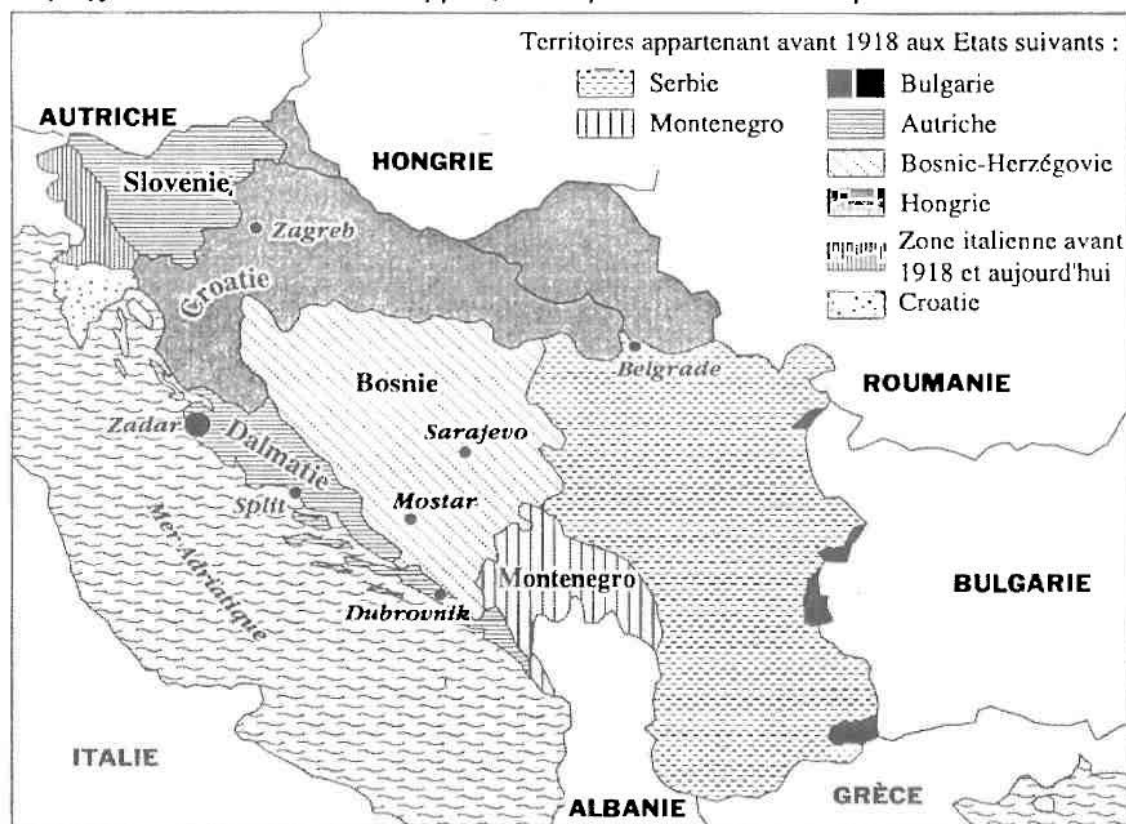
Η ένταση και η αντιπαλότητα μέσα στο Βασίλειο κορυφώθηκε στις 20 Ιουνίου του 1928, με τη δολοφονία του ηγέτη του Κροατικού αγροτικού κόμματος Σ.Ράντιτς, υποστηρικτή της ιδέας για μια αυτόνομη Κροατία μέσα σε μια γιουγκοσλαβική ομοσπονδία. Η χώρα χωρίστηκε στα δυο και βρέθηκε στα πρόθυρα του εμφυλίου πόλεμου, ο βασιλιάς Αλέξανδρος Α' για να αποφευχθεί ο εμφύλιος διέλυσε την βουλή και κατήργησε το σύνταγμα, εγκαθιστώντας με αυτό τον τρόπο "Βασιλική διδακτορία" στις 6 Ιανουαρίου 1929. Επί της δικτατορίας του η χώρα διαιρέθηκε σε εννιά επαρχίες που τέθηκαν υπό αυστηρό συγκεντρωτικό έλεγχο ο οποίος δεν επέτρεπε την παραχώρηση αυτονομίας, επιπλέον το Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων μετονομάστηκε σε Γιουγκοσλαβία, πράξεις οι οποίες είχαν ως σκοπό τη δημιουργία υπερεθνικού συναισθήματος με στόχο τη γιουγκοσλαβική ενότητα (Α. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ, 1994).

Παρ' όλα αυτά η σέρβικη ηγεμονία συνεχιζόταν, καθώς ο πρωθυπουργός και οι υπουργοί εσωτερικών, ναυτιλίας και πόλεμου εξακολουθούσαν να προέρχονται από τη Σερβία. Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα της ίδρυσης από τον Κροάτη Άντε Πάβελιτς

της αυτονομιστικής οργάνωσης των ουστάσι. Η οποία το 1934 προχώρησε στη δολοφονία του βασιλιά Αλέξανδρου.

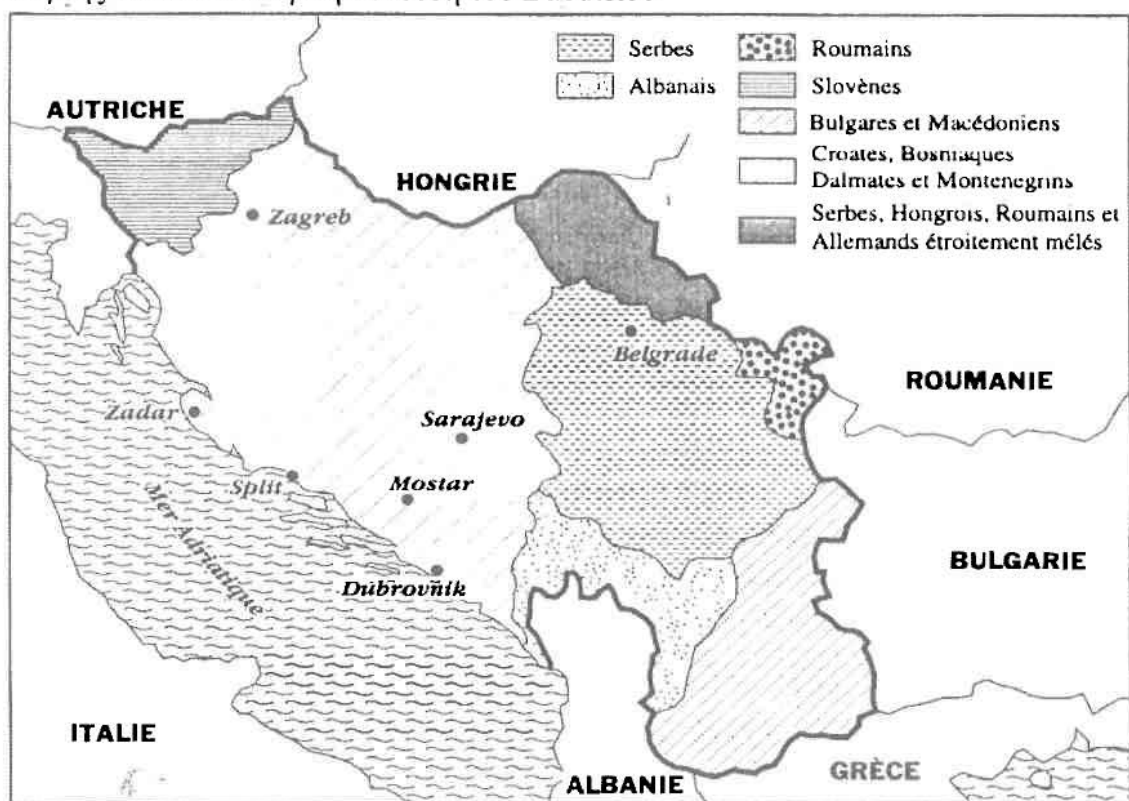
Η αντιβασιλεία του πρίγκιπα Παύλου άλλαξε άρδην την κατάσταση, προσχώρησε στο φασιστικό στρατόπεδο βελτιώνοντας έτσι σημαντικά τις σχέσεις του με το Βατικανό, υπογράφοντας σειρά συμφωνιών, με αποτέλεσμα την αντίδραση του σέρβικου λαού και της ορθόδοξης εκκλησίας. Επιπλέον το 1939 παραχώρησε σημαντική πολιτική αυτονομία στους Κροάτες ιδρύοντας την “περιφέρεια” της Κροατίας, αυτόνομη περιοχή στα πλαίσια του Γιουγκοσλαβικού κράτους. Το τελευταίο γεγονός δυσαρέστησε τους Σέρβους εθνικιστές για τη μη υλοποίηση, σύμφωνα με τις επιθυμίες τους, αντίστοιχης σέρβικης “περιφέρειας”. Η έκρηξη όμως του Β’ παγκοσμίου πόλεμου διέκοψε τη διαδικασία επίλυσης των εθνικών προβλημάτων της Γιουγκοσλαβίας, ενώ γεγονότα που συνέβησαν και θα αναφέρουμε πιο κάτω στη διάρκεια του Β’ παγκοσμίου πόλεμου διεύρυναν το χάσμα και διαιώνισαν το μίσος μεταξύ των εθνοτήτων.

Χάρτης 11: Το Βασίλειο των Σέρβων, των Κροατών και των Σλοβένων

πηγή: J.-F. Segard, E. Vial, 1996

Χάρτης 12: Η εθνολογική σύνθεση του Βασιλείου

πηγή: J.-F. Segard, E. Vial, 1996

1.5 Β' παγκόσμιος πόλεμος

Ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ξεκίνησε το 1939, ενώ ο Χίτλερ προσάρτησε χωρίς να γίνουν ένοπλες συμπλοκές την Αυστρία, τα εδάφη των Σουδητών και μετά τη Βοημία-Μοραβία, οι πρώτες πολεμικές επιχειρήσεις ξεκίνησαν με την εισβολή των Ιταλών του Μουσολίνι στην Αλβανία τη Μεγάλη Παρασκευή του 1939.

Για άλλη μια φορά τα βαλκανικά κράτη κλήθηκαν να διαλέξουν στρατόπεδα ανάμεσα στις δυνάμεις του Άξονα και αυτές των Συμμάχων. Αν και αρχικά τα Βαλκανικά κράτη προσπάθησαν να διατηρήσουν ουδέτερη στάση, υπέκυψαν. Έτσι η Ρουμανία και η Βουλγαρία τάχθηκαν στο πλευρό του Άξονα, η τελευταία παίρνοντας ως υπόσχεση την προσάρτηση της Μακεδονίας. Στην Αλβανία με την είσοδο των Ιταλών πραγματοποιήθηκε πραξικόπημα, προσχωρώντας με αυτό τον τρόπο και αυτοί στις δυνάμεις του Άξονα. Η Γιουγκοσλαβία προσπάθησε και αυτή με την σειρά της να διατηρήσει ουδέτερη στάση, όμως οι νίκες του Γερμανικού Στράτου στο μέτωπο της Γαλλίας και η υπόσχεση της Γερμανίας ότι η προσχώρηση της στον Άξονα θα ανταμειβόταν με την παραχώρηση του λιμανιού της Θεσσαλονίκης οδήγησε στην υπογραφή συμφωνίας με τους Γερμανούς. Ο λαός αντέδρασε και η συμφωνία κατέστη ανενεργή, ενώ την επόμενη μέρα υπογραφής της συμφωνίας έγινε στρατιωτικό πραξικόπημα. Η γιουγκοσλαβική ενότητα αποδυναμώθηκε από την υπόσχεση των Γερμανών προς το κίνημα των ουστάσι για μια ανεξάρτητη Κροατία έτσι το μόνο που απέμενε ήταν η κατάκτηση των εδαφών της Σερβίας και του Μαυροβουνίου. Η επιχείρηση κράτησε έντεκα μέρες και στις 17 Απριλίου του 1941 το ανώτατο Γιουγκοσλαβικό αρχηγείο παραδόθηκε. Απέμενε να κατακτηθεί και η Ελλάδα για να γίνουν οι Γερμανοί κυρίαρχοι των Βαλκανίων. Οι αποτυχίες των Ιταλών στο αλβανικό μέτωπο απέναντι στις ελληνικές δυνάμεις και η ενίσχυση των ελληνικών δυνάμεων με αγγλικά στρατεύματα, οδήγησε τη κάθοδο στο νότο των στρατευμάτων της Βερμαχτ. Η επιχείρηση για την κατάκτηση της Ελλάδος διάρκεσαν δεκατέσσερις μέρες, στις 20 Απριλίου του 1941 τα γερμανικά στρατεύματα είχαν κατακτήσει ολόκληρη την Ελλάδα πλην της Κρήτης, την τελευταία την κατέκτησαν ένα μήνα αργότερα.

Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, οι δυνάμεις του Άξονα προέβησαν σε χωρικές ανακατατάξεις στη Βαλκανική χερσόνησο, ικανοποιώντας με αυτό τον τρόπο αυτούς που πολέμησαν στο πλευρό τους. Έτσι η Ουγγαρία προσάρτησε το δυτικό τμήμα της Βοϊβοντίνας, η Βουλγαρία πήρε ένα μεγάλο τμήμα της Μακεδονίας και την περιοχή του Πιρότ. Η Ιταλία προσάρτησε το Μαυροβούνιο, το νότιο τμήμα της Σλοβενίας και τη δαλματική ακτή μέχρι το Ντουμβρόνικ.

Η Κροατία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη, στο όνομα του αρχηγού των ουστάσι Άντε Πάβελιτς και περιελάμβανε τη σημερινή Κροατία, εκτός από τις δαλματικές ακτές, καθώς επίσης ολόκληρη τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και μέρος της Βοϊβοντίνας. Αυτό που ονομάστηκε “Μεγάλη Κροατία” αριθμούσε 6,5 εκατομμύρια κάτοικους, εκ των οποίων μόνο οι μισοί ήταν Κροάτες, δυο εκατομμύρια ήταν Σέρβοι και εφτακόσιες χιλιάδες ήταν μουσουλμάνοι. Ένα επίσημο διάταγμα της κυβέρνησης των ουστάσι διακήρυττε: “Στόχος του κινήματος των ουστασι είναι να διασφαλιστεί ότι παντού και πάντοτε στο κράτος των ουστάσι θα κυριαρχεί αποκλειστικά το κροατικό έθνος”. Ως Κροατικό έθνος αναγνωρίζονταν μόνο οι καθολικοί και οι μουσουλμάνοι, οι δεύτεροι για λόγους στρατηγικής σημασίας, όχι όμως οι ορθόδοξοι και οι Εβραίοι. Έτσι η Κροατία γνώρισε μια από τις πιο μαύρες σελίδες της ιστορίας της, καθώς οι ουστασι και οι μουσουλμάνοι αφού ευλογούσαν τα όπλα τους προέβησαν σε μαζικές σφαγές σέρβων, ορισμένες πηγές αναφέρουν ότι εκτελέστηκαν 350.000 σέρβοι και καταστράφηκαν περισσότεροι από 800 ορθόδοξοι ναοί. (Ε. ΛΑΓΑΝΗ, 1994)

Τέλος η Αλβανία ήταν η δεύτερη Βαλκανική χώρα που διεύρυνε τα σύνορα της ικανοποιώντας τα όνειρα της για τη δημιουργία της “Μεγάλης Αλβανίας”. Η Αλβανία κατά τη διάρκεια του πόλεμου προσάρτησε στην εδαφική της κυριαρχία το Κοσσυφοπέδιο, τη Μακεδονική ζώνη του Τέτοβο, ένα μέρος του Μαυροβουνίου και την Ελληνική Ήπειρο από τα Ιωάννινα μέχρι τον κόλπο της Άρτας. Σε αντίθεση με την Κροατία οι πληθυσμοί των προσαρτημένων περιοχών ήταν στην πλειονότητα τους αλβανικής καταγωγής, αυτό όμως δεν εμπόδισε στο να εμφανιστούν φαινόμενα εθνικής εκκαθάρισης κυρίως στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, ενάντια στους σέρβους (Γ. ΧΑΡΒΑΛΙΑΣ, 1994).

Γεγονός είναι ότι όλα τα βαλκανικά κράτη κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, είτε ονομάστηκαν ανεξάρτητα, είτε όχι ήταν πάντα κάτω από τη στενή παρακολούθηση

των Γερμανικών και των Ιταλικών δυνάμεων, οι οποίες παρέμειναν όλη τη διάρκεια του πολέμου στα εδάφη τους, υφαρπάζοντας τον ορυκτό τους πλούτο και μεγάλο μέρος του εργατικού τους δυναμικού.

Η απελευθέρωση των Βαλκανικών κρατών προήλθε με δυο τρόπους, είτε με την βοήθεια τρίτων δυνάμεων είτε μέσω των απελευθερωτικών κινημάτων. Η Ρουμανία και η Βουλγαρία απελευθερώθηκαν από το Κόκκινο Στράτο, η Γιουγκοσλαβία εν μέρη από το Κόκκινο Στράτο και στο μεγαλύτερο μέρος της από τους παρτιζάνους του Τίτο γενικό γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Γιουγκοσλαβίας και μετέπειτα πρόεδρο της Γιουγκοσλαβίας.

Η Ελλάδα απελευθερώθηκε από τα κινήματα του ΕΛΑΣ, του ΕΔΕΣ και της ΕΚΚΑ, αλλά χρειάστηκε η απόβαση Άγγλων στρατιωτών μετά την απελευθέρωση για να αποκατασταθεί η ισορροπία δυνάμεων στη χώρα όπως αυτή είχε συμφωνηθεί μεταξύ Στάλιν και Τσόρτσιλ στη Γιάлта. Η απόβαση είχε ως στόχο την αποδυνάμωση του κινήματος του ΕΛΑΣ, που το αποτελούσαν κυρίως ηγέτες του κομμουνιστικού κόμματος και το οποίο ήταν σαφώς το δυναμικότερο από τα αλλά δυο αντιστασιακά κινήματα και έτεινε να επικρατήσει σε ένα μεγάλο μέρος της χώρας.

Τέλος η Αλβανία απελευθερώθηκε από τις δυνάμεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Αλβανίας με ηγέτη το μετέπειτα πρόεδρο της χώρας Ε. Χότζα, αλλά και με την πολύτιμη βοήθεια των δυνάμεων του Τίτο. Η συνεργασία των Γιουγκοσλάβων και των Αλβανών ανταρτών εντασσόταν στα πλαίσια ενός οράματος για μια Αλβανία που θα αποτελούσε την έβδομη ή την όγδοη, συμπεριλαμβανόμενης και της Βουλγαρίας, σοσιαλιστική δημοκρατία μιας Ομοσπονδίας των Σλάβων του νότου, όραμα που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ κυρίως λόγω των αντιρρήσεων του Στάλιν (G. CASTELLAN, 1991)

Με το τέλος του πολέμου τα Βαλκανικά κράτη επανήλθαν στα προπολεμικά τους σύνορα με ελάχιστες διαφοροποιήσεις. Αυτές ήταν η προσάρτηση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα, η προσάρτηση της Βεσσαραβίας στη Σοβιετική Ένωση, της νότιας Δοβρουτσάς στη Βουλγαρία και η ρύθμιση των συνόρων της Γιουγκοσλαβίας με την Ιταλία στην περιοχή του λιμανιού της Τεργέστης. (Χάρτης 13)

Χάρτης 13: Τα Βαλκάνια μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο

πηγή: G.Castellan, 1991

1.6 Πολιτικές και χωρικές εξελίξεις στα μεταπολεμικά Βαλκάνια

Η εποχή του διπολισμού που επεκράτησε παγκοσμίως μετά το τέλος του πόλεμου και για σαράντα πέντε χρόνια δεν άφησε ανεπηρέαστη τη βαλκανική χερσόνησο. Έτσι μετά το τέλος του πόλεμου στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, τη Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία επεκράτησαν τα κομμουνιστικά καθεστώτα, ενώ η Ελλάδα αφού πέρασε την περιπέτεια του εμφυλίου πόλεμου εντάχθηκε στις αυτοαποκαλούμενες “φιλελεύθερες” χώρες. Αυτός ο διαχωρισμός ήταν περισσότερο η εφαρμογή της συμφωνίας της Γιάλτας μεταξύ Στάλιν και Τσόρτσιλ και λιγότερο συνειδητή επιλογή των λαών των Βαλκανίων. Από την μια πλευρά εγκαθιδρύθηκε ένα πολιτικό πρότυπο εμπνευσμένο και κατευθυνόμενο από τη Σοβιετική Ένωση. Πιο πιστά το εφάρμοσαν η Ρουμανία και η Βουλγαρία, ενώ η Γιουγκοσλαβία, με το πείραμα της “αυτοδιαχείρισης” και η Αλβανία με την επιλογή της απομόνωσης μετά το 1960, προσπάθησαν να τραβήξουν το δικό τους δρόμο, πάντα όμως διατηρώντας την επαφή τους με τη Σοβιετική Ένωση. Από την άλλη μεριά, η Ελλάδα, μετατράπηκε σε εμπροσθοφυλακή της Ατλαντικής συμμαχίας ενάντια στον κομμουνισμό, απομονωμένη στο νότιο άκρο της Βαλκανικής και αποκομμένη από την φυσική της ενδοχώρα.

Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων ήρθε συμβολικά με την πτώση του τείχους του Βερολίνου το Νοέμβριο του 1989. Οι διεργασίες όμως που οδήγησαν σε αυτή είχαν ξεκινήσει πολύ νωρίτερα, σχεδόν ταυτόχρονα με την εγκαθίδρυση του κομμουνισμού σε αυτά τα κράτη. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που τα Σοβιετικά τανκ επανέφεραν στην τάξη αυτούς που προσπάθησαν να διαφοροποιηθούν, όπως συνέβη στη Πράγα το 1968. Κύρια αιτία της πτώσης υπήρξαν η οικονομική κρίση στην οποία είχαν περιέλθει αυτά τα κράτη καθ’ όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 λόγω της έντονης εξάρτησης της παραγωγής τους από την Σοβιετική Ένωση αλλά και λόγω της έλλειψης δημοκρατικών θεσμών, οι οποίοι καταργήθηκαν μέσω του έντονα γραφειοκρατικού κράτους και τη μοναδική λογική του Κόμματος. Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούμε ξεχωριστά στην ίδρυση και στο μετέπειτα διαμελισμό της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Ο.Σ.Δ.Γ.).

Ίδρυση και διαμελισμός της Ο.Σ.Δ.Γ.

Το Νοέμβρη του 1943 στο Γιάιτσε της Βοσνίας, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη συνεδρίαση του AVNOJ. Το Συμβούλιο μεταμορφώθηκε σε πραγματικό κοινοβούλιο εξήντα επτά μελών, που εκπροσωπούσαν τους διάφορους λαούς της Γιουγκοσλαβίας, και ανέλαβε νομοθετικές και διοικητικές εξουσίες διορίζοντας μια “Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης”. Αυτή η επιτροπή αποτέλεσε ένα είδος προσωρινής κυβέρνησης, αναθέτοντας την αρχηγία της κυβέρνησης στον Τίτο. Η Συνέλευση αποφάσισε την ανοικοδόμηση της χώρας πάνω σε ομοσπονδιακή βάση και την απαγόρευση της επιστροφής του βασιλιά Πέτρου στη χώρα πριν την πραγματοποίηση δημοψηφίσματος. Η επικράτηση των παρτιζάνων του Τίτο επέτρεψε στην AVNOJ να υλοποιήσει το όραμα της για την Γιουγκοσλαβία.

Μετά το τέλος του πόλεμου η Γιουγκοσλαβία χωρίστηκε σε έξι δημοκρατίες, οι οποίες και αποτέλεσαν τα συν-ιδρυτικά μέλη της ένωσης σε ισότιμη βάση. Οι έξι δημοκρατίες ήταν: η Δημοκρατία της Σερβίας, η Δημοκρατία της Κροατίας, η Δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνη, η Δημοκρατία της Σλοβενίας, η Δημοκρατία της Μακεδονίας, και η Δημοκρατία του Μαυροβουνίου (Χάρτης 14). Στο νέο κράτος απαγορεύτηκε η πολιτική δράση των κομμάτων και της εκκλησίας, ενώ η πολιτική ζωή της χώρας εκφραζόταν πλέον από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Γιουγκοσλαβίας.

Οι σημαντικότερες στιγμές που σημάδεψαν την πολιτική ζωή της ΟΣΔΓ πριν το διαμελισμό της ήταν η ρήξη του Τίτο με την COMINFORM (1948) με συνέπεια τη σύντομη απομόνωση της χώρας, τη διακοπή της κολεκτιβοποίησης της γης το 1953 και την προώθηση του γιουγκοσλαβικού σχεδίου για την αυτοδιαχείριση. Η καθαίρεση του Αλεξάντερ Ρανκοβιτς το 1966, οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που ξεκίνησαν από το 1966 και επικυρώθηκαν με την ψήφιση του τρίτου κατά σειρά συντάγματος της Γιουγκοσλαβίας το 1974 και τέλος η πολιτική ένταση και η οικονομική κρίση, που ακολούθησαν μετά το θάνατο του Τίτο το 1980, ήταν τα γεγονότα που οδήγησαν στο διαμελισμό ΟΣΔΓ.

Ο διαμελισμός ήταν απορία των κεντρόφυγων τάσεων που δημιούργησε το αποκεντρωτικό σύνταγμα του 1974 και της οικονομικής κρίσης καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Σε πολιτικό επίπεδο τα πρώτα σημάδια του επερχόμενου

διαμελισμού φάνηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1980 από τις αντίθετες απόψεις των Σλοβένων με τους Σέρβους και των Κροατών με τους Σέρβους.

Χάρτης 14: Η π.Ο.Σ.Δ.Γ.

737886 (R00472) 2 96

πηγή: PCL maps, 1999

Οι Σλοβένοι πρότειναν την γλωσσική ισότητα στον ομοσπονδιακό Στρατό, το δικαίωμα της εναλλακτικής πολιτικής θητείας με ταυτόχρονη αποκέντρωση των λειτουργιών του στρατού, παν-γιουγκοσλαβική συνεννόηση για την ατομική ενέργεια, σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Κοσσυφοπέδιο και χωρίς καθυστέρηση πλουραλιστική,

πολυκομματική και πολυφωνική κοινωνία. Η μη αποδοχή των απόψεων τους και ειδικότερα του πολυκομματισμού στο 14^ο έκτακτο συνέδριο του ΚΚΓ το 1989 οδήγησε το Σεπτέμβρη του 1989 στη ψήφιση, από το σλοβένικο κοινοβούλιο, νέου συντάγματος που επέτρεπε στα όρια της Δημοκρατίας της Σλοβενίας τον πολυκομματισμό (Α. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ, 1994). Οι πρώτες δημοκρατικές εκλογές πραγματοποιήθηκαν στις 8 Απριλίου το 1990. Το νέο κοινοβούλιο αποφάσισε την ίδρυση σλοβένικης εθνοφρουράς και τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ανακοίνωσε τη παύση της ισχύς του ομοσπονδιακού νόμου και την αποκλειστική ισχύ των σλοβένικων στα όρια της Δημοκρατίας της Σλοβενίας. Στις 6 Δεκεμβρίου του 1990 διενεργήθηκε δημοψήφισμα το αποτέλεσμα του οποίου ανέρχεται σε ποσοστό 94,6%, ψήφων υπέρ της ανεξαρτησίας της Σλοβενίας, στις 26 Ιουνίου ανακηρύχθηκε επίσημα η ανεξαρτησία και αναρτήθηκε η Σλοβένικη σημαία. Μετά από περιορισμένη εμπλοκή με τον Ομοσπονδιακό Στράτο που είχε ως αποτέλεσμα 100 νεκρούς ήρθε η διεθνής αναγνώριση του νέου κράτους στις 15 Ιανουαρίου 1992 από τους Δώδεκα και στις 24 Απριλίου από τον ΟΗΕ.

Αντίθετα με τους Σλοβένους η αντίθεση των Κροατών με τους Σέρβους δεν ήταν τόσο σε πολιτικό όσο σε πολιτισμικό επίπεδο. Οι Κροάτες ποτέ δεν αποδέχθηκαν την Γιουγκοσλαβική συμβίωση, πάντα έβλεπαν με καχυποψία τον πολιτικό δυναμισμό των Σέρβων ερμηνεύοντας τον ως επεκτατισμό, κατά τη περίοδο του μεσοπόλεμου, και ως γραφειοκρατία και συγκεντρωτισμό, την περίοδο του Τίτο. Το αποκεντρωτικό σύνταγμα του 1974 δεν τους ικανοποίησε και οι κοινωνικές και εθνικές αντιθέσεις αφέθηκαν ανεξέλεγκτες στο λαϊκισμό των τοπικών αρχηγών και στα συμφέροντα και τον καιροσκοπισμό των ξένων δυνάμεων (Α. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ, 1994). Οι Κροάτες ακολουθώντας το δρόμο των Σλοβένων, αφού πραγματοποίησαν πολυκομματικές εκλογές στις 22 Απριλίου του 1990, πραγματοποίησαν στις 19 Μαΐου δημοψήφισμα το αποτέλεσμα του οποίου ανέρχεται σε ποσοστό 93%, ψήφων υπέρ της ανεξαρτησίας. Ακολούθησαν βίαιες συγκρούσεις μεταξύ της Κροατικής εθνοφρουράς και του Ομοσπονδιακού Στράτου που έλεγχαν πλέον οι Σέρβοι και οι οποίοι προσπαθούσαν να αποσπάσουν τα εδάφη της Κροατίας όπου κατοικούσαν κυρίως Σέρβοι. Παρά την αναγνώριση της Κροατίας ταυτόχρονα με τη Σλοβενία από τους Δώδεκα, ο εμφύλιος δεν σταμάτησε. Οι μάχες σταμάτησαν με την έλευση, τον Απρίλιο του 1992, 14.000

κυανόκρανων, είχε προηγηθεί η αναγνώριση της Κροατίας από τον ΟΗΕ στις 24 Απριλίου 1992.

Την ανεξαρτησία της Κροατίας και της Σλοβενίας ακολούθησε η ανεξαρτητοποίηση της π.Γ.Δ.Μ. και αυτή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Η ανεξαρτησία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης προήλθε μετά από ένα μακροχρόνιο εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των Σέρβων, από τη μια πλευρά, και των Κροατών μαζί με του Μουσουλμάνους από την άλλη. Η λύση δόθηκε με την συμφωνία του Dayton, η οποία προέβλεπε τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους, χωρισμένο σε δυο αυτόνομες περιοχές με κριτήριο την εθνική προέλευση των κατοίκων της. Έτσι από τη μια μεριά της γραμμής του Dayton κατοικούν οι Σέρβοι ενώ από την άλλη οι Κροάτες μαζί με τους Μουσουλμάνους, επιπλέον η ειρήνη θα διασφαλιζόταν με την παρουσία πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, η οποία βρίσκεται στην περιοχή μέχρι και σήμερα.

Οι Σέρβοι ανταποκρίθηκαν στις ραγδαίες χωρικές ανακατατάξεις με τη δημιουργία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας (Χάρτης 15), διάδοχο της ΟΣΔΓ, η οποία αποτελείται από τη Δημοκρατία της Σερβίας και την Δημοκρατία του Μαυροβουνίου.

Αποτέλεσμα του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας ήταν οι Σλοβένοι και οι Κροάτες να δημιουργήσουν δυο “καθαρά” εθνολογικά κράτη (οι δεύτεροι μετά το βομβαρδισμό της Κράινας) και το διωγμό περίπου 600.000 Σέρβων. Επιπλέον αυτά τα δυο κράτη στυλοβάτες της οικονομικής πολιτικής της π.ΟΣΔΓ, έχουν και τα λιγότερα οικονομικά προβλήματα από τα υπόλοιπα νεοϊδρυθείσα. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη προσπαθεί να συνέλθει από τον εμφύλιο, ενώ οι διάφορες μεταξύ των εθνών θα αργήσουν να αμβλυνθούν καθώς ήδη η μια πλευρά, αυτή των Σέρβων (Republika Srpska), έχει εκδηλώσει την επιθυμία να ενωθεί με τη μητέρα πατρίδα Σερβία. Η Δημοκρατία της “Μακεδονίας” συνάντησε προβλήματα στην αναγνώριση της από τη Διεθνή Κοινότητα, καθώς “ερέθισε” τα εθνικά αισθήματα των Ελλήνων στο θέμα της ονομασίας. Επιπλέον πρέπει να προσπαθήσει να δημιουργήσει ενιαία εθνική συνείδηση στους πολίτες της καθώς Αλβανία και Βουλγαρία εποφθαλμιούν τα εδάφη της

Η Σερβία είναι η μεγάλη χαμένη του διαμελισμού της Γιουγκοσλαβίας καθώς η αναγνώριση των νέων κρατών βάση των εσωτερικών συνόρων της π.Ο.Σ.Δ.Γ. δεν της επέτρεψε να εντάξει στα σύνορα της ένα μεγάλο μέρος εδαφών το οποίο κατοικείται

στην πλειοψηφία του από σέρβικο πληθυσμό, ενώ η μεγάλη μειονότητα Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο και η προσπάθεια εθνικής εκκαθάρισης της περιοχής την οδήγησε σε διεθνή απομόνωση, σε στρατιωτική εμπλοκή με την Ατλαντική συμμαχία και στην εγκατάσταση μέσα στην εδαφική της κυριαρχία ξένων στρατιωτικών δυνάμεων.

1.7 Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι η Βαλκανική χερσόνησος υπήρξε ένα έντονο πεδίο σύγκρουσης των γεωπολιτικών συμφερόντων των «μεγάλων δυνάμεων». Η χάραξη των εθνικών συνόρων, στο Βερολίνο και τις Βερσαλλίες έγινε αγνοώντας τη πολύ-πολιτισμικότητα της περιοχής και χωρίς τη σύμφωνη γνώμη όλων των λαών των Βαλκανίων. Επιπλέον ο μεταπολεμικός πολιτικός διαχωρισμός, που ήταν η εφαρμογή της συμφωνίας της Γιάλτας ανάμεσα στον Στάλιν και στο Τσόρτσιλ, «πάγωσε» για περίπου σαράντα πέντε χρόνια τις σχέσεις των Βαλκανικών κρατών μεταξύ τους. Το Γιουγκοσλαβικό πείραμα που επιμήκυνε τη συνύπαρξη διαφορετικών εθνικών ομάδων κατέρρευσε, αφού η πολιτική ζωή της χώρας περιήλθε προοδευτικά σε εθνικιστές ηγέτες, εθνικισμό που η διεθνής κοινότητα νομιμοποίησε ως τρόπο πολιτικής δράσης με το διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ., ανοίγοντας με αυτό τον τρόπο τους «ασκούς του Αιόλου».

Χάρτης 15: Η Ο.Δ.Γ.

πηγή: PCL maps, 1999

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟ: ΜΙΑ ΤΑΡΑΓΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

2.0 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε τις ρίζες του προβλήματος του Κοσσυφοπεδίου. Έτσι θα αναζητήσουμε την ιστορική αξία που έχει για τους Αλβανούς και τους Σέρβους η περιοχή, την εναλλαγή των σχέσεων “κυρίαρχου” και “υποτελούς” ανάμεσα στους Σέρβους και τους Αλβανούς, σχέσεις που οδήγησαν σε έξοδο μεγάλου μέρους του πληθυσμού της περιοχής και από τις δυο εθνότητες. Θα δούμε τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που έδωσαν και αργότερα πήραν πίσω την αυτονομία στην περιοχή. Τέλος θα αναφερθούμε στα γεγονότα που οδήγησαν στην διεθνή στρατιωτική επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο.

2.1 Ιστορικές ρίζες του προβλήματος

Για αιώνες το Κοσσυφοπέδιο κατοικήθηκε από μικτούς πληθυσμούς. Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού ήταν να δημιουργηθούν δυο σημεία τριβής ανάμεσα στους Σέρβους και τους Αλβανούς. Πρώτο σημείο τριβής αποτελούν οι διαδικασίες μεσώ των οποίων προήλθε η πληθυσμιακή σύνθεση της περιοχής. Δεύτερο σημείο τριβής είναι η ιστορική αξία που έχει στη συνείδηση των δυο εθνών η περιοχή, καθώς και οι Αλβανοί και οι Σέρβοι διεκδικούν το Κοσσυφοπέδιο ως λίκνο του πολιτισμού τους, αρνούμενοι όμως να αναγνωρίσουν την ιστορική αξία που έχει η περιοχή για την άλλη εθνότητα.

Ως προς το πρώτο σημείο τριβής συναντάμε στην βιβλιογραφία διαφορετικές απόψεις. Η πρώτη άποψη αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της οθωμανικής αυτοκρατορίας, η Υψηλή Πύλη, για λόγους στρατηγικής σημασίας, εποίκισε την περιοχή με εξισλαμισμένους Αλβανούς τους οποίους θεωρούσε πιο φιλικούς και συνεργάσιμους

από τους χριστιανικούς πληθυσμούς, με στόχο την αλλοίωση της πληθυσμιακής σύνθεσης της περιοχής και τον αποτελεσματικότερο έλεγχο της. (Σ.ΛΥΓΕΡΟΣ,1998).

Η δεύτερη άποψη αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια της κατάκτησης των Βαλκανίων από τους Οθωμανούς χριστιανικοί πληθυσμοί από το Κοσσυφοπέδιο, που τους αποτελούσαν και Σέρβοι και Αλβανοί, στο φόβο αντιποίνων από τη μεριά των Οθωμανών εγκατέλειψαν τη περιοχή. Τα εγκαταλελειμμένα χώρια ξανακατοικήθηκαν από ορεσίβιους των περιχώρων και χωρικούς που προέρχονταν από διάφορα μέρη των Βαλκανίων, προσελκυσμένοι από τα εύφορα εδάφη της περιοχής. Ο εξισλαμισμός μεγάλου μέρους των κατοίκων της περιοχής και κυρίως των Αλβανών ήταν λίγο πολύ οικειοθελής καθώς τους επέτρεψε να αποκτήσουν ιδιαίτερα προνομία, κυρίως διοικητικά. (G.CASTELLAN,1991)

Η ιστορική αξία της περιοχής για τους δυο λαούς είναι αναμφισβήτητη. Για τους Σέρβους το Κοσσυφοπέδιο αποτελεί την “καρδιά” της μεσαιωνικής τους αυτοκρατορίας (Χάρτης 17), η περιοχή είναι ακόμη γεμάτη από σερβικά μνημεία και τόπους θρησκευτικής λατρείας, όπως εκκλησίες και μοναστήρια. Επιπλέον αποτελεί το ένδοξο πεδίο μάχης, όπου το μεσαιωνικό σέρβικο βασίλειο γνώρισε τη συντριβή στα χέρια των Οθωμανών το 1389. Η μάχη του Κοσσυφοπεδίου αποτέλεσε για το σερβικό λαό για περίπου έξι αιώνες μέχρι την ανεξαρτησία του ότι και η πτώση της Κωνσταντινούπολης για τους Έλληνες, δημιουργώντας μύθους και δοξασίες που έπαιζαν καταπραϋντικό όσο και ζωογόνο ρόλο για το λαό στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας. Οι ίδιοι οι Σέρβοι αναφέρουν ότι “...το Κοσσυφοπέδιο και τα Μετόχια είναι εξίσου πατρίδα και γη της Επαγγελίας για τους Σέρβους όπως η Ιερουσαλήμ για τους Εβραίους...”.(Ε.ΚΩΦΟΣ,1998).

Οι Αλβανοί από τη μεριά τους υποστηρίζουν πως προϋπήρξαν του μεσαιωνικού βασιλείου των Σέρβων, καθώς στην αρχαιότητα υπήρξε στη περιοχή Ιλλυρικός πολιτισμός, του οποίου οι Αλβανοί θεωρούν τους εαυτούς τους απόγονους και παρουσιάζουν τα αρχαία μνημεία και ναούς που υπάρχουν στην περιοχή ως την απόδειξη ότι το Κοσσυφοπέδιο υπήρξε κοιτίδα των Αλβανών από τότε που υπάρχουν ως λαός. Επιπλέον το πιο πρόσφατο παρελθόν τους δίνει την ευκαιρία να θεωρούν την περιοχή ως λίκνο της αλβανικής εθνικής αναγέννησης καθώς στην πόλη Πρισρένη που βρίσκεται στο Κοσσυφοπέδιο, δημιουργήθηκε ο “Σύνδεσμος της Πρισρένης”, με σκοπό

την εκπροσώπηση του αλβανικού έθνους και των εδαφικών του διεκδικήσεων στο συνέδριο του Βερολίνου το 1878. Τι και αν στο Βερολίνο οι δυνάμεις κώφευσαν με χαρακτηριστικότερη τη φράση του Βίσμαρκ ότι “... δεν υπάρχει αλβανική εθνότητα...”. Παρόλη όμως την αποτυχία του Συνδέσμου της Πρισρένης, αυτός χρησίμευσε σαν το εφαλτήριο και τον πυρήνα του κινήματος τους για εθνική ενοποίηση, ενώ ταυτόχρονα αποκάλυψε στις Δυνάμεις το αλβανικό ζήτημα.

Δεν θα επεκταθούμε περισσότερο στη διαμάχη για το ποιος κατέχει τους “κληρονομικούς τίτλους” της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου, καθώς κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί σε ένα λαό αυτό που ο ίδιος θεωρεί ιστορία του και πολιτιστική του κληρονομιά. Άλλωστε από τη στιγμή που επεκράτησε η ιδέα του κράτους-έθνους η αναπροσαρμογή της Ιστορίας στα “μέτρα” του κάθε λαού ήταν “αναπόφευκτο κακό”.

2.2 Εναλλαγή της Αλβανικής και της Σερβικής κυριαρχίας στην περιοχή

Η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου απέκτησε εδαφική, οικονομική, κοινωνική και πολιτική ενότητα από την εποχή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, αποτελώντας το Βιλαέτι του Κοσσυφοπεδίου, το οποίο εκτός από τη σημερινή χωρική ενότητα του Κοσσυφοπεδίου κατείχε και περιοχές της σημερινής δυτικής και βόρειας π.ΓΔΜ.

Οι Αλβανοί της περιοχής ταυτίστηκαν, λόγω της θρησκείας, με την οθωμανική εξουσία και ανέλαβαν καθήκοντα στη διοίκηση και στη φρούρηση των παραμεθόριων περιοχών της αυτοκρατορίας. Οι χριστιανοί της περιοχής και κυρίως οι Σέρβοι, καταμαρτυρούν ότι έπεσαν, καθ’ όλη τη διάρκεια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, θύματα της Αλβανικής καταπίεσης στην περιοχή. Περιηγητές εκείνης της εποχής χαρακτήριζαν τους Αλβανούς του Κοσσυφοπεδίου ως “Τούρκους” καθώς η αφοσίωση τους στο Ισλάμ συντέλεσε στο να χάσουν ως ένα βαθμό τα εθνικά τους χαρακτηριστικά (G.CASTELLAN,1991). Μπορούμε να θεωρήσουμε την περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ως το σημείο έναρξης της διαμάχης ανάμεσα στο σέρβικο και στον αλβανικό λαό η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αρχικά ως μια θρησκευτική διαμάχη.

Χάρτης 17: Τα διαδοχικά σύνορα της Σερβίας

πηγή: PCL maps, 1999

Κατά τη διάρκεια της πτώσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την προσάρτηση των εδαφών της στα νεοσύστατα εθνικά κράτη, η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου αποτέλεσε το “μήλον της έριδος” ανάμεσα στη Σερβία και την Αλβανία. Μετά το τέλος των δυο βαλκανικών πολέμων, με τη συνθήκη του Λονδίνου το Μάιο του 1913, η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου προσαρτήθηκε στο εθνικό κράτος των Σέρβων. Η ίδρυση του Αλβανικού κράτους δυο μήνες αργότερα αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης για τον αλβανικό αλυτρωτισμό, καθώς ο αλβανικός πληθυσμός που κατοικούσε εκτός των συνόρων του Αλβανικού κράτους, και ήταν περίπου όσος και αυτός που κατοικούσε

εντός, άρχισε να επιζητά την ένωση του με την μητέρα πατρίδα. Επιπλέον το γεγονός ότι οι περιοχές που κατοικούσαν οι “αλύτρωτοι” Αλβανοί γειτνίαζαν με το Αλβανικό κράτος δημιούργησε πρόβλημα στην οριστική χάραξη των συνόρων μεταξύ της Αλβανίας και των γειτονικών της κρατών, σύνορα τα οποία τελικά οριστικοποιήθηκαν μόλις το 1926.

Η ένταξη του Κοσσυφοπεδίου στη Σερβία οδήγησε και στο να αλλάξουν οι ρόλοι “Κυρίαρχου” και “Υποτελούς”. Έτσι οι Σέρβοι έχοντας πια στη δικαιοδοσία τους την διοίκηση της περιοχής, καθ’ όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου προσπάθησαν να αλλοιώσουν την πληθυσμιακή της σύνθεση και να αφομοιώσουν πολιτισμικά το αλβανικό στοιχείο. Θεσπίστηκε η υποχρεωτική διδασκαλία της σέρβο-κροατικής γλώσσας σε όλα τα σχολεία καθώς επίσης και η χρήση της σε κάθε επίσημη συναλλαγή. Επιπλέον η περιοχή εποίκιστηκε από σαράντα χιλιάδες Σέρβους, ενώ ταυτόχρονα περίπου μισό εκατομμύριο Αλβανοί «υποχρεώθηκαν» να μεταναστεύσουν (Α.ΠΑΡΕΣΟΓΛΟΥ,1994).

Οι ρόλοι όμως έμελλε να αλλάξουν ξανά, αυτό συνέβη κατά τη διάρκεια του Β’ παγκόσμιου πολέμου, ήταν τότε που με τις “ευλογίες” του Άξονα προσαρτήθηκαν στην Αλβανία οι περιοχές του Κοσσυφοπεδίου, της Μακεδονικής ζώνης του Τέτοβο, του νότιου Μαυροβουνίου και της Τσαμουριάς (Χάρτης 18). Για τέσσερα χρόνια (1941-44) οι Αλβανοί έζησαν το όνειρο της “Μεγάλης Αλβανίας”. Εφάρμοσαν με τη σειρά τους στο Κοσσυφοπέδιο την πολιτική που είχε εφαρμόσει κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου η Σερβία, έτσι προχώρησαν σε εποίκισμό της περιοχής με Αλβανικό πληθυσμό και ταυτόχρονα εκτόπισαν τριακόσιες χιλιάδες Σέρβους αναγκάζοντας τους σε υποχρεωτική μετανάστευση (Ε.ΚΩΦΟΣ,1998).

Επειδή όμως η πραγματική ελευθέρια κατακτείνεται και δε προσφέρεται σαν δώρο, η ήττα των δυνάμεων του Άξονα οδήγησε και στην επιστροφή του Κοσσυφοπεδίου στη νεοσύστατη τότε Ο.Σ.Δ.Γ. Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα ενάντια στους Γερμανούς, το ΚΚΓ για να προσέγγιση το ΚΚΑ είχε αφήσει ανοιχτό το ενδεχόμενο της παραμονής του Κοσσυφοπεδίου στην Αλβανία. Ο Ε.Χότζα αναφέρει στα απομνημονεύματα του ότι ο ίδιος ο Τίτο του είχε υποσχεθεί, σε κατ’ ιδίαν συζήτηση τους, ότι το Κοσσυφοπέδιο θα παραχωρούνταν μετά το τέλος του πολέμου στην Αλβανία (Γ.ΧΑΡΒΑΛΙΑΣ,1994). Στη πραγματικότητα οι Γιουγκοσλάβοι

κομμουνιστές χρησιμοποίησαν το Κοσσυφοπέδιο ώστε να προσελκύσουν την Αλβανία να ενταχθεί μετά το τέλος του πολέμου σε μια Βαλκανική Ομοσπονδία, στην οποία σύμφωνα με τα σχέδια τους θα συμμετείχε και η Βουλγαρία (G.CASTELLAN,1991). Η αντίθεση του Στάλιν στο ενδεχόμενο μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας οδήγησε στο να αθετήσουν οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές την υπόσχεση για αυτοδιάθεση του Κοσσυφοπεδίου και η περιοχή να ενταχθεί κανονικά στη νεοσύστατη Ο.Σ.Δ.Γ.

Κατά τη ίδρυση της Ο.Σ.Δ.Γ. συζητήθηκε και το καθεστώς υπό το οποίο θα ενταχθεί η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου στη Γιουγκοσλαβική Ομοσπονδία. Αρχικά οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές δεν απέρριπταν ακόμη και το ενδεχόμενο του διαμελισμού της περιοχής και ενσωμάτωσης των επιμέρους τμημάτων στη Σερβία, το Μαυροβούνιο και την “Μακεδονία”. Τελικά προτιμήθηκε η λύση της περιορισμένης αυτονομίας υπό τον άμεσο διοικητικό έλεγχο της Σερβίας, που κατακυρώθηκε με το σύνταγμα του 1946 (Γ. ΧΑΡΒΑΛΙΑΣ,1994). Τέλος με πολιτική απόφαση, την οποία αποδέχθηκαν οι Σέρβοι κομμουνιστές, δεν θα επιτρεπόταν στους τριακόσιους χιλιάδες Σέρβους, που είχαν εκδιωχθεί από την περιοχή κατά τη διάρκεια του πολέμου, να επιστρέψουν στο Κοσσυφοπέδιο ή να διεκδικήσουν την περιουσία τους (Ε.ΚΩΦΟΣ,1998).

Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι περίπου εφτακόσιες πενήντα χιλιάδες Αλβανοί δεν αναγνωρίστηκαν από το σύνταγμα ως συν-ιδρυτικό έθνος της ένωσης σε αντίθεση με τους πολύ λιγότερους Μαυροβούνιους, περίπου τετρακόσιες πενήντα χιλιάδες. Επίσημη αιτιολογία αποτέλεσε το γεγονός ότι το Αλβανικό έθνος είχε ανεξάρτητο κράτος. Το σίγουρο είναι ότι η αναγνώριση του αλβανικού έθνους ως συν-ιδρυτικό μέλος της ένωσης θα απαιτούσε και την αναγόρευση του Κοσσυφοπεδίου που κατοικούσε η πλειοψηφία των Αλβανών σε Ομόσπονδη Δημοκρατία. Έτσι η διοίκηση της περιοχής θα περνούσε στα χέρια της αλβανικής πλειοψηφίας, η οποία ποτέ δεν είχε κρύψει την επιθυμία της να ενωθεί με την γειτνιάζουσα χωρικά Αλβανία.

Χάρτης 18: Εναλλαγή Σερβικής και Αλβανικής κυριαρχίας στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου

πηγή: PCL maps, 1999

2.3 Μεταπολεμικές χωρικές και πολιτικές εξελίξεις

Οι μεταπολεμικές χωρικές και πολιτικές εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις χρονικές περιόδους, από το 1948 μέχρι και το 1966, από το 1967 μέχρι και το 1980, από το 1981 μέχρι και το 1989 και από το 1990 μέχρι και σήμερα.

Η περίοδος 1948-66 ξεκίνησε με την ρήξη μεταξύ Τίτο και Στάλιν, το γεγονός αυτό οδήγησε στο να χρησιμοποιηθεί το Κοσσυφοπέδιο ως επίκεντρο της αντί-τιτοϊκής εκστρατείας του Ε.Χότζα, ενώ υποθαλάπταν διαρκώς από τα Τίρανα ο αλβανικός εθνικισμός, δράση η οποία με τη σειρά της δημιούργησε ως αντίδραση τη καχυποψία του Γιουγκοσλαβικού κράτους απέναντι στην Αλβανική εθνότητα. Στη διάρκεια της

δεκαετίας του '50 μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '60 ο αλβανικός πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου υπέφερε από τα αστυνομικά μέτρα του Σέρβου αρχηγού των γιουγκοσλαβικών μυστικών Υπηρεσιών Α.Ράνκοβιτς. Οι διώξεις αυτών των είκοσι περίπου χρόνων υπονόμισαν την αρχική πολιτική σύνεση των Αλβανών στη τιτοϊκή επαγγελία της ισότιμης συμμετοχής όλων των εθνότητων στη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία (Σ.ΑΑΕΙΦΑΝΤΗΣ,1998). Όλα αυτά είχαν σαν αποτέλεσμα ένα μέρος του Αλβανικού πληθυσμού να δηλώσει στην απογραφή του 1953 ότι είναι Τούρκοι και επωφελούμενοι της διμερούς συμφωνίας Τουρκίας-Γιουγκοσλαβίας να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Ένα άλλο μέρος του πληθυσμού εντάχθηκε σε εθνικιστικές οργανώσεις που δημιουργήθηκαν ως αντιστάθμισμα της καταπιεστικής πολιτικής.

Ο εξαναγκασμός σε παραίτηση του Α.Ράνκοβιτς το 1966, ο οποίος από το 1963 ήταν αντιπρόεδρος της Ο.Σ.Δ.Γ., οδήγησε στην χαλάρωση των μέτρων αστυνόμευσης στην περιοχή. Έτσι το 1968 οι Αλβανοί ξεκίνησαν μια σειρά διαδηλώσεων με αίτημα τους την ανακήρυξη του Κοσσυφοπεδίου σε Ομόσπονδη Δημοκρατία. Οι διαδηλώσεις αυτές, σε συνδυασμό με τη γενικότερη απαίτηση των Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας για αποκέντρωση της κρατικής εξουσίας, ανάγκασε τον Τίτο να προβεί σε μια σειρά μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησαν από τα τέλη της δεκαετίας του '60 και επικυρώθηκαν με το σύνταγμα του 1974.

Αποτέλεσμα αυτών των μεταρρυθμίσεων ήταν η αναβάθμιση της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου σε Αυτόνομη Επαρχία, με καθεστώς εκπροσώπησης στα ομοσπονδιακά όργανα ισότιμο σχεδόν με εκείνο των άλλων ομόσπονδων (δύο εκπροσώπους, έναντι τεσσάρων) συν-ιδρυτικών δημοκρατιών. Έτσι στα εσωτερικά διοικητικά όργανα της Επαρχίας η Αλβανική εξουσία ήταν πλήρης, εκτός από τις ένοπλες δυνάμεις και τις εξωτερικές σχέσεις. Με αυτό τον τρόπο οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου απέκτησαν το ίδιο νομικό status με όλες τις υπόλοιπες εθνότητες της ομοσπονδίας, ξεφεύγοντας από την κατηγορία των εθνικών μειονοτήτων. Μεταξύ άλλων απέκτησαν το δικαίωμα να χαιρετίζουν τη σημαία της γειτονικής Αλβανίας, να διδάσκονται τα αλβανικά ως πρώτη γλώσσα, να ασκούν με απόλυτη ελευθερία τα θρησκευτικά τους καθήκοντα και να τηρούν τα ήθη και τα έθιμα της φυλής τους.

Μεγαλύτερο όμως ρόλο στις μετέπειτα εξελίξεις στην περιοχή έπαιξε η ίδρυση του Πανεπιστημίου της Πρίστινα, το οποίο μέχρι και το διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ. αποτελούσε το τρίτο σε μέγεθος πανεπιστήμιο μετά από αυτά του Βελιγραδίου και του Ζάγκρεμπ, ενώ ήταν και το μοναδικό εκπαιδευτικό ίδρυμα ανωτάτης βαθμίδας στα Βαλκάνια που δίδασκε την πλειοψηφία των μαθημάτων του σε μια γλώσσα εθνικής μειονότητας, τα αλβανικά.

Το Πανεπιστήμιο της Πρίστινα αποτέλεσε το συνδετικό κρίκο της Αλβανίας με τον αλβανικό πληθυσμό του Κοσσυφοπεδίου, καθώς σημαντικός αριθμός καθηγητών από τα Τίρανα κατέφθασε για να διδάξει στο Πανεπιστήμιο. Η πνευματική χειραφέτηση των κατοίκων του Κοσσυφοπεδίου κατευθυνόταν από το Αλβανικό κράτος και πάντα προς τη κατεύθυνση της πλήρους “αλβανοποίησης” της περιοχής (Γ.ΧΑΡΒΑΛΙΑΣ,1994). Την ίδια περίοδο, με την Αλβανική “άνοιξη”, παρατηρήθηκε έξοδος του σέρβικου πληθυσμού από την περιοχή, χωρίς να υπάρχουν κάποιοι εμφανείς καταπιεστικοί μηχανισμοί από τη μεριά των Αλβανών και οι λόγοι πρέπει να αναζητηθούν περισσότερο στη ψυχολογική πίεση που ασκούσε η συντριπτικά πλειοψηφούσα εθνότητα των Αλβανών και στην οικονομική κατάσταση της περιοχής η οποία ήταν η λιγότερο ανεπτυγμένη στην Ο.Σ.Δ.Γ. και προτελευταία στην Ευρώπη, με τελευταία την Αλβανία.

Η φαινομενικά ειρηνική περίοδος της δεκαετίας του '70 έληξε ένα χρόνο μετά το θάνατο του Τίτο. Το Μάρτιο του 1981 οι Αλβανοί της περιοχής ξεκίνησαν σειρά διαδηλώσεων και κινητοποιήσεων με αίτημα την παραχώρηση στη περιοχή καθεστώσ ομόσπονδης δημοκρατίας. Οι διαδηλώσεις συνεχίστηκαν και μετά την απόρριψη του αιτήματος τους, με αποτέλεσμα να επέμβουν οι ειδικές δυνάμεις του ομοσπονδιακού στρατού, λήγοντας με αιματηρό τρόπο τις εκδηλώσεις δυσαρέσκειας του αλβανικού πληθυσμού.

Παρ' όλο το τεταμένο κλίμα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80, ο αλβανικός πληθυσμός συνέχισε να απολαμβάνει τα εκπαιδευτικά, θρησκευτικά και αλλά δικαιώματα του. Υπήρχαν συχνά τηλεοπτικά και ραδιοφωνικά προγράμματα στην αλβανική, τα αλβανικά σχολεία λειτουργούσαν κανονικά, ενώ συνεχιζόταν και η κυκλοφορία αλβανικών εφημερίδων και περιοδικών. Επιπλέον, ο ηγέτης της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών του Κοσσυφοπεδίου ήταν Αλβανός, ενώ οι

συλληφθέντες ως εθνικιστές δικάζονταν από Αλβανούς δικαστές και στην αλβανική γλώσσα (Α.ΠΑΡΕΣΟΓΛΟΥ,1994).

Την αποκλιμάκωση της έντασης ήρθε να διαταράξει η άνοδος στην ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σερβίας, του Σ.Μιλόσεβιτς το 1986. Ένα χρόνο πριν την άνοδο του Σ. Μιλόσεβιτς, δημοσιεύτηκε το Μνημόνιο της Σερβικής Ακαδημίας Επιστημών του Βελιγραδίου, το οποίο ανέπτυξε τη σέρβικη δυσαρέσκεια για την αντιμετώπιση που είχε η Σερβία στα πλαίσια της π.Ο.Σ.Δ.Γ.

Το βασικό συμπέρασμα του Μνημονίου ήταν ότι οι Σέρβοι έτυχαν μεροληπτικής μεταχείρισης από τον Τίτο. Αυτό αποδεικνυόταν με τα εξής γεγονότα: πρώτον η πολιτική που ακολούθησε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση σε βάρος της Σερβίας, κυρίως στον οικονομικό τομέα, παραχωρώντας στη Σλοβενία και την Κροατία προεξέχοντα ρόλο στο σχεδιασμό της οικονομίας της χώρας. Δεύτερον, η διαίρεση της Σερβίας σε τρία μέρη, στη Κεντρική Σερβία, και στις αυτόνομες επαρχίες του Κοσσυφοπεδίου και της Βοϊβοντίνας, σύμφωνα με το σύνταγμα του 1974, μετατρέποντας το Κοσσυφοπέδιο και τη Βοϊβοντίνια σε de facto Δημοκρατίες. Τρίτον η αντί-σερβική πολιτική που ακολούθησαν, με την υποστήριξη των άλλων Δημοκρατιών, οι έχοντες αποσχιστικές και λυτρωτικές τάσεις αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου, με αποτέλεσμα τη μαζική έξοδο των Σέρβων από την περιοχή (Ε.ΑΑΓΑΝΗ,1994).

Το Μνημόνιο παραπέμπει στο εθνικό πρόγραμμα της μεγαλύτερης Σερβίας που συνάχθηκε το 1844 από τον Ι.Γκαρασάνιν, τον τότε Σέρβο υπουργό των Εσωτερικών. Το πρόγραμμα αυτό υποδεικνύει ότι το μελλοντικό σερβικό κράτος θα πρέπει να περιλαμβάνει όλους τους Σέρβους, της Σερβίας, του Μαυροβουνίου, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, του Κοσσυφοπεδίου και ορισμένα τμήματα της Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Τέλος, το Μνημόνιο δεν απορρίπτει την Γιουγκοσλαβική Ένωση, αρκεί βέβαια να ενισχυθεί το συγκεντρωτικό κράτος.

Αν το Μνημόνιο αποτέλεσε τη θεωρητική βάση για την ενίσχυση των Σέρβων στη μετά-τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία, ο Σ. Μιλόσεβιτς ένα χρόνο μετά υποδείκνυε τη δράση για την εφαρμογή του προγράμματος. Έτσι από το 1987 το Κοσσυφοπέδιο τέθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, ενώ το 1989 ο Σ. Μιλόσεβιτς πέρασε σε ομοσπονδιακό επίπεδο μέτρα τα οποία περιόριζαν τα συνταγματικά δικαιώματα που είχαν παραχωρηθεί στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου το 1974. Η αντίδραση των Αλβανών,

ήταν η υιοθέτηση της διακήρυξης αυτοδιάθεσης για το Κοσσυφοπέδιο από το σύνολο των βουλευτών της τοπικής βουλής. Η Σερβική διοίκηση αντέδρασε προβαίνοντας στη διάλυση της Βουλής και την απομάκρυνση της τοπικής κυβέρνησης. Όμως στις 7 Σεπτεμβρίου 1990 τα 2/3 των Αλβανών βουλευτών σε μυστική τους συνάντηση ανακήρυξαν τη Δημοκρατία της Κόσοβα “...ως ισότιμο μέλος της Γιουγκοσλαβικής κοινότητας των εθνών...”. Οι σερβικές αρχές καταδίκασαν αυτή την κίνηση, έκλεισαν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην αλβανική γλώσσα και απέλυσαν δια της βίας περίπου εκατό χιλιάδες Αλβανούς από τις δημόσιες υπηρεσίες της περιοχής, αντικαταστάνοντας τους με Σέρβους.

Η ολοκλήρωση της Σερβικής πολιτικής ήρθε με την ψήφιση του νέου συντάγματος της Σερβίας το 1990, που ενσωμάτωνε στη Σερβία τις περιοχές της Βοϊβοντίνας και του Κοσσυφοπεδίου, καταργώντας την αυτονομία που τους παρείχε το σύνταγμα του 1974.

2.4 Η Σερβική διοίκηση και το Αλβανικό «παράλληλο» σύστημα

Η πολιτική που ακολούθησε η σερβική διοίκηση, μετά το σύνταγμα του 1990, στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου είχε τους εξής στόχους: την πλήρη διοικητική ενσωμάτωση της περιοχής στη Σερβία, την πολιτιστική και κοινωνική αφομοίωση των Αλβανών από το σέρβικο έθνος, καθιερώνοντας ένα ομοιόμορφο εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο είχε ως σκοπό τη διδασκαλία του “...γιουγκοσλαβικού πατριωτισμού και όχι εκείνου του Σκεντέρμπεη, της Αλβανίας ή της Τουρκίας...” (Ε.ΚΩΦΟΣ,1998).

Ο σημαντικότερος στόχος της Σερβικής πολιτικής υπήρξε η προσπάθεια για ανατροπή της δημογραφικής “ανισορροπίας” στην περιοχή. Έτσι η σερβική διοίκηση πήρε μια σειρά “θετικών” και “αρνητικών” μέτρων. Στα θετικά μέτρα κατατάσσεται η προσπάθεια εκσερβισμού της περιοχής, με τη κατασκευή κατοικιών και την προσφορά ευκαιριών απασχόλησης σε μελλοντικούς Σέρβους έποικους. Επιπλέον έγινε συζήτηση για την μετεγκατάσταση στην περιοχή σέρβων προσφύγων από την περιοχή της Κράινα.

Η σειρά των αρνητικών μέτρων είχε ως σκοπό τη μείωση του Αλβανικού πληθυσμού στην περιοχή. Έτσι η σερβική διοίκηση ξεκίνησε προπαγάνδα για τις αρνητικές συνέπειες της υπέρ-γεννητικότητας, επιπλέον δυσκόλεψε την καθημερινή ζωή των Αλβανών, μη δίνοντας τους κρατικά διαμερίσματα, δυσκολεύοντας τη διαδικασία για την απόκτηση της (νέας) γιουγκοσλαβικής υπηκοότητας, ενώ προέβαλε αρκετά εμπόδια στη προσπάθεια επαναπατριsmού των αλβανών μεταναστών (Ε.ΚΩΦΟΣ,1998).

Από τη μεριά τους οι Αλβανοί προχώρησαν στη δημιουργία του λεγόμενου “παράλληλου συστήματος”: εξέλεξαν κοινοβουλίου, ανέδειξαν πρόεδρο, πρωθυπουργό και δημιούργησαν κυβερνητικές υπηρεσίες και θεσμούς στην αυτοαποκαλούμενη ανεξάρτητη Δημοκρατία της Κόσοβα, μια δημοκρατία χωρίς διεθνή αναγνώριση, η οποία όμως είχε την πλήρη αποδοχή των Κοσοβάρων αλβανών με ανεπίσημο δημοψήφισμα.

Το “παράλληλο σύστημα” με κύριο εκφραστή του τον Ι.Ρουγκόβα, αποτέλεσε την αλβανική εκδοχή των ιδεών του Γκάντι περί “παθητικής αντίστασης”. Το “παράλληλο σύστημα” κατάφερε να αποδυναμώσει τη πολιτική της Σερβικής διοίκησης, έτσι η σερβική κυριαρχία παρέμεινε μόνο στη γραφειοκρατία και τη διοίκηση, με τον ιδιωτικό τομέα της περιοχής να βρίσκεται σε ποσοστό 90% στα αλβανικά χέρια (Ε.ΚΩΦΟΣ,1998). Στη παιδεία ουσιαστικά οι Σέρβοι πλήρωναν την “παράλληλη” αλβανική εκπαίδευση, ενώ οι Αλβανοί κατάφεραν να συνεχίσουν τη λειτουργία του “παράλληλου” πλέον Πανεπιστημίου της Πρίστινα. Όσον αφορά τη πολιτική εποικισμού της περιοχής από σέρβικο πληθυσμό απέτυχε, ως απόρροια της οικονομικής ύφεσης που διερχόταν η Σερβία. Τέλος η “παθητική αντίσταση” των Αλβανών πέτυχε να μην δώσει αφορμή στη σερβική διοίκηση για βίαιη επέμβαση στη περιοχή με συνέπειες εθνοκάθαρσης, ιδιαίτερα την κρίσιμη περίοδο της Βοσνιακής κρίσης.

Στο διάστημα αυτό η Διεθνής κοινότητα διατήρησε μια στάση θεατή, η Ε.Ε. είχε δηλώσει ότι σε περίπτωση απόσχισης του Κοσσυφοπεδίου από την ΟΔΓ δεν θα αναγνώριζε την περιοχή ως ανεξάρτητο κράτος, ενώ οι Η.Π.Α. στη προσπάθεια τους να υλοποιηθεί η συμφωνία του Dayton δεν ασκούσαν ιδιαίτερες πιέσεις στη Σερβία. Πάντως σε ανύποπτο χρόνο ο πρόεδρος των Η.Π.Α. Μ.Κλίντον είχε δηλώσει ότι θα επέμβουν με οποιοδήποτε μέσο σε περίπτωση που η Σερβία προβεί σε εθνοκάθαρση σε βάρος των Αλβανών. Όλες οι πλευρές προσέφεραν τις υπηρεσίες τους ως “έντμοι”

μεσολαβητές για την επίλυση του προβλήματος, με γνώμονα το απαραβίαστο των συνόρων της ΟΔΓ, αλλά και την εξασφάλιση ευρείας αυτονομίας στους Αλβανούς της περιοχής.

Το σκηνικό άλλαξε ραγδαία με τη εμφάνιση του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου (ΑΣΚ). Ο ΑΣΚ εμφανίστηκε ως αποτέλεσμα της απογοήτευσης μερίδας του Αλβανικού πληθυσμού, ως προς την αποτελεσματικότητα της παθητικής πολιτικής του Ι. Ρουγκόβα. Είναι αλήθεια ότι από το 1990 μέχρι και το 1996 που έκανε την εμφάνιση του ο Α.Σ.Κ., δεν είχε επιτευχθεί πρόοδος στο θέμα του Κοσσυφοπεδίου, αποτέλεσμα των “μαξιμαλιστικών” απαιτήσεων και των δυο πλευρών.

Οι ηγέτες του Α.Σ.Κ. πίστευαν ότι οι βίαιες ενέργειες τους θα προκαλούσαν την επέμβαση του σερβικού στρατού, με αποτέλεσμα τη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Αλβανών και Σέρβων. Η ένοπλη σύγκρουση θα ευαισθητοποιούσε τη διεθνή κοινότητα, η οποία θα επενέβαινε για να επιλύσει το πρόβλημα οριστικά. Ενθαρρυντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της θεωρίας είχαν παίξει τα μαζικά αντίποινα της Νατοϊκής αεροπορίας και πυροβολικού κατά των Σέρβων της Βοσνίας.

Οι επιθέσεις του Α.Σ.Κ. κλιμακώθηκαν στα τέλη του Φεβρουαρίου του 1998 και είχαν πάρει πλέον την μορφή ανταρτοπόλεμου. Η αντίδραση της σερβικής διοίκησης έδωσε την αφορμή για να μετατραπεί η διεθνής κοινότητα από απλός θεατής των γεγονότων σε ενεργό πρωταγωνιστή.

Οι Σέρβοι έχοντας βαθιά πίστη στο γεγονός ότι το θέμα του Κοσσυφοπεδίου ήταν αυστηρά εσωτερικό και δεδομένης της χλιαρής αντίδρασης του διεθνή παράγοντα όσων αφορά τις επιχειρήσεις των Τούρκων εναντίων του Κουρδικού λαού, προχώρησαν σε εκτεταμένης μορφής εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου.

Σύντομα όμως διαπίστωσαν ότι οι κανόνες του διεθνούς “παιχνιδιού” είναι διαφορετικοί από περίπτωση σε περίπτωση. Οι σερβικές ενέργειες κατάφεραν να πυροδοτήσουν σειρά αντιδράσεων στο Κοσσυφοπέδιο και στο εξωτερικό. Το ξεχασμένο πρόβλημα του Κοσσυφοπεδίου έκανε ξανά την εμφάνιση του στο διεθνή τύπο και η Ε.Ε., οι Η.Π.Α. και η Ρωσία ενεργοποιήθηκαν με σκοπό να λύσουν το πρόβλημα οριστικά.

2.5 Η Διεθνής παρέμβαση

Η πρώτη προσπάθεια εξεύρεση λύσης κατέληξε στο να υπογραφεί συμφωνία τον Οκτώβριο του 1998, η οποία προέβλεπε την απόσυρση των επιπλέον στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων που είχαν καταφθάσει στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου και είχαν προβεί στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις. Επιπλέον προέβλεπε την εγκατάσταση στη περιοχή δυο χιλιάδων άοπλων παρατηρητών του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Η συμφωνία υλοποιήθηκε, αφού πρώτα χρειάστηκε να απειληθεί η Σερβία με αεροπορικούς βομβαρδισμούς από το ΝΑΤΟ, καθώς καθυστερούσε να εφαρμόσει τους όρους της συμφωνίας.

Η συνέχιση όμως των εχθροπραξιών ανάμεσα στις Σερβικές δυνάμεις και τον ΑΣΚ, καθώς επίσης και η εύρεση ομαδικών τάφων αμάχων Αλβανών, που κατά τους Σέρβους ήταν προβοκάτσια, οδήγησε στο να επανέλθει η Διεθνής κοινότητα προσκαλώντας τις αντιμαχόμενες πλευρές στο Ραμπουγέ της Γαλλίας και προτείνοντας τους την υπογραφή συμφωνίας, το περιεχόμενο της οποίας είχε διαμορφωθεί έπειτα από συνάντηση των G8.

Έπειτα από δυο γύρους διαπραγματεύσεων το Φεβρουάριο και το Μάρτιο αντίστοιχα, η Αλβανική πλευρά υπέγραψε το δεύτερο κείμενο, σε αντίθεση με την Σερβική πλευρά η οποία διαφώνησε και με τα δύο προταθέντα κείμενα. Η απόρριψη και των δυο κειμένων του Ραμπουγέ, από τη σέρβικη πλευρά, ήταν λογική καθώς θιγόταν η εδαφική ακεραιότητα της χώρας, με την όπως προβλεπόταν παρουσία τριάντα χιλιάδων αντρών του ΝΑΤΟ στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, οι οποίοι θα μπορούσαν να μετακινούνται κατά το δοκούν σε ολόκληρο το έδαφος της ΟΔΓ. Επιπλέον όσον αφορά τη διοίκηση της περιοχής, το κείμενο προέβλεπε ουσιαστικά ένα σχέδιο Συντάγματος για το Κοσσυφοπέδιο, το οποίο θα είχε πλήρη οργάνωση όλων των εξουσιών: εκτελεστικής, νομοθετικής και δικαστικής. Όριο στην αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου θα ήταν το νόμισμα, καθώς θα δεχόταν εκείνο της ΟΔΓ, η εξωτερική πολιτική και η άμυνα. Τέλος αναφερόταν στο κείμενο ότι η συμφωνία αυτή θα αποτελούσε “ενδιάμεσο καθεστώς”, η τελική απόφαση για το καθεστώς της περιοχής θα καθοριζόταν από τη λαϊκή βούληση των κατοίκων του Κοσσυφοπεδίου μέσω δημοψηφίσματος (ΤΟ ΒΗΜΑ, 1999).

Η άρνηση της Σερβίας να υπογράψει το κείμενο, οδήγησε στο να πραγματοποιηθεί η απειλή του ΝΑΤΟ για ένοπλη επέμβαση στη περιοχή. Η Ατλαντική Συμμαχία, με την υποστήριξη των ηγετών της ΕΕ, προχώρησε στο βομβαρδισμό, για δύομισι περίπου μήνες, ολόκληρης της ΟΔΓ, καταλύοντας το διεθνές δίκαιο καθώς η πράξη αυτή θα έπρεπε να έχει εγκριθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Η λήξη των βομβαρδισμών στα μέσα του Ιουνίου του 1999, προήλθε έπειτα από την επίτευξη “συμφωνίας” μεταξύ της Σερβίας και των G8. Στο κείμενο της συμφωνίας προβλεπόταν, ο άμεσος τερματισμός των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στο Κοσσυφοπέδιο, η άμεση αποχώρηση όλων των γιουγκοσλαβικών στρατιωτικών και παραστρατιωτικών δυνάμεων από την περιοχή, η ανάπτυξη διεθνούς δύναμης ασφαλείας, πολιτικής και στρατιωτικής υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, αποκλειστικά στο εσωτερικό του Κοσσυφοπεδίου, χωρίς δυνατότητα ελεύθερης κίνησης στην υπόλοιπη ΟΔΓ. Επιπλέον προέβλεπε, τη σύσταση προσωρινής διοίκησης για μια μεταβατική περίοδο όπως ορίζουν τα ψηφίσματα του ΟΗΕ, την ασφαλή επιστροφή των προσφύγων στην περιοχή και τον επαναπατρισμό τους χωρίς περιορισμούς και όρους, διαβουλεύσεις για προώθηση λύσης που θα προβλέπει την αυτονομία του Κοσσυφοπεδίου χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα της ΟΔΓ και τέλος τον αφοπλισμό των ανδρών του ΑΣΚ (ΤΑ ΝΕΑ)

Μέχρι σήμερα η συμφωνία έχει εφαρμοστεί όσον αφορά την ανάπτυξη της πολιτικής και στρατιωτικής δύναμης στην περιοχή με την ταυτόχρονη αποχώρηση των γιουγκοσλαβικών αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων. Ο επαναπατρισμός των προσφύγων γίνεται σταδιακά, όπως επίσης και ο αφοπλισμός των ανδρών του ΑΣΚ. Τέλος δεν έχει ενεργοποιηθεί ακόμη ο σημαντικότερος όρος της συμφωνίας που προβλέπει την έναρξη διαβουλεύσεων με στόχο την επίλυση του προβλήματος.

2.6 Συμπεράσματα

Το Κοσσυφοπέδιο υπήρξε πεδίο σύγκρουσης του Σερβικού και του Αλβανικού εθνικισμού, οι μαξιμαλιστικές απαιτήσεις και των δυο πλευρών, ιδιαίτερα μετά το διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ. δεν επέτρεψαν να βρεθεί λύση. Η χρονική σύμπτωση της έναρξης των ένοπλων συγκρούσεων μεταξύ των δυο πλευρών, με την αναζήτηση από τη μεριά της Ατλαντικής Συμμαχίας λόγου ύπαρξης, μετά την κατάρρευση των ανατολικών καθεστώτων, μας οδήγησε στον πρώτο πόλεμο της παγκοσμιοποίησης και το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε το γεωγραφικό χώρο όπου το ΝΑΤΟ, εφάρμοσε το νέο του δόγμα, αγνοώντας το διεθνές δίκαιο και το απαραβίαστο των συνόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ

3.0 Εισαγωγή

Στο κεφαλαίο αυτό θα συγκρίνουμε οριζόντια (συγχρονικά) τις δημογραφικές εξελίξεις στο Κοσσυφοπέδιο, σε σχέση με τις χωρικές ενότητες της π.Ο.Σ.Δ.Γ., της Ο.Δ.Γ. και των συνιστωσών της δεύτερης, στη μεταπολεμική περίοδο.

Η ανάλυση θα γίνει καταρχάς θεωρώντας τον πληθυσμό του Κοσσυφοπεδίου ως αυτοτελές μέγεθος, αγνοώντας τους εθνολογικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες που δημιουργούν οποιαδήποτε διαφοροποίηση του σε σχέση με τον πληθυσμό των υπολοίπων περιοχών. Τα ποιοτικά αίτια της δημογραφικής διαφοροποίησης που θα προκύψει από την παρούσα ανάλυση θα εξετασθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

3.1 Εξέλιξη του πληθυσμού

Ο πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου το 1948 ήταν 733.002 άτομα και αποτελούσε το 4,61% του συνολικού πληθυσμού της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και το 10,58% του συνολικού πληθυσμού της Ο.Δ.Γ. Μέσα σε περίπου τριάντα χρόνια, ο πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου, διπλασιάστηκε φτάνοντας τα 1.594.451 άτομα (1981), ενώ το 1991 έφτασε τα 1.967.675 άτομα, αποτελώντας το 8,37% του συνολικού πληθυσμού της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και το 18,90% του συνολικού πληθυσμού της Ο.Δ.Γ (Πίνακας 1&2).

Η αύξηση που παρουσίασε όλα αυτά τα χρόνια ο πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου, τον καθιστούσε όχι μόνο τον πιο γρήγορα αυξανόμενο πληθυσμό της π.Ο.Σ.Δ.Γ. αλλά ολόκληρης της Ευρώπης. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του Κοσσυφοπεδίου (Πίνακας 1) κυμαίνεται γύρω από το 2500/ο στην μεταπολεμική περίοδο (20,9300/ο

ανάμεσα στο 1948 και το 1951 και 26,29 οο/ο το 1971-81 όπου έφτασε και στη μέγιστη τιμή του). Τέλος, ανάμεσα στις δυο τελευταίες απογραφές, την περίοδο 1981-91, ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής στη περιοχή ήταν 21,26 οο/ο.

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από τον πίνακα 1, στο σύνολο της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και της Ο.Δ.Γ., ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού ήταν σαφώς μικρότερος από αυτόν του Κοσσυφοπεδίου και είχε συνεχώς φθίνουσα πορεία μετά το 1948-51. Οι περιοχές της Κεντρικής Σερβίας και της Βοϊβοντίνας μετά το 1961-71 είχαν μονοψήφιο μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής, με την Βοϊβοντίνα να παρουσιάζει την περίοδο 1981-91 αρνητική μεταβολή της τάξης του 1,13 οο/ο.

Καθώς το μεταναστευτικό ισοζύγιο ήταν αρνητικό καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο, οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης του πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο είναι απόρροια και μόνο του υψηλού φυσικού ισοζυγίου που παρουσιάζει η περιοχή. Το 1961 το φυσικό ισοζύγιο της περιοχής ήταν 29,8 οο/ο, όταν την ίδια χρονιά στις άλλες δυο συνιστώσες της Σερβίας, τη Βοϊβοντίνα και την Κεντρική Σερβία ήταν 7,7 οο/ο και 8,9 οο/ο. Μόλις το 1992 το φυσικό ισοζύγιο έπεσε κάτω από το 20 οο/ο (στο 18,1 οο/ο). Για το τελευταίο χρόνο που διαθέτουμε στοιχεία (1996), το φυσικό ισοζύγιο του Κοσσυφοπεδίου ήταν 17,5 οο/ο, ενώ την ίδια χρόνια οι περιοχές της Βοϊβοντίνα και της Κεντρικής Σερβίας είχαν αρνητικά φυσικά ισοζυγία της τάξης του 3,8 οο/ο και 1,4 οο/ο αντίστοιχα (Διαγράμματα 1,2,3). Έτσι το θετικό φυσικό ισοζύγιο (2,2 οο/ο) και η αύξηση του πληθυσμού κατά 25.800 άτομα, που παρουσίαζε η Δημοκρατία της Σερβίας το 1996, οφειλόταν αποκλειστικά και μόνο στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου.

Το υψηλό φυσικό ισοζύγιο που έχει η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου είναι αποτέλεσμα του υψηλού Α.Δ.Γ. που παρουσιάζει. Το 1953 ο Α.Δ.Γ της περιοχής ήταν 42,6 οο/ο, σχεδόν διπλάσιος από αυτούς της Κεντρικής Σερβίας (25,3 οο/ο) της Βοϊβοντίνα (22,4 οο/ο), ενώ μόνο στο Μαυροβούνιο ο Α.Δ.Γ ήταν πάνω από 30 οο/ο (32,9 οο/ο). Από το 1953 και μετά ο Α.Δ.Γ της περιοχής ακολούθησε φθίνουσα πορεία, παραμένοντας πάντα ο υψηλότερος σε σύγκριση με αυτούς των υπόλοιπων περιοχών της Ο.Δ.Γ. Το 1996 ο Α.Δ.Γ είναι 21,4 οο/ο και συνεχίζει να παραμένει σχεδόν διπλάσιος από αυτόν των υπολοίπων συνιστωσών της Σερβίας (Βοϊβοντίνα και Κεντρική Σερβία), όπου οι τιμές του Α.Δ.Γ. είναι αντίστοιχα 10,9 οο/ο και 10,5 οο/ο, ενώ υψηλότερο Α.Δ.Γ. από τις δυο τελευταίες περιοχές παρουσίαζε το Μαυροβούνιο (14,9 οο/ο).

Πίνακας 1: Πρώην Ο.Σ.Δ.Γ., Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας(ΟΔΓ) και συνιστώσες της: Πληθυσμός (απόλυτες τιμές), ειδικό βάρος της κάθε συνιστώσας (% του πληθυσμού της στο συνολικό πληθυσμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας και μέσοι ετήσιοι ρυθμοί (ο/οο) μεταβολής ανάμεσα στις διαδοχικές απογραφές

Tableau 1: ex-RSFY, R.FY. Serbie et ses composantes: population totale, % de la population de chaque entite dans la population de la RSFY et taux moyen annuel d'accroissement (ο/οο)

	1948		1951		1961		1971		1981		1991		1948-51	1951-61	1961-71	1971-1981	1981-91
	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)	Πληθυσμός στην μέση του έτους	Ποσοστιαία κατανομή (%)					
π. Ο. Σ. Δ. Γ. / ex-RSFY	15901032	100,00	16587981	100,00	18589303	100,00	20571755	100,00	22430775	100,00	23509231	100,00	14,20	11,46	10,18	8,69	4,71
ΟΔΓ/RFY	6926021	43,56	7232987	43,60	8129839	43,73	8996545	43,73	9917267	44,21	10408699	44,27	14,56	11,76	10,18	9,79	4,85
Μαυροβούνιο/Montenegro	379000	2,38	407001	2,45	473409	2,55	530854	2,58	586029	2,61	616435	2,62	24,04	15,23	11,52	9,94	5,07
Σερβία/Serbie Total	6547021	41,17	6825986	41,15	7656430	41,19	8465691	41,15	9331238	41,60	9792264	41,65	14,01	11,55	10,10	9,78	4,83
Κεντρική Σερβία, Serbie Centrale	4147018	26,08	4351986	26,24	4831431	25,99	5257667	25,56	5700482	25,41	5811217	24,72	16,21	10,51	8,49	8,12	1,93
Βοιβοντίνια/ Voibodine	1667001	10,48	1693996	10,21	1857646	9,99	1954049	9,50	2036305	9,08	2013372	8,56	5,37	9,26	5,07	4,13	-1,13
Κοσσυφοπέδιο/ Kosovo	733002	4,61	780004	4,70	967353	5,20	1253975	6,10	1594451	7,11	1967675	8,37	20,93	21,76	26,29	24,31	21,26

πηγή ίδια επεξεργασία

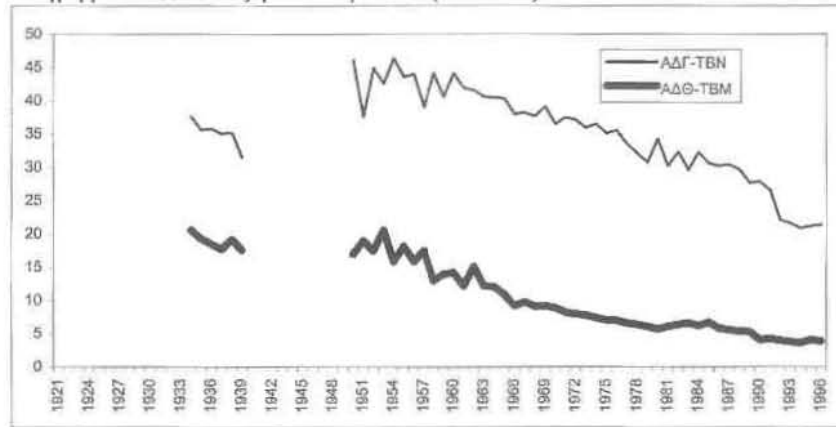
Πίνακας 2: Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (ΟΔΓ) και συνιστώσες της: Πληθυσμός (απόλυτες τιμές) και ειδικό βάρος της κάθε συνιστώσας (% του πληθυσμού της στο συνολικό πληθυσμό της νέας Γιουγκοσλαβίας)

Tableau 2: R.FY, Serbie et ses composantes: population totale et % de la population de chaque entite dans la population de la RFY

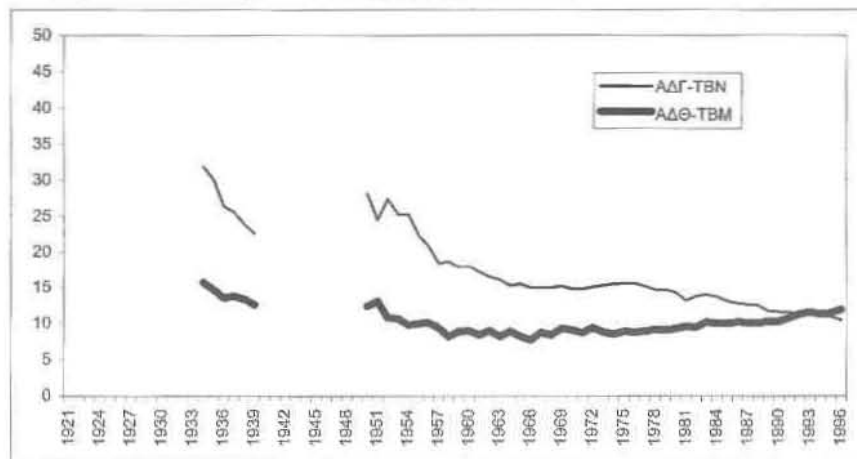
	1948		1951		1961		1971		1981		1991	
ΟΔΓ/RFY	6926021	100,00	7232987	100,00	8129839	100,00	8996545	100,00	9917267	100,00	10408699	100,00
Μαυροβούνιο/Montenegro	379000	5,47	407001	5,63	473409	5,82	530854	5,90	586029	5,91	616435	5,92
Σερβία/Serbie Total	6547021	94,53	6825986	94,37	7656430	94,18	8465691	94,10	9331238	94,09	9792264	94,08
Κεντρική Σερβία, Serbie Centrale	4147018	59,88	4351986	60,17	4831431	59,43	5257667	58,44	5700482	57,48	5811217	55,83
Βοιβοντίνια/ Voibodine	1667001	24,07	1693996	23,42	1857646	22,85	1954049	21,72	2036305	20,53	2013372	19,34
Κοσσυφοπέδιο/ Kosovo	733002	10,58	780004	10,78	967353	11,90	1253975	13,94	1594451	16,08	1967675	18,90

πηγή ίδια επεξεργασία

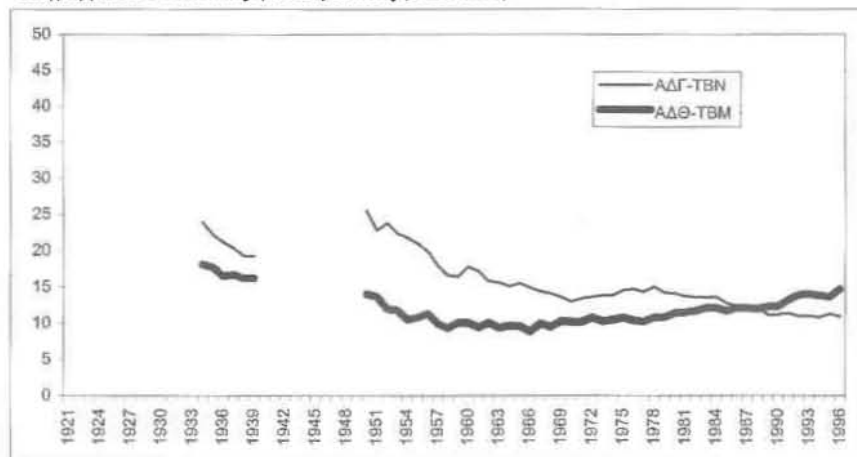
Διάγραμμα 1: Φυσικό ισοζύγιο Κοσσυφοπεδίου (1921-1996)

Διάγραμμα 2: Φυσικό ισοζύγιο Κεντρικής Σερβίας (1921-1996)

Διάγραμμα 3: Φυσικό ισοζύγιο Βοϊβοντίνας (1921-1996)

3.2 Γεννητικότητα

Το 1953 οι γεννήσεις στο Κοσσυφοπέδιο, ήταν 34.595 και το ειδικό τους βάρος στο σύνολο των γεννήσεων της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και της Ο.Δ.Γ. ήταν 7,1% και 17,3% αντίστοιχα. Από το 1953 και μέχρι και το 1991, οι γεννήσεις στο Κοσσυφοπέδιο, σε απόλυτους αριθμούς (αλλά και ως ειδικό βάρος στις συνολικές γεννήσεις της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και της Ο.Δ.Γ.) αυξάνονται συνεχώς. Το 1991 έφτασαν σε τις 52.263 και αποτελούσαν το 34,3% του συνόλου των γεννήσεων στην Ο.Δ.Γ. Από το 1991 και μετά υπήρξε μείωση των γεννήσεων φτάνοντας το 1996 να είναι 46.041 (το 33,4% των συνολικών γεννήσεων της Ο.Δ.Γ.).

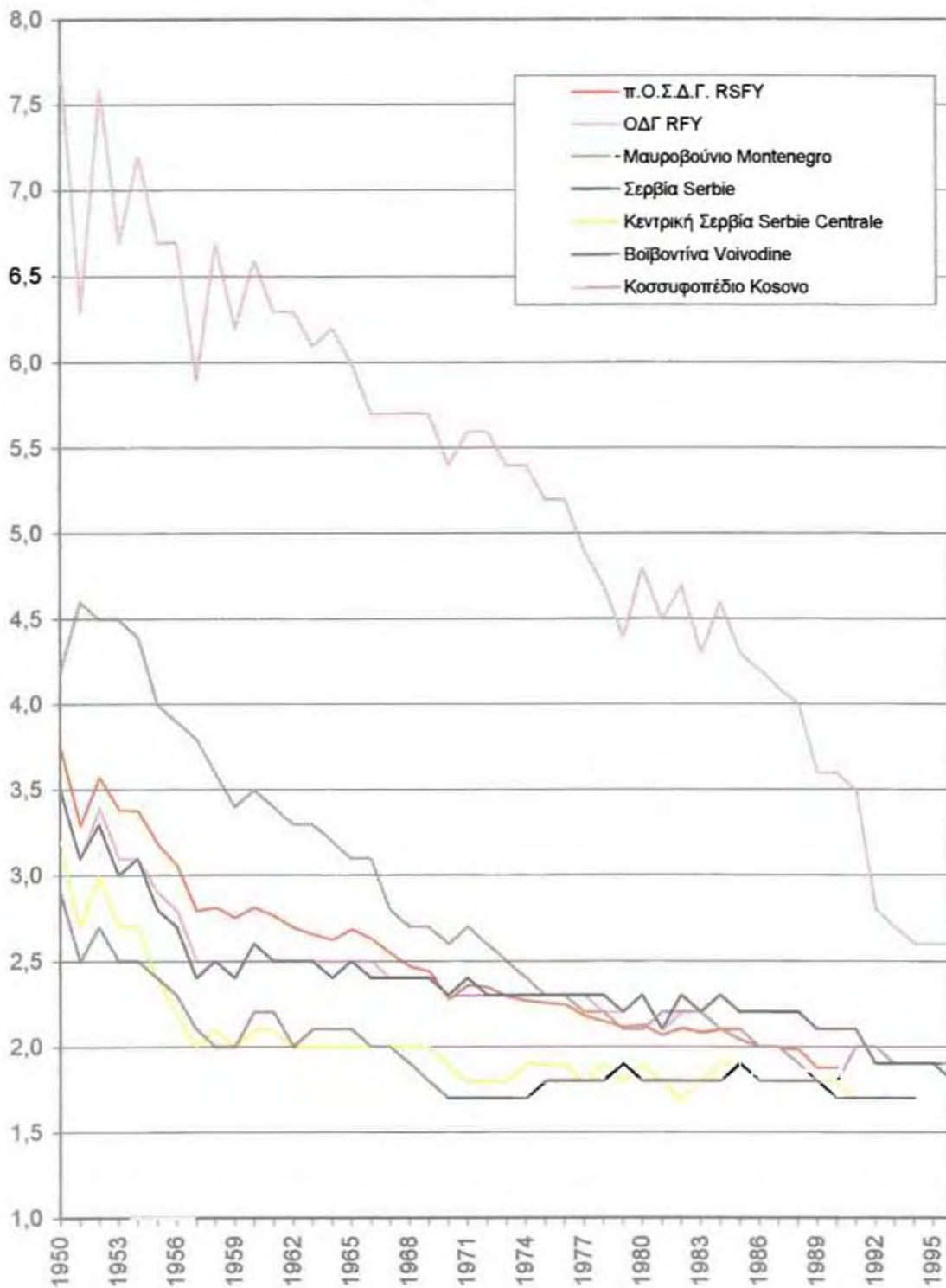
Παρατηρούμε ότι το ειδικό βάρος των γεννήσεων του Κοσσυφοπεδίου στο σύνολο των γεννήσεων στην Ο.Δ.Γ. διπλασιάστηκε μέσα σε σαράντα χρόνια. Το γεγονός αυτό οδήγησε βασικά στη δημογραφική διαφοροποίηση του Κοσσυφοπεδίου. Ένας δείκτης που μας δίνει τη σαφή διαφορά των αναπαραγωγικών συμπεριφορών στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου είναι ο ετήσιος δείκτης γονιμότητας (Διάγραμμα 4), που μας δείχνει το μέσο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα. Ενώ το 1953 ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα στη περιοχή ήταν 6,7, την ίδιο χρονιά ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα στη Βοϊβοντίνα, τη Κεντρική Σερβία και το Μαυροβούνιο ήταν 2,5, 2,7 και 4,5 αντίστοιχα. Οι γυναίκες στο Κοσσυφοπέδιο έκανα σχεδόν τέσσερα παιδιά περισσότερα από τις γυναίκες στη Βοϊβοντίνα και τη Κεντρική Σερβία.

Ο ετήσιος δείκτης γονιμότητας διαχρονικά είχε πτωτική πορεία, παραμένοντας πάντα υψηλότερος από τους αντιστοίχους των υπόλοιπων συνιστωσών της Ο.Δ.Γ. Έτσι το 1996 ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου ήταν 2,6 (ένα παιδί παραπάνω από τις γυναίκες που ζούσαν στις υπόλοιπες περιοχές της Σερβίας, τη Βοϊβοντίνα και την Κεντρική Σερβία, όπου ο μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα ήταν περίπου 1,6). Το Κοσσυφοπέδιο παρουσιάζει έτσι τον υψηλότερο ετήσιο δείκτη γονιμότητας στην Ευρωπαϊκή ήπειρο, ενώ τα 2,6 παιδιά ανά γυναίκα του επιτρέπουν να βρίσκεται πάνω από το όριο αναπαραγωγής των γενεών (2,1 παιδιά ανά γυναίκα).

Ο μεγαλύτερος αριθμός παιδιών που φέρνουν στο κόσμο οι γυναίκες του Κοσσυφοπεδίου έχει ως αποτέλεσμα να τις διαφοροποιεί όσον αφορά και τη μέση

ηλικία στη τεκνογονία, καθώς τεκνοποιούν και σε “μεγαλύτερες” ηλικίες. Έτσι το 1953 είχαν μέση ηλικία στη τεκνογονία τα 31,3 χρόνια για να καταλήξουμε στο 1996 όπου είχαν τα 28,1 χρόνια. Την ίδια χρονιά οι γυναίκες στις περιοχές της Βοϊβοντίνα και της Κεντρικής Σερβίας είχαν μέση ηλικία στη τεκνογονία τα 25,8 χρόνια και στις δύο.

Διάγραμμα 4: Συνθετικός δείκτης γονιμότητας στην π.Ο.Σ.Δ.Γ. την Ο.Δ.Γ και τις συνιστώσες της

3.3 Θνησιμότητα

Η θνησιμότητα στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, έτσι όπως αυτή εκφράζεται από τον Α.Δ.Θ., στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου ήταν σχεδόν διπλάσια από αυτή στις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. Το 1953 ο Α.Δ.Θ. για το Κοσσυφοπέδιο ήταν 20,6 00/0, ενώ ο ίδιος δείκτης για τις περιοχές της Βοϊβοντίνα, της Κεντρικής Σερβίας και του Μαυροβουνίου ήταν 11,8 00/0, 10,7 00/0 και 11,3 00/0 αντίστοιχα.

Η υψηλή γεννητικότητα στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, δημιούργησε μια αρκετά νεανική δομή πληθυσμού, που σε συνδυασμό με την πιο γρήγορη πτώση της γεννητικότητας στις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ και τη δημιουργία σε αυτές μιας ώριμης δομής πληθυσμού, οδήγησε από τη δεκαετία του '70 και μετά, το Κοσσυφοπέδιο να παρουσιάζει το χαμηλότερο Α.Δ.Θ. από όλες τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. Έτσι το 1996 το Κοσσυφοπέδιο είχε Α.Δ.Θ. 3,9 00/0, ενώ οι περιοχές της Βοϊβοντίνα, της Κεντρικής Σερβίας και του Μαυροβουνίου είχαν 14,700/0, 11,900/0 και 7,800/0 αντίστοιχα.

Ένας δεύτερος πιο εξειδικευμένος δείκτης για την θνησιμότητα, είναι το ποσοστό της βρεφικής θνησιμότητας (Διάγραμμα 5). Η βρεφική θνησιμότητα στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου ήταν η υψηλότερη σε όλη την Ευρωπαϊκή ήπειρο. Το 1953 ήταν 173 00/0, ενώ στις περιοχές της Βοϊβοντίνα, της Κεντρικής Σερβίας και του Μαυροβούνιο, ο ίδιος δείκτης ήταν 104,1 00/0 , 90,0 00/0 και 98,4 00/0 αντίστοιχα.

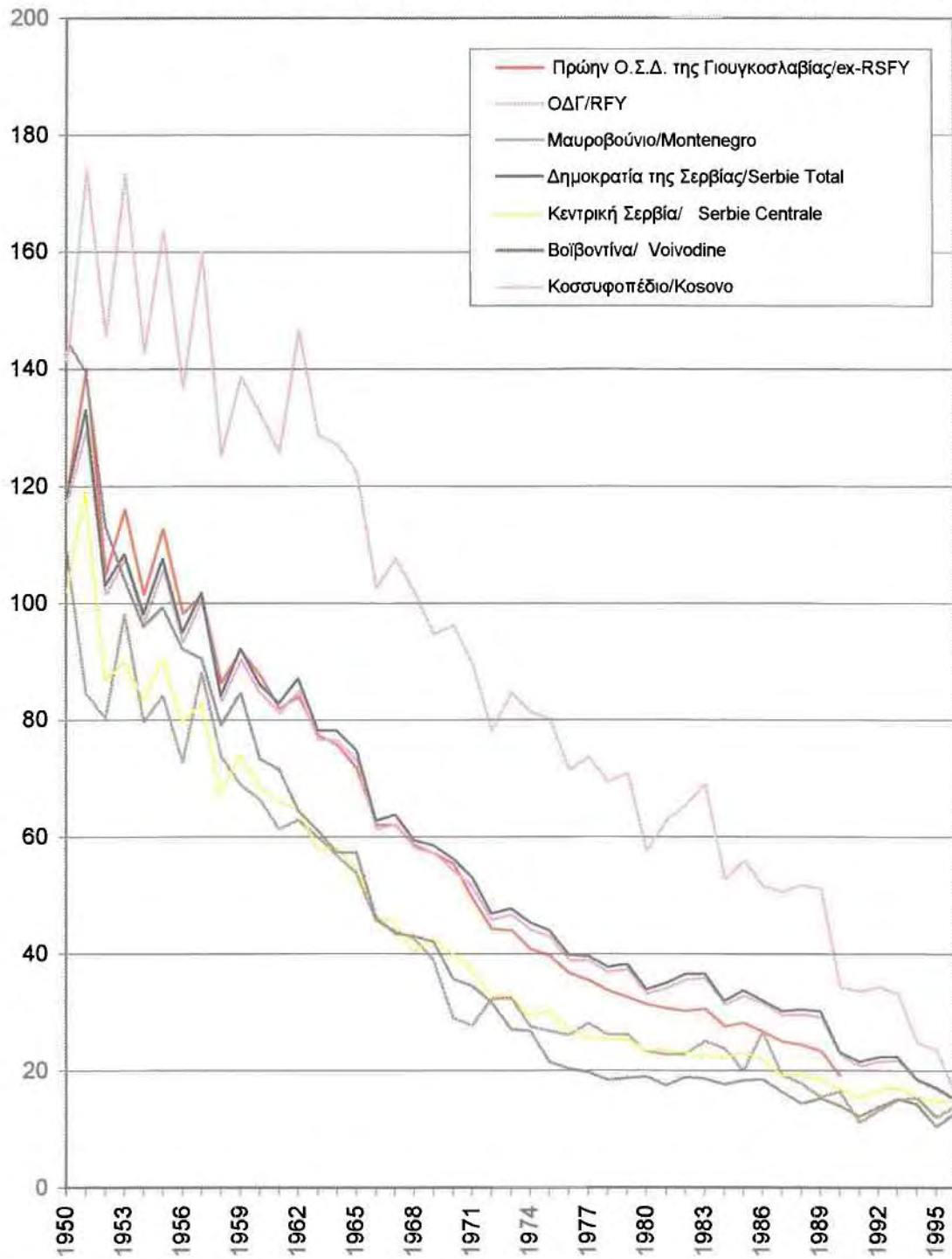
Η βρεφική θνησιμότητα ακολούθησε πτωτική πορεία σε όλες τις περιοχές της Ο.Δ.Γ. Στα τέλη της δεκαετίας του '60 η βρεφική θνησιμότητα στο Κοσσυφοπέδιο έπεσε κάτω από το 100 00/0, επίτευγμα που οι υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. είχαν επιτύχει μια δεκαετία νωρίτερα. Μόλις το 1996 η περιοχή έχει βρεφική θνησιμότητα κάτω από 20 00/0 (της τάξης του 15,9 00/0), προσεγγίζοντας με αυτό τον τρόπο τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. (Βοϊβοντίνα, Κεντρική Σερβία και Μαυροβούνιο που είχαν ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας, 12,8 00/0 , 15,3 00/0 και 14,0 00/0 αντίστοιχα).

Η υψηλή θνησιμότητα που παρουσίαζε η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου στις αρχές της δεκαετίας του '50 είχε ως αποτέλεσμα να επηρεαστεί έντονα, η μέση προσδοκώμενη

ζωή στη γέννηση (e_0) (πίνακας 3). Έτσι την περίοδο 1952-54 η μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση για τους άνδρες ήταν τα 48,64 χρόνια και για τις γυναίκες τα 45,29 χρόνια. Αντίστοιχα στη περιοχή του Μαυροβουνίου οι άνδρες με $e_0=58,35$ ζούσαν περίπου δέκα χρόνια περισσότερο και οι γυναίκες με $e_0=59,86$ δεκατέσσερα χρόνια περισσότερο από ότι αυτές του Κοσσυφοπεδίου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου οι άνδρες από το ξεκίνημα της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '70 είχαν μεγαλύτερη μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση από ότι οι γυναίκες. Αποτελώντας έτσι την εξαίρεση στο δημογραφικό κανόνα που θέλει τις γυναίκες να ζουν περισσότερα χρόνια από τους άνδρες.

Η πτώση της θνησιμότητας, οδήγησε στην αύξηση της μέσης προσδοκώμενης ζωής στη γέννηση και η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου προσέγγισε σε απόλυτους αριθμούς, την περιοχή του Μαυροβουνίου που παρουσιάζει τον υψηλότερο μέσο όρο ζωής απ' όλες τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. Την περίοδο 1990-92 για την περιοχή του Κοσσυφοπεδίου η μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση για τους άνδρες ήταν τα 71,45 χρόνια και για τις γυναίκες τα 76,64 χρόνια. Οι άνδρες της περιοχής υπολείπονταν μόλις μισό έτος σε σχέση με αυτούς του Μαυροβουνίου που είχαν μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση τα 71,98 χρόνια. Ενώ οι γυναίκες του Κοσσυφοπεδίου υπολείπονταν από τις γυναίκες του Μαυροβουνίου περίπου δυο χρόνια, καθώς οι δεύτερες είχαν μέση προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση τα 78,43 χρόνια.

Διάγραμμα 5: Βρεφική θνησιμότητα (ο/οο) στις π.Ο.Σ.Δ.Γ., Ο.Δ.Γ. και τις συνιστώσες της

Πίνακας 3: Μέση προσδοκώμενη ζωή στην γέννηση ανά φύλο στην π.Ο.Σ.Δ.Γ., την Ο.Δ.Γ., το Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο

	Άνδρες-Hommes					Γυναίκες-Femmes				
	1952-54	1960-62	1970-72	1980-82	1990-92	1952-54	1960-62	1970-72	1980-82	1990-92
π.Ο.Σ.Δ.Γ.			65,42	67,7				70,22	73,2	
Ο.Δ.Γ	57,67	63,24	66,1	68,35	68,96	59,49	65,28	69,88	72,95	74,61
Μαυροβούνιο	58,35	61,97	68,11	71,94	71,98	59,86	65,38	73,05	76,37	78,43
Σερβία	57,06	62,72	66,09	68,05	68,81	58,77	64,71	69,91	72,68	74,61
Κοσσυφοπέδιο	48,64	57,08	64,59	68,06	71,45	45,29	55,48	66,54	71,48	76,64

πηγή: G. Penev

3.4 Μεταναστευτικά ρεύματα

Για τη μετανάστευση, τα στοιχεία που διαθέτουμε μας επέτρεψαν να εξάγουμε την φαινόμενη μετανάστευση τη μεταπολεμική περίοδο, για κάθε περιοχή της Ο.Δ.Γ ξεχωριστά. Η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου παρουσιάζει αρνητική φαινόμενη μετανάστευση (Πίνακας 4).

Την περίοδο 1951-61 η φαινόμενη μετανάστευση στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου ήταν -42,400/ο, ενώ σε απόλυτους αριθμούς ήταν -37.001 άτομα. Την ίδια περίοδο το Μαυροβούνιο είχε το υψηλότερο αρνητικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης, από όλες τις άλλες περιοχές της Ο.Δ.Γ. (-65,9 00/ο), ενώ σε απόλυτους αριθμούς η φαινόμενη μετανάστευση ήταν -29.007 άτομα. Μόνο η Βοϊβοντίνα παρουσίασε θετική φαινόμενη μετανάστευση της τάξης του 2,4 00/ο, που σε απόλυτους αριθμούς μεταφράζεται σε +4.218 άτομα. Τέλος στο σύνολο της η Ο.Δ.Γ. είχε αρνητικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης (-16,4 00/ο), που σε απόλυτους αριθμούς ήταν -126.124 άτομα.

Τις δυο επόμενες χρονικές περιόδους 1961-71 και 1971-81, το ποσοστό της φαινόμενης μετανάστευσης στο Κοσσυφοπέδιο ήταν $-24,5$ οο/ο και $-37,7$ οο/ο και σε απόλυτους αριθμούς (-27.179 και -53.337 άτομα αντίστοιχα). Όπως παρατηρούμε και από τον πίνακα 4 τις δυο αυτές χρονικές περιόδους το Μαυροβούνιο συνεχίζει να έχει αρνητικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης, η Βοϊβοντίνα την πρώτη περίοδο έχει αρνητικό ποσοστό ενώ την δεύτερη ξανά έχει θετικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης. Τέλος η Κεντρική Σερβία έχει θετικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης και στις δυο περιόδους.

Ανάμεσα στις δυο τελευταίες απογραφές, την περίοδο 1981-91, όλες οι περιοχές της Ο.Δ.Γ. παρουσιάζουν αρνητική φαινόμενη μετανάστευση. Το υψηλότερο ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης το παρουσιάζει η περιοχή του Μαυροβουνίου ($-56,5$ οο/ο), ενώ η περιοχή μελέτης μας, το Κοσσυφοπέδιο, είχε ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης $-34,4$ οο/ο (-60.887 άτομα). Η μετανάστευση είναι το μοναδικό δημογραφικό φαινόμενο που το Κοσσυφοπέδιο δεν παρουσιάζει ακραίες τιμές (σε αντίθεση με το Μαυροβούνιο). Πάντως οι τιμές του ποσοστού της φαινόμενης μετανάστευσης παραμένουν από το 1951 μέχρι και το 1991 σχεδόν διπλάσιες και τριπλάσιες από αυτές που παρουσιάζουν οι δυο άλλες συνιστώσες της Σερβίας, Βοϊβοντίνα και Κεντρική Σερβία.

Πίνακας 4: Φαινόμενη μετανάστευση περιόδου (οο/ο)						
	π.Ο.Σ.Δ.Γ.	Ο.Δ.Γ	Μαυροβούνιο	Σερβία Κεντρική	Βοϊβοντίνα	Κοσσυφοπέδιο
1948-51	-5,8					
1951-61	-35,2	-16,5	-65,9	-14,0	2,4	-42,4
1961-71	-11,9	2,1	-57,2	15,2	-1,4	-24,5
1971-81	-3,2	5,8	-29,7	20,5	6,2	-37,7
1981-91	-7,5	-17,9	-56,5	-9,2	-18,0	-34,4
1991-96		-1,5	-1,4	-1,4	-1,6	-1,7

πηγή: Ιδία επεξεργασία

3.5 Δομή του πληθυσμού

Ένα πρώτο χαρακτηριστικό στη δομή του πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, που το διαφοροποιεί από τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ., αλλά και το κάνει να αποτελεί την εξαίρεση σε άλλον έναν άτυπο δημογραφικό κανόνα είναι ότι η αναλογία των ανδρών προς τις γυναίκες ισούται με αριθμό μεγαλύτερο της μονάδας, στη περιοχή καθώς οι άνδρες είναι περισσότεροι από τις γυναίκες.

Το κυριότερο όμως χαρακτηριστικό είναι η νεανική δομή του πληθυσμού της περιοχής, γεγονός που προκύπτει από μια σειρά δείκτες και αναλογίες όπως είναι η μέση ηλικία του πληθυσμού, η κατανομή του πληθυσμού σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες (0-14, 15-64, 65+) και οι πληθυσμιακές πυραμίδες.

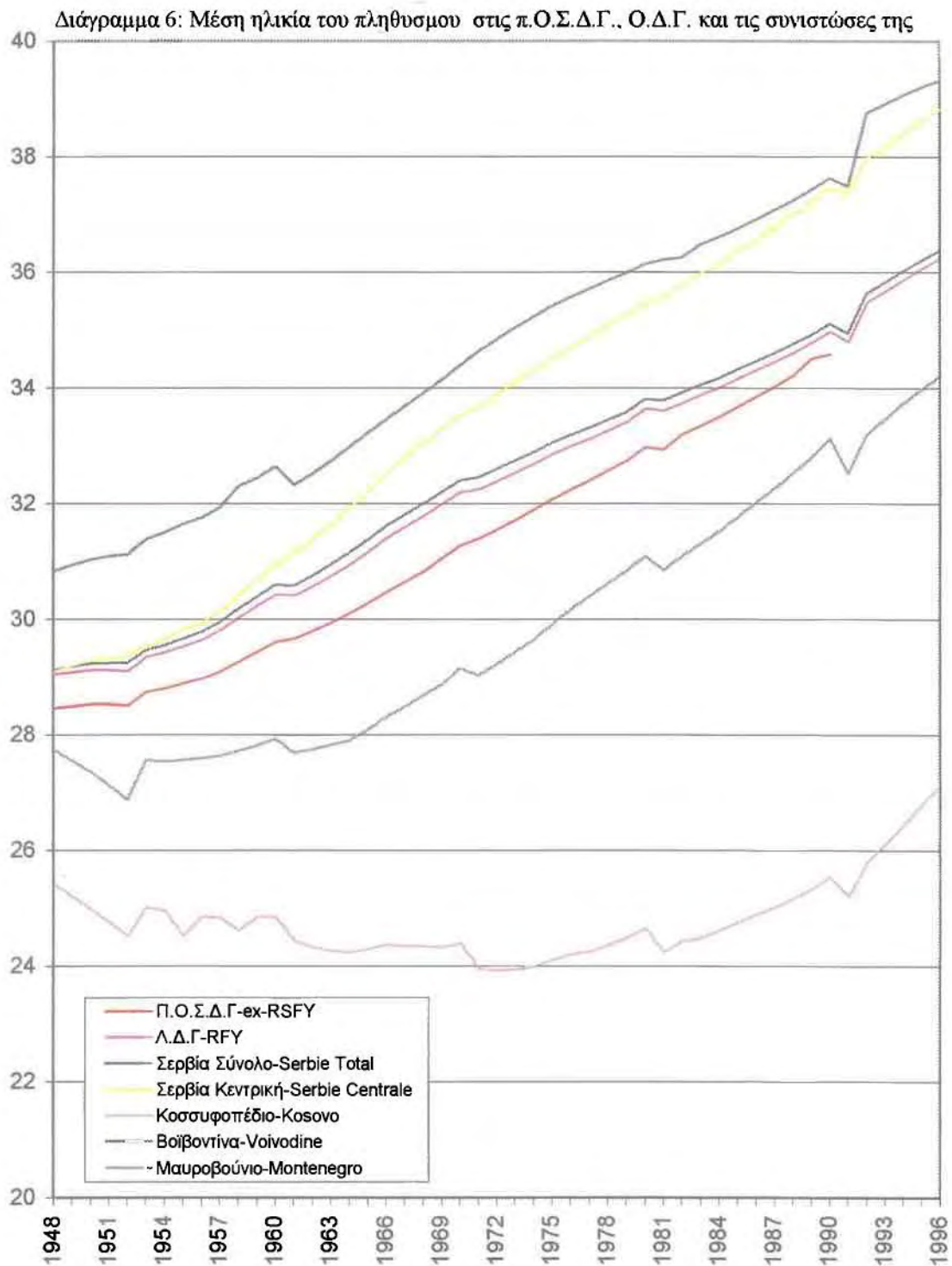
Όσον αφορά το πρώτο, η μέση ηλικία (Διάγραμμα 6) του πληθυσμού στη περιοχή το 1948 ήταν τα 25,4 χρόνια, περίπου πέντε χρόνια λιγότερα από αυτή στη Βοϊβοντίνα και τη Κεντρική Σερβία, που είχαν την ίδια χρόνια μέση ηλικία πληθυσμού τα 30,8 και 29,1 χρόνια αντίστοιχα. Η εκρηκτική γονιμότητα της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου οδήγησε στο να μειώνεται, η μέση ηλικία του πληθυσμού, μέχρι και το 1972, όπου έφτασε στο κατώτερο μεταπολεμικά όριο (23,9 χρόνια). Την ίδια χρόνια η μέση ηλικία του πληθυσμού, στις περιοχές της Βοϊβοντίνα και της Κεντρικής Σερβίας ήταν 34,8 και 33,9 χρόνια αντίστοιχα. Από το 1972 και μετά η μέση ηλικία του πληθυσμού, στην περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, είχε ανοδική πορεία. Με τα τελευταία στοιχεία που διαθέτουμε το 1996 ήταν 27,1 χρόνια, έχοντας μια διάφορα περίπου δώδεκα χρόνια από αυτές, της Βοϊβοντίνα (39,3 χρόνια) και της Κεντρικής Σερβίας (38,8 χρόνια).

Από την ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες (Πίνακας 5) προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: το 1951 το 41,90% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου είχε ηλικία από 0 μέχρι και 14 έτη, το 52,87% είχε ηλικία από 15 έως και 64 έτη, ενώ το υπόλοιπο 5,36% ήταν από 65 έτη και πάνω. Την ίδια χρόνια οι άλλες δυο συνιστώσες της Σερβίας, Βοϊβοντίνα και Κεντρική Σερβία, παρουσίαζαν ανάλογα ποσοστά με το Κοσσυφοπέδιο στην ηλικιακή ομάδα των 65 και άνω, 6,48% η πρώτη και 5,37% η δεύτερη. Αλλά πάνω από τα 2/3 του πληθυσμού τους είχαν ηλικία από 15 ως και 64 έτη. Τέλος η ηλικιακή ομάδα 0-14 αποτελούσε το 29,32% και το

26,71% του συνολικού πληθυσμού της Κεντρικής Σερβίας και της Βοϊβοντίνιας αντίστοιχα.

Με το πέρασμα του χρόνου η νεανικότερη δομή του πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ., έγινε ακόμη πιο εμφανής. Το 1991 το ποσοστό των ατόμων, στο σύνολο του πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, που είχαν περάσει το 64 έτος της ζωής τους ήταν μόλις 4,39%, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ., Μαυροβούνιο, Κεντρική Σερβίας και Βοϊβοντίνια, όπου το ίδιο ποσοστό ήταν σχεδόν διπλάσιο (8,21%, 11,30% και 11,68% αντίστοιχα). Όσον αφορά την ηλικιακή ομάδα 0-14, το ποσοστό στο Κοσσυφοπεδίου (37,84%) είχε μειωθεί σε σχέση με το 1951, αλλά ήταν σχεδόν διπλάσιο από το αντίστοιχο ποσοστό των περιοχών του Μαυροβουνίου (25,83%), της Κεντρικής Σερβίας (19,52%) και της Βοϊβοντίνια (19,56%).

Οι παραπάνω διαπιστώσεις φαίνονται ανάγλυφα στις πληθυσμιακές πυραμίδες των περιοχών (διαγράμματα 7&8). Χαρακτηριστικό σημείο της πληθυσμιακής πυραμίδας του Κοσσυφοπεδίου είναι οι εμφανώς μικρότερες απώλειες που υπέστη η περιοχή από τον Β' παγκόσμιο πόλεμο.

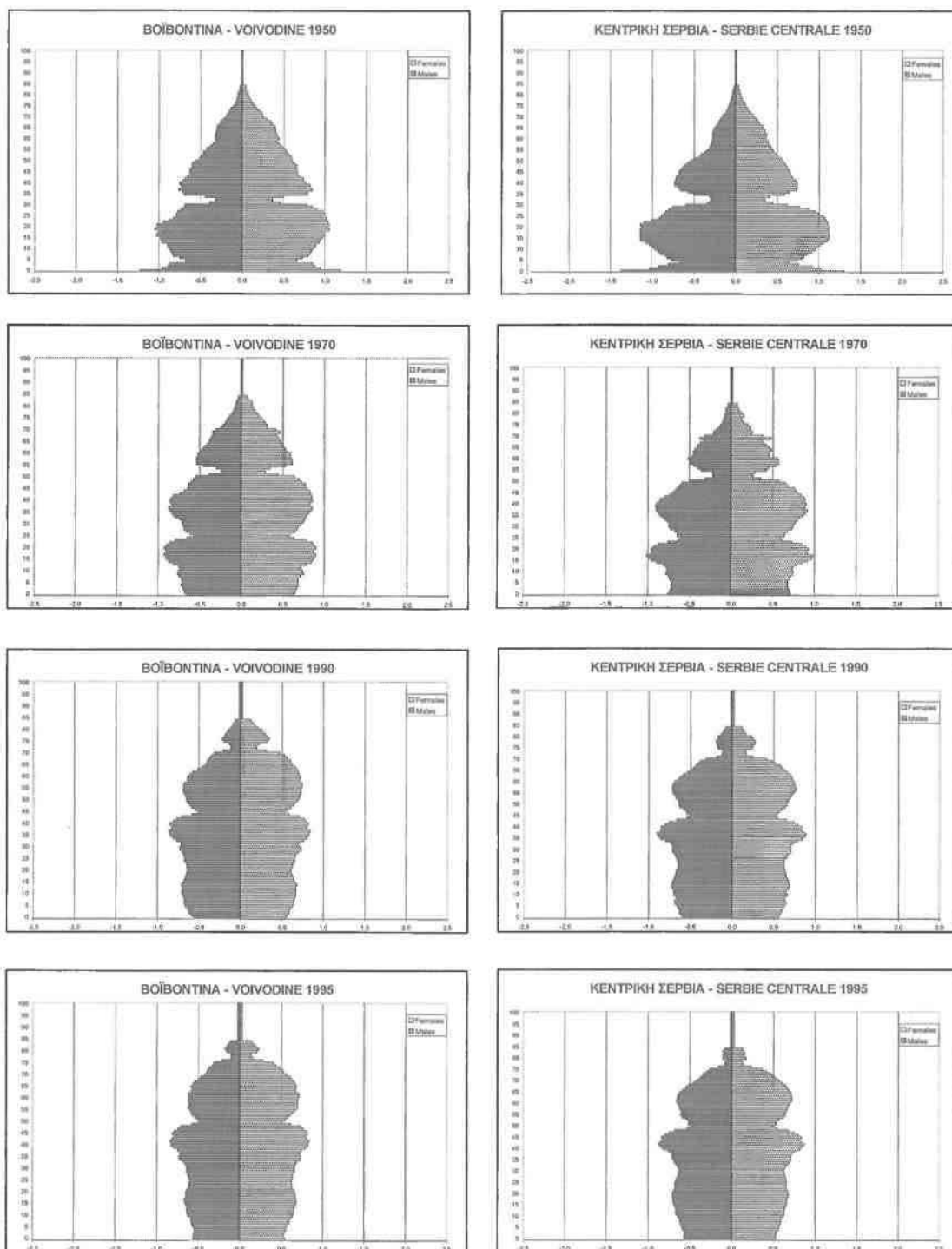

Πίνακας 5: Κατανομή του πληθυσμού (%) σε μεγάλες ηλικιακές ομάδες στην πΟΣΔΓ, την ΟΔΓ και στις συνιστώσες της
 Tableau 5: Repartition de la population (%) par grand groupes d'ages en ex RSFY et en RFY

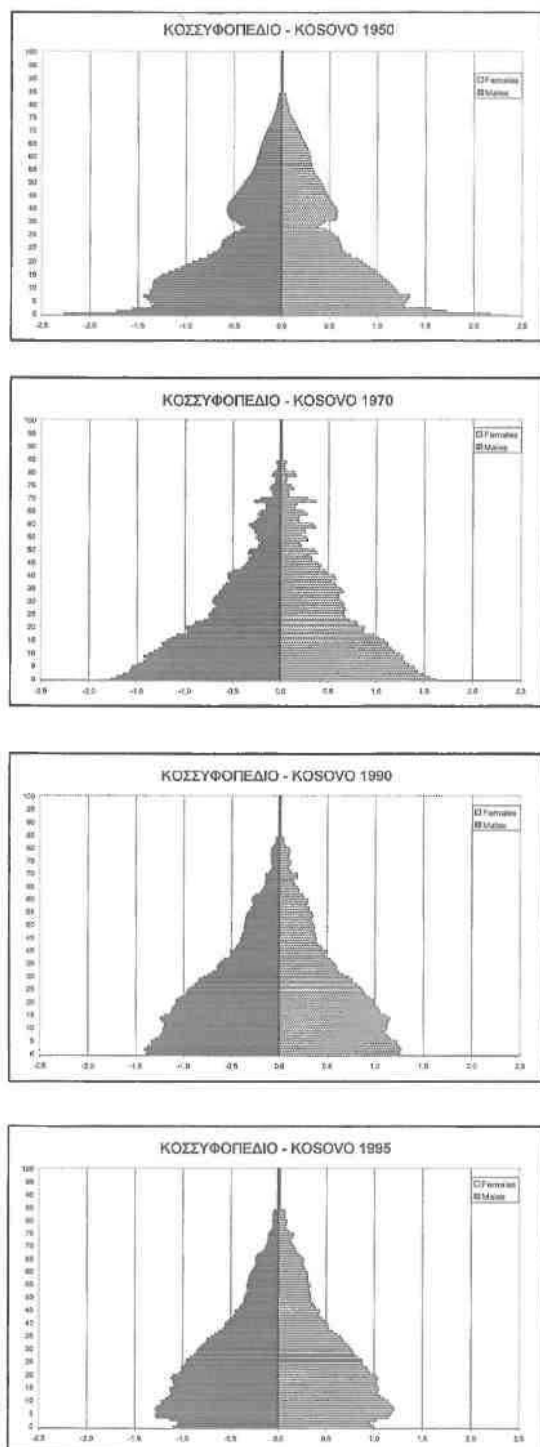
	0-14 ετών / 0-14 annees						15-64 ετών / 15-64 annees						>65ετών / >65 annees					
	1948	1951	1961	1971	1981	1991	1948	1951	1961	1971	1981	1991	1948	1951	1961	1971	1981	1991
Ο.Σ.Δ.Γ./RSFY	32,06	30,88	31,00	26,95	24,63	0,00	62,25	63,44	62,77	65,06	66,25	0,00	5,68	5,68	6,23	7,99	9,13	0,00
ΟΔΓ/RFY	30,47	29,31	29,67	25,30	24,30	23,37	63,78	64,87	63,81	66,25	66,38	66,75	5,75	5,83	6,52	8,45	9,31	9,89
Μαυροβούνιο/Montenegro	37,81	36,77	36,24	32,03	27,47	25,83	54,80	56,51	56,65	60,22	64,28	65,96	7,39	6,72	7,10	7,75	8,25	8,21
Σερβία/Serbie Total	30,05	28,86	29,26	24,88	24,11	23,21	64,30	65,37	64,25	66,63	66,52	66,80	5,65	5,77	6,49	8,50	9,38	9,99
Κεντρική Σερβία, Serbie Centrale	29,32	27,70	27,76	21,90	20,76	19,52	65,31	66,76	65,83	69,16	69,20	69,17	5,37	5,53	6,42	8,94	10,04	11,30
Βοϊβοδίνη/ Voibodine	26,71	25,84	26,51	21,25	20,00	19,56	66,81	67,34	65,88	68,92	68,73	68,76	6,48	6,82	7,61	9,82	11,27	11,68
Κοσσυφοπέδιο/ Kosovo	41,77	41,90	42,07	42,99	41,32	37,84	52,87	53,28	53,27	52,41	54,10	57,77	5,36	4,82	4,66	4,60	4,59	4,39

πηγή: Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 7: Οι πληθυσμιακές πυραμίδες της Βοϊβοντίνας και της Κεντρικής Σερβίας (1950,1970,1990,1995)

Διάγραμμα 8: Οι πληθυσμιακές πυραμίδες του Κοσσυφοπεδίου(1950,1970,1990,1995)

Δομικοί δείκτες

Η νεανική δομή του Κοσσυφοπεδίου επηρεάζει μια σειρά από δομικούς δείκτες της περιοχής σε σχέση με τους αντιστοίχους δείκτες των υπόλοιπων περιοχών της Ο.Δ.Γ. Εμείς θα αναφερθούμε σε τρεις κύριους δομικούς δείκτες, το δείκτη εξάρτησης, το δείκτη γήρανσης και τον δείκτη αντικατάστασης.

Ο δείκτης εξάρτησης, μας δείχνει πόσοι συντηρούμενοι, νέοι (0-14) και ηλικιωμένοι (65+) αντιστοιχούν σε 100 άτομα του ενεργού πληθυσμού (15-64). Λογικό είναι ότι όσο μεγαλύτερος είναι αυτός ο δείκτης τόσο μεγαλύτερο είναι το βάρος που φέρει ο ενεργός πληθυσμός. Αντίθετα ο χαμηλός δείκτης εξάρτησης θεωρείται ένδειξη ικανοποιητικής προοπτικής για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθώς σε αυτή την περίπτωση ο πληθυσμός έχει μεγαλύτερη δυνατότητα αποταμίευσης και επομένως επένδυσης (Δ.Γ.ΤΣΑΟΥΣΗΣ,1986).

Ο δείκτης εξάρτησης της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου παρουσίασε πτωτική πορεία από το 1948 που είχε τιμή 89 μέχρι και το 1996 που το μέγεθος του έφτασε 64. Η πτώση αυτή οφείλεται στη μείωση του ποσοστού των ατόμων της ηλικιακής ομάδας 65 και άνω, καθώς επίσης και στην απόκλιση της γονιμότητας από τα τέλη της δεκαετίας το 1980 και μετά. Οι υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. παρουσιάζουν χαμηλότερες τιμές το 1996, με μεγαλύτερη τιμή αυτή του Μαυροβουνίου (50), ενώ η τιμή του δείκτη εξάρτησης στη Κεντρική Σερβία και στη Βοϊβοντίνα, είναι 48 και 49 αντίστοιχα. Η διαφορά τους με το Κοσσυφοπέδιο οφείλεται στο μικρότερο ποσοστό ατόμων της ηλικιακής ομάδας 0-14, που παρουσιάζουν αυτές οι περιοχές.

Ο δείκτης γήρανσης, μας δείχνει πόσοι συντηρούμενοι ηλικιωμένοι (65+) αναλογούν σε 100 συντηρούμενους νέους. Όσο μικρότερος είναι ο δείκτης τόσο νεαρότερος είναι ο πληθυσμός. Ο δείκτης γήρανσης για το Κοσσυφοπέδιο το 1948 είχε τιμή 13, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1980 ο δείκτης είχε πτωτική τάση, η απόκλιση της γονιμότητας την περίοδο εκείνη οδήγησε στο να ακολουθηθεί ανοδική πορεία. Με τα τελευταία στοιχεία που διαθέτουμε, το 1996 ο δείκτης γήρανσης για την περιοχή του Κοσσυφοπεδίου είχε τιμή 17, αρκετά χαμηλή, ώστε να επιτρέπει να χαρακτηριστεί ο πληθυσμός της περιοχή “νεανικός”. Οι υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. παρουσιάζουν το 1996 αρκετά μεγαλύτερες τιμές, έτσι το Μαυροβούνιο παρουσιάζει τιμή 44 και θα

μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τον πληθυσμό της περιοχής “ώριμο”. Αντίθετα οι τιμές που παρουσιάζουν οι περιοχές της Κεντρικής Σερβίας (81) και της Βοϊβοντίνα (86), δίνουν την εικόνα ενός γηρασμένου πληθυσμού

Ο δείκτης αντικατάστασης μας δείχνει, πόσα άτομα της ηλικιακής ομάδας 60-64 αναλογούν σε 100 άτομα ηλικίας από 15 ως και 19 έτη. Ο δείκτης μας επιτρέπει να γνωρίζουμε κατά πόσο θα καλυφθούν τα κενά που θα δημιουργηθούν από την συνταξιοδότηση, μέσα στην επόμενη πενταετία, των ατόμων της ηλικιακής ομάδας 60-64. Όσο πιο μικρός είναι ο δείκτης τόσο μεγαλύτερο είναι το πληθυσμιακό απόθεμα

Ο δείκτης αντικατάστασης το 1996 για το Κοσσυφοπέδιο ήταν 25, ενώ για τις περιοχές του Μαυροβουνίου, της Κεντρικής Σερβίας και της Βοϊβοντίνα ήταν 57, 99 και 96 αντίστοιχα. Αυτό που μπορούμε να εξάγουμε ως συμπέρασμα είναι ότι για κάθε ένα άτομο που θα βγει από την παραγωγική διαδικασία αντιστοιχούν τέσσερα άτομα έτοιμα να καλύψουν το κενό του.

3.6 Συμπεράσματα

Από την ανάλυση που προηγήθηκε αναδείχτηκε η δημογραφική διαφοροποίηση της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. Η βασική αιτία της διαφοροποίησης της περιοχής είναι το υψηλό φυσικό ισοζύγιο που παρουσιάζει καθ’ όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Το υψηλό φυσικό ισοζύγιο είναι αποτέλεσμα της εκρηκτικής γεννητικότητας του πληθυσμού της περιοχής.

Αποτέλεσμα της δημογραφικής διαφοροποίησης της περιοχής είναι να έχει δημιουργήσει σήμερα μια αρκετά νεανική δομή πληθυσμού, όμοια της οποίας δεν συναντάμε στην υπόλοιπη Ευρωπαϊκή ήπειρο, με μόνη εξαίρεση τη χωρική ενότητα που προσδιορίζει το κράτος της Αλβανίας.

Το τελευταίο αυτό γεγονός σε συνδυασμό με την αλβανική μειονότητα που κατοικεί στη Ο.Δ.Γ., με το μεγαλύτερο μέρος της να βρίσκεται στο Κοσσυφοπέδιο, μας κάνει να πιστεύουμε ότι η δημογραφική διαφοροποίηση της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου οφείλεται στην εθνολογική του σύνθεση. Υπόθεση που θα εξετάσουμε στο επόμενο κεφαλαίο.⁴⁷

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ, ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΝΤΑΣΗΣ ;

4.0 Εισαγωγή

Στο κεφαλαίο αυτό θα παρουσιάσουμε την εθνολογική ιδιαιτερότητα της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου, στην οποία οφείλεται και η δημογραφική της διαφοροποίηση. Θα προχωρήσουμε στη σύγκριση των δημογραφικών συμπεριφορών των Αλβανών και των Σέρβων. Στη συνέχεια θα κάνουμε μια πρώτη προσπάθεια χαρτογράφησης των δημογραφικών διαφοροποιήσεων εντός της περιοχής του Κοσσυφοπεδίου. Τέλος θα αναφερθούμε στους παράγοντες που διαμόρφωσαν τη διαφορετική συμπεριφορά των Αλβανών στο φαινόμενο της γονιμότητας και του μεγάλου κύματος εξόδου των Σέρβων από το Κοσσυφοπέδιο.

4.1 Η εθνολογική ιδιαιτερότητα του Κοσσυφοπεδίου

Η π.Ο.Σ.Δ.Γ. ήταν ένα πολυεθνικό κράτος, καθώς μέσα σε αυτό κατοικούσαν πάνω από είκοσι εθνότητες, υπήρχαν τρεις επίσημες γλώσσες, τρεις μεγάλες θρησκευτικές ομάδες (Καθολικοί, Μουσουλμάνοι και Ορθόδοξοι) και χρησιμοποιούνταν δυο αλφαβήτα (κυριλλικό και λατινικό), (Χάρτης 19). Το σύνταγμα διαχώριζε τις εθνότητες εντός της π.Ο.Σ.Δ.Γ. σε έθνη και εθνικές ομάδες. Τα έθνη ήταν αρχικά πέντε και τα αποτελούσαν τα συν-ιδρυτικά μέλη της π.Ο.Σ.Δ.Γ. (Σέρβοι, Κροάτες, Μαυροβούνιοι, Σλοβένοι, Μακεδόνες), το 1971 δόθηκε η δυνατότητα στη εθνική ομάδα των μουσουλμάνων να απογράφουν σαν έθνος. Έτσι από το 1971 και μετά σε κάθε μια από τις έξι δημοκρατίες της ένωσης, αντιστοιχούσε ένα έθνος.

Η εθνολογική ιδιαιτερότητα του Κοσσυφοπεδίου έγκειται στο γεγονός ότι αποτελούσε την μοναδική περιοχή της π.Ο.Σ.Δ.Γ. και μετέπειτα της Ο.Δ.Γ., όπου μια εθνική ομάδα και όχι έθνος αποτελούσε το κυρίαρχο εθνολογικά στοιχείο στη περιοχή. Όπως

γνωρίζουμε στο Κοσσυφοπέδιο κατοικούσε το μεγαλύτερο μέρος της Αλβανικής εθνικής ομάδας της π.Ο.Σ.Δ.Γ., όπως παρατηρούμε και στον πίνακα 6 το 1948 από το σύνολο των Αλβανών που κατοικούσαν στην π.Ο.Σ.Δ.Γ. το 66,4% κατοικούσε στο Κοσσυφοπέδιο, ενώ το ίδιο ποσοστό το 1991 ήταν 70,9%. Αντίστοιχα το 1991 στο Κοσσυφοπέδιο κατοικούσε το 93,1% των Αλβανών που κατοικούσαν συνολικά στην Ο.Δ.Γ. (Πίνακας 6)

Εντός του Κοσσυφοπεδίου, από το ξεκίνημα της μεταπολεμικής περιόδου, οι Αλβανοί ήταν η κυρίαρχη πληθυσμιακή ομάδα. Το 1948 αποτελούσαν το 68,46% στο συνολικό πληθυσμό της περιοχής, για να φτάσουμε το 1991 να αποτελούν το 81,59% στο συνολικό πληθυσμό. Η κυριαρχία του Αλβανικού πληθυσμού στη περιοχή και η ταχεία αύξηση του ειδικού του βάρους στο συνολικό πληθυσμό μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι η δημογραφική διαφοροποίηση του Κοσσυφοπεδίου σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της Ο.Δ.Γ. απορρέει αποκλειστικά από τη διαφοροποίηση της δημογραφικής συμπεριφοράς της αλβανικής εθνικής ομάδας στη περιοχή.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τη δημογραφική διαφοροποίηση των Αλβανών της περιοχής, συγκρίνοντας τους με τη δεύτερη πληθυσμιακά, σε απόλυτα νούμερα, εθνική ομάδα της περιοχής, τους Σέρβους. Αυτό θα μας επιτρέψει να επιβεβαιώσουμε ότι η Αλβανική εθνότητα «ευθύνεται» κατά κύριο λόγο για τη δημογραφική διαφοροποίηση της περιοχής. Επίσης θα δούμε και τα δημογραφικά αίτια της ταχείας αλβανοποίησης της περιοχής και της ταυτόχρονης συρρίκνωσης του Σερβικού στοιχείου.

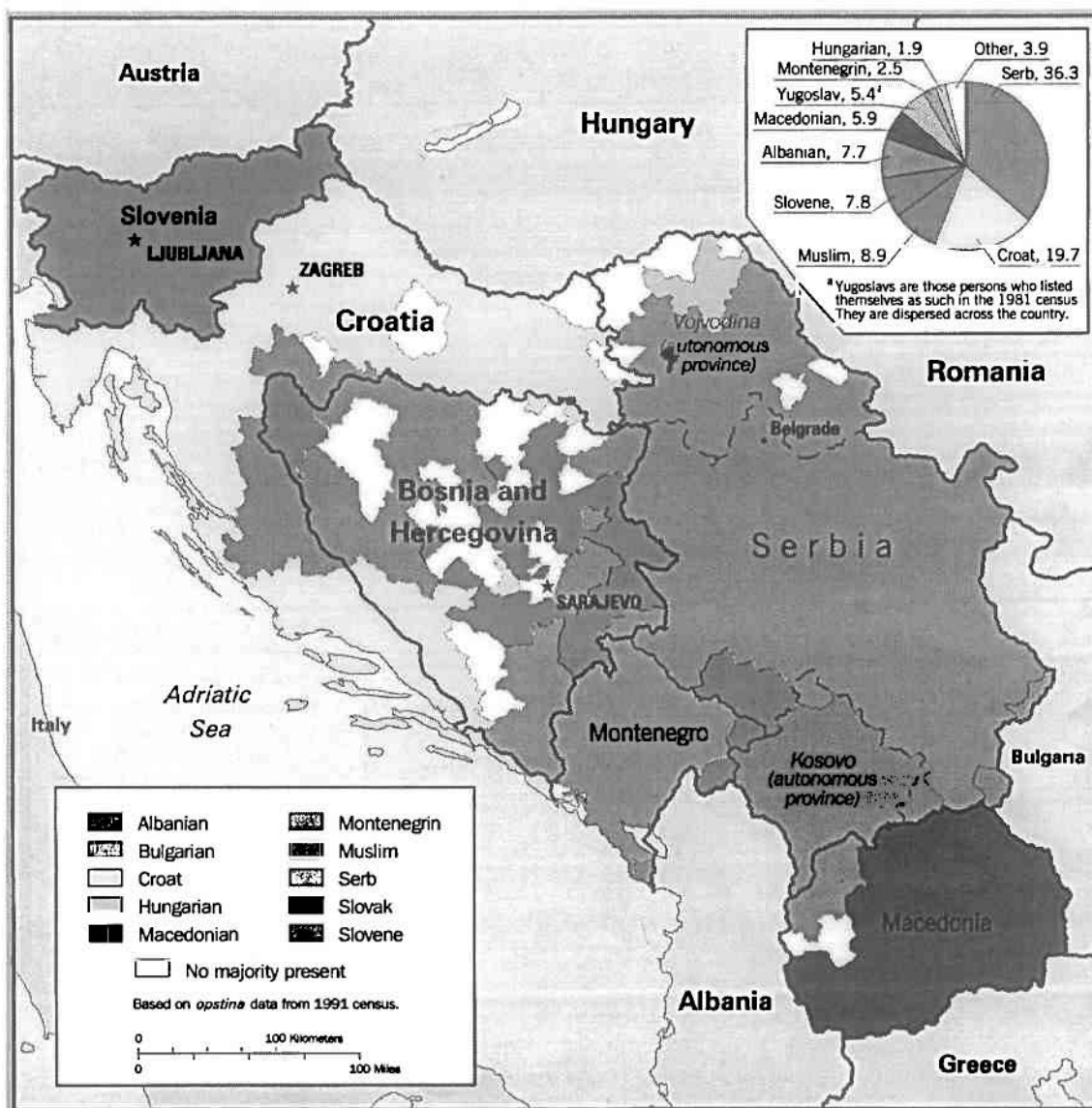
Πίνακας 6: Πρώην Ο.Σ.Δ. της Γιουγκοσλαβίας, Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και Κοσσυφοπέδιο: Ειδικό βάρος του πληθυσμού της κάθε εθνικότητας

Tableau 6: Part de la population de chaque nationalite en RFY et au Kosovo dans la population totale de la meme nationalite en ex-RSFY et en RFY.

Εθνικότητες Nationalites	% κάθε εθνότητας της Ο.Δ.Γ. στην αντίστοιχη εθνότητα της π.Ο.Σ.Δ.Γ. % de chaque nationalite en RFY. dans la population totale de la meme nationalite en RSFY						% κάθε εθνότητας του Κοσσυφοπεδίου στην αντίστοιχη εθνότητα της π.Ο.Σ.Δ.Γ. % de chaque nationalite en Kosovo dans la population totale de la meme nationalite en RSFY						% κάθε εθνότητας του Κοσσυφοπεδίου στην αντίστοιχη εθνότητα της Ο.Δ.Γ. % de chaque nationalite en Kosovo dans la population totale de la meme nationalite en RFY					
	π. Λαϊκή Ομ.Δημ. της Γιουγκοσλαβίας/RSFY						Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας/ RFY						Κοσσυφοπέδιο/Kosovo					
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Μαυροβούνιο/Montengrins	97,9	96,5	95,1	94,5	94,6	97,4	6,6	6,7	7,3	6,2	4,7	3,8	6,7	7,0	7,7	6,6	4,9	3,9
Κροάτες/Croates	4,7	4,6	4,8	4,3	3,5	2,4	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	3,0	3,4	3,5	4,3	5,6	7,2
Σλαβομακεδόνες/Macedoniens	2,2	3,1	3,5	3,6	3,7	3,4	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	2,9	3,5	3,1	2,4	2,1	2,1
Μουσουλμάνοι/Musulmins	2,2	8,8	12,8	13,0	14,7	14,5	1,2	0,6	0,8	1,5	2,9	2,9	54,7	7,1	6,5	11,7	20,0	19,7
Σλοβένου/Slovenes	1,5	1,4	1,3	1,0	0,7	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	1,9	2,5	2,4	2,7	3,0
Σέρβου/Serbes	73,8	73,1	73,3	74,4	76,2	76,1	2,6	2,7	2,9	2,8	2,6	2,3	3,6	3,7	4,0	3,8	3,4	3,0
Αλβανοί/Albanais	73,5	78,1	79,3	77,9	77,5	79,4	66,4	69,5	70,7	70,0	70,9	73,9	90,4	89,1	89,1	89,8	91,5	93,1
Ούγγροι/Hongrois	87,4	88,0	89,2	90,2	91,5	91,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Τσιγγανοί/Roms	72,0	69,7	31,6	64,1	66,9	98,4	15,4	14,1	10,1	18,6	20,3	31,4	21,5	20,2	32,0	29,0	30,4	31,9
Γιουγκοσλάβου/Yugoslaves	-	-	6,8	49,4	37,9	49,5	-	-	1,6	0,3	0,2	0,5	-	-	24,0	0,7	0,6	1,0
Άλλες εθνικότητες και μη δηλωσάντες Autres et nationalite non declaree	58,5	52,6	55,5	53,8	53,4	32,3	0,4	5,1	4,9	2,6	2,7	2,1	0,7	9,8	8,8	4,9	5,0	6,6
Σύνολο/Total	43,8	43,7	43,7	43,7	44,1	44,2	4,6	4,8	5,2	6,1	7,1	8,3	10,5	10,9	11,9	13,9	16,0	18,8

πηγή: Β. Κοτζαμάνης, 1999

Χάρτης 19: Εθνολογική σύνθεση της π.Ο.Σ.Δ.Γ. (στοιχεία απογραφής 1991)

πηγή: PCL maps, 1999

4.2 Δημογραφική διαφοροποίηση της Αλβανικής εθνικής ομάδας.

Το 1948 στο Κοσσυφοπέδιο κατοικούσαν 498.242 Αλβανοί και 171.911 Σέρβοι, αποτελώντας το 68,5% και 23,6% του συνολικού πληθυσμού αντίστοιχα. Στην απογραφή του 1991 οι Αλβανοί είναι 1.596.072 και οι Σέρβοι 194.190 και αποτελούν το 81,6% και 9,9% του συνολικού πληθυσμού αντίστοιχα.

Στο ξεκίνημα της μεταπολεμικής περιόδου υπήρξε μια τάση μείωσης του ποσοστού των Αλβανών στο συνολικό πληθυσμό του Κοσσυφοπεδίου. Την περίοδο 1948-53 οι Αλβανοί είχαν μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 10,3 00/0, ενώ οι Σέρβοι παρουσίαζαν την ίδια περίοδο μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 20,100/0. Έτσι το 1953 οι Αλβανοί αποτελούσαν το 64,9% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, έχοντας μείωση της τάξης του 3,6% σε σχέση με το ποσοστό του 1948. Αντίθετα οι Σέρβοι αποτελούσαν το 23,5% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου διατηρώντας το ποσοστό τους σταθερό.

Ο μικρός μέσος ετήσιος ρυθμός που παρουσιάζουν οι Αλβανοί και η μείωση του ειδικού βάρους τους στο συνολικό πληθυσμό της περιοχής, δεν έχει δημογραφικά αιτία αλλά είναι αποτέλεσμα του γεγονότος της ρήξης της π.Ο.Σ.Δ.Γ. με την COMINFORM. Πολλοί Αλβανοί φοβήθηκαν ότι θα τύχουν κακής μεταχείρισης από τη κρατική μηχανή, έτσι δήλωσαν στην απογραφή του 1953 Τούρκοι, για να επωφεληθούν από τη υπογραφείσα συμφωνία ανάμεσα στη Τουρκία και την π.Ο.Σ.Δ.Γ., η οποία προέβλεπε τον επαναπατρισμό ενός μέρους των Τούρκων που κατοικούσαν στη δεύτερη. Ενδεικτικό είναι ότι από τα 203.938 άτομα που απογράφηκαν Τούρκοι, τα 27.086 δήλωσαν ταυτόχρονα ως μητρική τους γλώσσα την αλβανική (Α.ΠΑΡΕΣΟΓΛΟΥ,1994).

Την περίοδο 1953-61 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής των Αλβανών φτάνει το 26,5 00/0 ενώ ο αντίστοιχος των Σέρβων το 23,6 00/0. Έτσι το 1961 οι Αλβανοί αποτελούσαν το 67,1% και οι Σέρβοι το 23,6% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου. Η εξέλιξη των Σέρβων και των Αλβανών μέχρι και το 1961 σε τίποτα δεν μας προδιαθέτει για την επερχόμενη ταχεία αλβανοποίηση της περιοχής. (Πίνακας 7&8)

Την περίοδο 1961-71 οι Σέρβοι παρουσίασαν οριακά θετικό μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής της τάξης του 0,5 00/0. Αντίθετα οι Αλβανοί την ίδια χρονική περίοδο παρουσίασαν το μεγαλύτερο μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου (35,5 00/0), με αποτέλεσμα το 1971 οι Αλβανοί να αποτελούν το 73,7%, του συνόλου πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου, αυξάνοντας το ειδικό τους βάρος κατά 7,5%. Αντίστοιχα το ποσοστό του ειδικού βάρους των Σέρβων στην περιοχή

μειώθηκε κατά 5,2% και αποτελούσαν το 1971 το 18,4% του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπεδίου.

Η δεκαετία του εξήντα αποτελεί το σημείο έναρξης της μετέπειτα πληθυσμιακής κυριαρχίας των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο. Τη περίοδο 1961-71 ήταν η τελευταία φορά που ο Σερβικός πληθυσμός παρουσίασε θετικό μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής: ο ρυθμός αυτός μεταβάλλεται σε αρνητικός τις δυο επόμενες περιόδους, 1971-81 και 1981-91 (-8,500/ο και -7,600/ο αντίστοιχα). Αντίθετα οι Αλβανοί συνεχίζουν να παρουσιάζουν υψηλό μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής στις αντίστοιχες περιόδους της τάξης του 35,5 (1971-81) και 26,7^ο/οο (1981-91) αυτό οδηγεί στην σημαντική αύξηση του ειδικού τους βάρους (77,4% το 1981 και 81,6% το 1991), ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των Σέρβων συρρικνώνεται συνεχώς (13,2% το 1981 και 9,9% το 1991).

Τα δημογραφικά φαινόμενα που επηρέασαν την αλλαγή των ισορροπιών στη περιοχή ήταν η γεννητικότητα και η μετανάστευση. Ανάμεσα στο 1961 και το 1971 αρχίζει η απόκλιση της γονιμότητας μεταξύ Σέρβων και Αλβανών Τα μόνα στοιχεία που διαθέτουμε προς ανάλυση, για τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είναι η τελική γονιμότητα των γυναικών της περιοχής κατά εθνότητα (Πίνακας 9). Μελετώντας τα στοιχεία παρατηρούμε ότι στις δυο πρώτες απογραφές του 1953 και 1961 η τελική γονιμότητα των Σέρβων παραμένει “φυσική” και κοντά στη τελική γονιμότητα των Αλβανών. Το 1953, οι Σερβες ηλικίας 40-49 ετών είχαν κάνει κατά μέσο όρο 5,92 παιδιά, ενώ οι Αλβανές, της ίδιας ηλικιακής ομάδας είχαν κάνει 6,32 παιδιά. Αντίστοιχα το 1961 οι Σέρβες ηλικίας 45-49 είχαν κάνει κατά μέσο όρο 5,48 παιδιά, ενώ οι Αλβανίδες είχαν φέρει στο κόσμο 6,54 παιδιά.

Το 1971 εμφανίζονται οι συνέπειες της απόκλισης της γονιμότητας των δυο κυρίαρχων εθνικών ομάδων καθώς η τελική γονιμότητα των σέρβων ηλικίας 45-49 ετών ήταν κατά μέσο όρο 4,49 παιδιά ανά γυναίκα. Αντίθετα οι γυναίκες της Αλβανικής εθνότητας συνεχίζουν να διατηρούν τη “φυσική” τους γονιμότητα καθώς το 1971 έχουν τελική γονιμότητα 6,65 παιδιά ανά γυναίκα. Η συνεχιζόμενη πτώση της τελικής γονιμότητας των Σέρβων και ταυτόχρονα η σταθερή τελική γονιμότητα των Αλβανών οδήγησε το 1991 η διάφορα ανάμεσα στις γυναίκες των δυο εθνοτήτων να είναι 3,38 παιδιά ανά γυναίκα.

Η διαφορετική αναπαραγωγική συμπεριφορά των δυο εθνοτήτων είχε ως αποτέλεσμα οι Αλβανοί να παρουσιάζουν εξαιρετικά υψηλότερα φυσικά ισοζυγία τις περιόδους 1971-81 και 1981-91, από τα αντίστοιχα των Σέρβων. Έτσι το ποσοστό της μέσης ετήσιας φυσικής αύξησης των Αλβανών την περίοδο 1971-81 ήταν 31,600/ο, διπλάσιο από το αντίστοιχο των Σέρβων (14,52 00/ο). Ο ίδιος δείκτης για την περίοδο 1981-91 παρουσιάζει του Αλβανούς να έχουν σχεδόν τριπλάσιο ποσοστό από το αντίστοιχο των Σέρβων (27,2 00/ο έναντι 10,34 00/ο).

Το “αρνητικό” αυτό γεγονός για τους Σέρβους, ήρθε να επιδεινώσει το αρνητικό ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης που παρουσίασαν τις αντίστοιχες περιόδους, έναντι της Αλβανικής εθνότητας. Τη περίοδο 1971-81 οι Σέρβοι παρουσίαζαν ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης της τάξης του -231,0 00/ο, δηλαδή ανάμεσα στη περίοδο 1971-81 ένας στους πέντε Σέρβους έχει εγκαταλείψει το Κοσσυφοπέδιο. Ανάλογο είναι και το ποσοστό της φαινόμενης μετανάστευσης τη περίοδο 1981-91, που είναι -179,3 00/ο. Σε απόλυτα νούμερα από το 1971 μέχρι και το 1991 86.745 Σέρβοι έφυγαν από τη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου.

Αντίθετα το ποσοστό (αλλά και οι απόλυτες τιμές) της φαινόμενης μετανάστευσης των Αλβανών για τις αντίστοιχες περιόδους είναι μικρότερα. Τη περίοδο 1971-81 οι Αλβανοί παρουσίαζαν ποσοστό φαινόμενης μετανάστευσης -26,3 00/ο (-28.198 άτομα) και τη περίοδο 1981 για τον ίδιο δείκτη παρουσίαζαν ποσοστό -10,6 00/ο (-15.015 άτομα)

Τα παραπάνω γεγονότα επιβεβαιώνουν την υπόθεση ότι η αλβανική εθνική ομάδα είναι υπεύθυνη για την υψηλή γεννητικότητα που παρουσιάζει ο πληθυσμός της περιοχής, αποτελώντας το κυριότερο παράγοντα της δημογραφικής διαφοροποίησης του Κοσσυφοπεδίου.

Πίνακας 7: πρώην Ο.Σ.Δ. της Γιουγκοσλαβίας, Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και Κοσσυφοπέδιο: Ποσοστό (%) της κάθε εθνικότητας στο συνολικό πληθυσμό κατά τα απογραφικά έτη.
Tableau 7: ex-RSFY, R.F. de Yougoslavie et Kosovo: part de chaque nationalite dans la population totale aux recensements successifs (1948-1991).

Εθνικότητες Nationalites	π. Ο.Σ.Δ. της Γιουγκοσλαβίας/ex-RSFY						Ομ. Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας/RFY						Κοσσυφοπέδιο/Kosovo					
	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1948	1953	1961	1971	1981	1991	1948	1953	1961	1971	1981	1991
Μαυροβούνιοι/Montengrins	2,7	2,8	2,8	2,5	2,6	2,3	6,0	6,1	6,0	5,4	5,5	5,0	3,9	3,9	3,9	2,5	1,7	1,0
Κροάτες/Croates	24,0	23,5	23,1	22,1	19,7	19,7	2,6	2,5	2,6	2,2	1,6	1,1	0,7	0,8	0,8	0,7	0,6	0,4
Σλαβομακεδόνες/Macedoniens	5,1	5,3	5,6	5,8	6,0	5,8	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
Μουσουλμάνοι/Musulmins	5,1	5,9	5,2	8,4	8,9	9,8	0,3	1,2	1,5	2,5	3,0	3,2	1,3	0,8	0,8	2,1	3,7	3,4
Σλοβένοι/Slovenes	9,0	8,8	8,6	8,2	7,8	7,5	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Σέρβου/Serbes	41,5	41,7	42,1	39,7	36,3	36,3	70,0	69,8	70,5	67,5	62,7	62,6	23,6	23,5	23,6	18,4	13,2	9,9
Αλβανοί/Albanais	4,8	4,5	4,9	6,4	7,7	9,2	8,0	8,0	8,9	11,4	13,5	16,5	68,5	64,9	67,1	73,7	77,4	81,6
Ούγγροι/Hongrois	3,1	3,0	2,7	2,3	1,9	1,6	6,3	6,0	5,5	4,8	3,9	3,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Τσιγγάνοι/Roms	0,5	0,5	0,2	0,4	0,7	0,6	0,8	0,8	0,1	0,6	1,1	1,4	1,5	1,5	0,3	1,2	2,2	2,3
Γιουγκοσλάβοι/Yugoslaves	-	-	1,7	1,3	5,8	3,0	-	-	0,3	1,5	4,9	3,4	-	-	0,5	0,1	0,2	0,2
Άλλες εθνικότητες και μη δηλώσαντες/ Autres et nationalite non declaree	4,2	4,2	3,0	2,9	2,5	4,1	5,6	5,0	3,8	3,6	3,1	3,0	0,3	4,5	2,8	1,3	1,0	1,1
Σύνολο/Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

πηγή: Ίδια επεξεργασία

Πίνακας 8: πρώην Ο.Σ.Δ. της Γιουγκοσλαβίας, Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και Κοσσυφοπέδιο: Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολήστου πληθυσμού (r, ο/οο) ανά εθνικότητα.
Tableau 8: ex-RSFY, R.F. de Yougoslavie et Kosovo: Taux moyens annuels de variation intercensitaire (o/oo).

Εθνικότητες Nationalites	π. Ο.Σ.Δ. της Γιουγκοσλαβίας/RSFY					Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας/ RFY					Κοσσυφοπέδιο/Kosovo				
	1948-1953	1953-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1948-1953	1953-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991	1948-1953	1953-1961	1961-1971	1971-1981	1981-1991
Μαυροβούνιοι/Montengrins	18,3	12,3	-1,0	13,0	-8,1	15,3	10,4	-1,6	13,1	-5,3	22,4	23,0	-17,3	-15,4	-27,9
Κροάτες/Croates	9,9	9,7	5,3	-2,2	4,4	7,1	15,5	-6,4	-21,4	-33,1	32,3	19,7	13,2	5,4	-7,8
Σλαβομακεδόνες/Macedoniens	19,7	19,9	13,4	11,5	2,3	89,0	36,7	16,4	14,0	-5,6	130,7	20,4	-8,6	0,8	-7,6
Μουσουλμάνοι/Musulmins	43,1	-3,2	59,2	14,6	14,8	376,6	44,7	61,1	27,0	13,7	-84,0	31,9	126,3	83,1	12,3
Σλοβένοι/Slovenes	9,9	8,3	5,5	4,4	0,3	-1,1	-3,5	-22,1	-27,5	-36,9	77,5	27,3	-26,0	-13,3	-27,3
Σέρβου/Serbes	15,4	12,5	4,2	0,0	4,8	13,6	12,8	5,7	2,4	4,8	20,1	22,6	0,5	-8,5	-7,6
Αλβανοί/Albanais	1,0	24,4	36,5	28,3	22,4	13,3	26,4	34,7	27,7	24,9	10,3	26,5	35,5	29,6	26,7
Ούγγροι/Hongrois	2,3	0,5	-5,5	-11,1	-12,5	3,8	2,2	-4,4	-9,7	-12,6	138,8	35,4	-21,5	-13,8	-3,5
Τσιγγάνοι/Roms	31,0	-115,7	95,0	79,1	-14,1	24,3	-198,9	175,2	83,8	24,7	11,7	-151,4	163,8	88,7	29,7
Γιουγκοσλάβοι/Yugoslaves	-	-	-14,8	168,1	-58,5	-	-	200,7	137,7	-33,1	-	-	-159,1	128,2	11,8
δηλώσαντες/ Autres et nationalite non declaree	14,1	-29,1	7,4	-6,1	55,7	-7,1	-22,6	4,3	-6,8	3,8	705,8	-36,0	-51,9	-5,2	31,9
Σύνολο/Total	14,3	11,4	10,2	8,9	4,7	13,9	11,6	10,1	9,8	4,9	21,2	22,3	25,8	24,5	21,3

πηγή: Ίδια επεξεργασία

Πίνακας 9: Γονιμότητα των Σερβιδών και των Αλβανίδων στην Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, στο Μαυροβούνιο, τη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο στα απογραφικά έτη (αθροιστική συχνότητα των ποσοστών γονιμότητας γυναικών ηλικίας 45-49 ετών)

Tableau 9 Fecondite des serbes et des albanaises en RFY, Montenegro, Serbie et Kosovo aux annees des recensements successifs (cumul des taux des fecondite jusqu' au 45-49 ans).

	Σέρβες						Αλβανές				Δ(Αλβανες/Σερβες)				
	1953*	1961	1971	1981	1991	1953*	1961	1971	1981	1991**	1953*	1961	1971	1981	1991**
Ο.Δ.Γ.	3,51	3,04	2,39	1,90	1,81	6,30	6,50	6,56	6,47	6,02	2,79	3,46	4,17	4,57	4,21
Μαυροβούνιο	2,85	2,80	2,89	2,25	2,37	5,88	6,10	5,37	4,59	3,46	3,03	3,30	2,48	2,34	1,09
Σερβία	3,51	3,04	2,39	1,89	1,81	6,32	6,52	6,62	6,55	6,09	2,81	3,48	4,23	4,66	4,28
Κοσσυφοπέδιο	5,92	5,48	4,49	3,41	2,78	6,32	6,54	6,65	6,61	6,16	0,4	1,06	2,16	3,20	3,38

* Γυναίκες ηλικίας 40-49 ετών
 ** Εκτιμήσεις
 πηγή: G. Renev, 1995

Το 1961 η περιοχή του Κοσσυφοπέδιου αποτελούνταν από 28 «κοινότητες», από τις οποίες στις 23 οι Αλβανοί αποτελούσαν την κυρίαρχη εθνολογικά ομάδα (>50,1%), στις 4 οι Σέρβοι και μια ήταν χωρίς τη σαφή υπέροχη καμίας εθνικής ομάδας.

Το 1971 οι «κοινότητες» μειώθηκαν σε 22, αποτέλεσμα οι Αλβανοί να αποτελούν την κυρίαρχη εθνική ομάδα σε 21 από αυτές, ενώ οι Σέρβοι μόλις σε μια. Η ίδια διοικητική δομή και εθνολογική ισορροπία στις «κοινότητες» διατηρήθηκε μέχρι και την κατάργηση της αυτονομίας της περιοχής η οποία οδήγησε στην αναδιοργάνωση των διοικητικών διαρρέσεων της.

Έτσι το 1991 το Κοσσυφοπέδιο αποτελούνταν από 31 «communes» (Χάρτης 20), στις 25 από τις οποίες κυρίαρχη εθνολογικά ομάδα ήταν οι Αλβανοί, σε 5 ήταν οι Σέρβοι και σε μια οι Μουσουλμάνοι.

Τα στοιχεία που διαθέτουμε μας επέτρεψαν να εξάγουμε συγκρίσιμους χάρτες τόσο ανάμεσα στο 1971 και το 1981, αλλά και ανάμεσα στο 1981 και 1991. Οι δυο δείκτες που χαρτογραφήσαμε ήταν η εξέλιξη του πληθυσμού κατά εθνική ομάδα και «κοινότητα», καθώς επίσης ο δείκτης χωροθέτησης της κάθε εθνικής ομάδας κατά «κοινότητα» τα απογραφικά έτη, 1971, 1981 και 1991.

Στον χάρτη 21 όπου αποτυπώνεται η μεταβολή του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπέδιου την περίοδο 1981-91 παρατηρούμε ότι στο μεγαλύτερο μέρος της περιοχής υπάρχει αύξηση του πληθυσμού, και μόνο σε επτά κοινότητες ο πληθυσμός εμφανίζεται σταθερός. Στο χάρτη 22 παρατηρούμε αντίστοιχα τη μεταβολή του σερβικού πληθυσμού, την ίδια χρονική περίοδο ο οποίος μειώνεται στο μεγαλύτερο μέρος των κοινοτήτων. Μόνο σε επτά κοινότητες, ο πληθυσμός παρουσιάζει είτε σταθερότητα είτε ελαφρά αύξηση. Τέλος στο χάρτη 23 καταγράφεται η μεταβολή του αλβανικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο μεταξύ του 1981 και 1991. Παρατηρούμε ότι ο αλβανικός πληθυσμός αυξάνεται σε όλες τις κοινότητες της περιοχής με διαφορετική ένταση.

Σον χάρτη 24, βλέπουμε τη μεταβολή του συνολικού πληθυσμού του Κοσσυφοπέδιου την περίοδο 1971-81. Παρατηρούμε ότι ο συνολικός πληθυσμός αυξάνεται, περίπου στο σύνολο των κοινοτήτων της περιοχής και μόλις σε δύο παρουσιάζει σταθεροποιητικό χαρακτήρα. Στο χάρτη 25 παρουσιάζεται αντίστοιχα η μεταβολή του Σερβικού πληθυσμού την περίοδο 1971-81. Ο σερβικός πληθυσμός παρουσιάζει μείωση

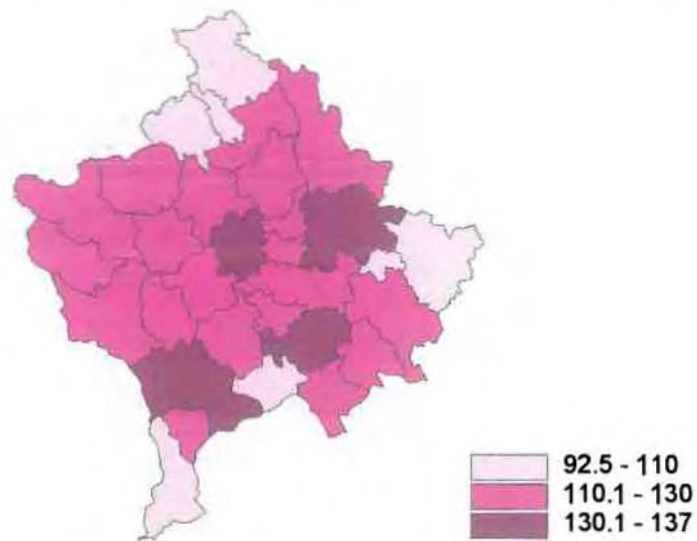
σε 13 κοινότητες, ενώ στις υπόλοιπες 8 η μεταβολή έχει σταθεροποιητικό χαρακτήρα. Τέλος ο αλβανικός πληθυσμός ην ίδια περίοδο (Χάρτης 26) παραμένει σταθερός μονάχα σε μια κοινότητα, ενώ στις υπόλοιπες 20 παρουσιάζει αύξηση.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε μια σειρά από χάρτες που μας προβάλλουν το δείκτη χωροθέτησης της κάθε εθνότητας κατά κοινότητα στα έτη 1971, 1981 και 1991. Γνωρίζουμε ότι η αναλογία των Σέρβων και των Αλβανών στο συνολικό πληθυσμό της περιοχής ήταν 18,4%-73,7% το 1971, 13,2%-77,4 το 1981 και 9,9%-81,6% το 1991. Όμως η αναλογία εντός των κοινοτήτων του Κοσσυφοπεδίου δεν παρέμενε η ίδια, ο δείκτης χωροθέτησης μας βοηθάει να παρατηρήσουμε τη διαφοροποίηση της αναλογίας μιας εθνότητας εντός μιας κοινότητας και να βρούμε τυχόν συγκεντρώσεις του πληθυσμού σε συγκεκριμένες κοινότητες.

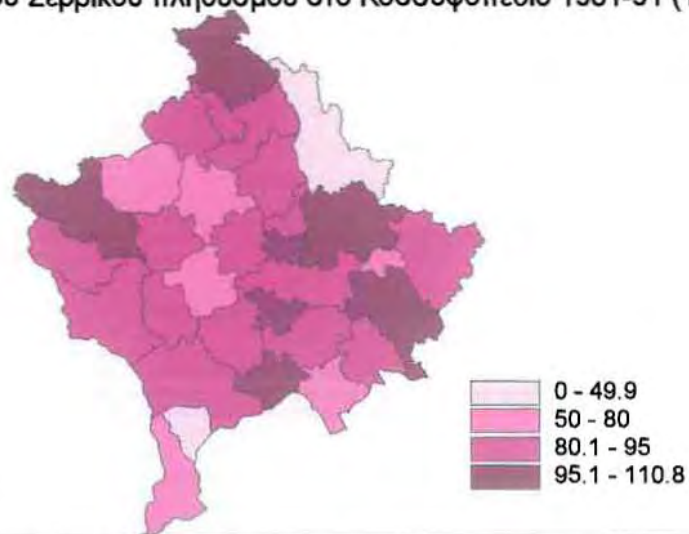
Από τη χαρτογράφηση του δείκτη (Χάρτες 27, 28, 31, 32) διαπιστώνεται ότι ο Σέρβικος πληθυσμός χωροθετείται σε συγκεκριμένες κοινότητες που οριοθετούνται κυρίως στα βόρεια και ανατολικά όρια της περιοχής, εκεί όπου το Κοσσυφοπέδιο γειτνιάζει με την Κεντρική Σερβία. Από τη διαχρονική σύγκριση των χαρτών δεν προέκυψε μεταβολή της χωροθέτησης των Σέρβων στη περιοχή. Αντίθετα ο Αλβανικός πληθυσμός (Χάρτες 29, 30, 33, 34) φαίνεται να διαχέεται στο μεγαλύτερο μέρος των κοινοτήτων με τη ίδια περίπου αναλογία, εκτός από τις περιοχές όπου ο σερβικός πληθυσμός παρουσιάζει υψηλό δείκτη χωροθέτησης.

Το καινούργιο στοιχείο που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση είναι ένας σαφής διαχωρισμός ανάμεσα στις περιοχές που κατοικούνται από το Σερβικό και τον Αλβανικό πληθυσμό αντίστοιχα.

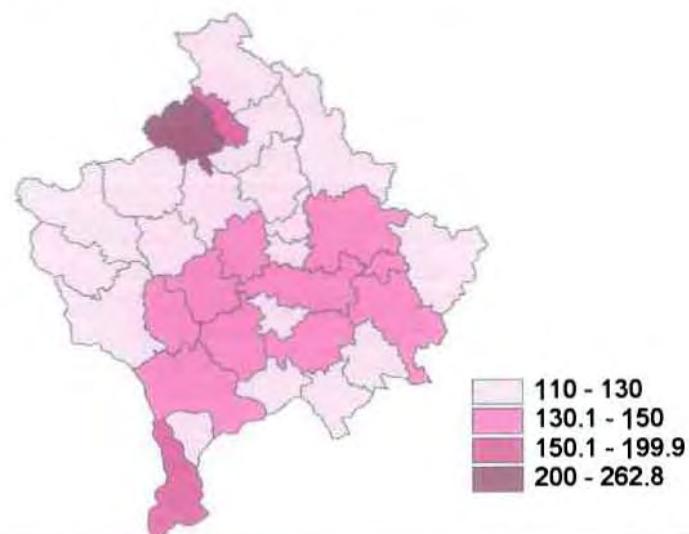
Χάρτης 21: Μεταβολή του συνολικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο 1981-91 (1981=100)

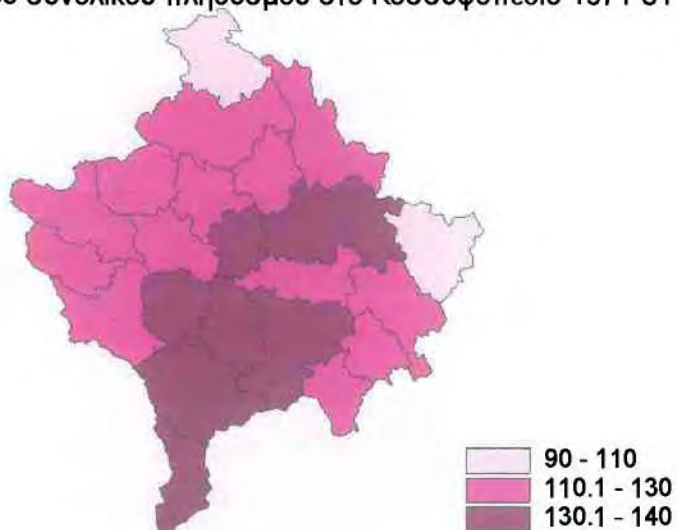
Χάρτης 22: Μεταβολή του Σερβικού πληθυσμου στο Κοσσυφοπεδιο 1981-91 (1981=100)

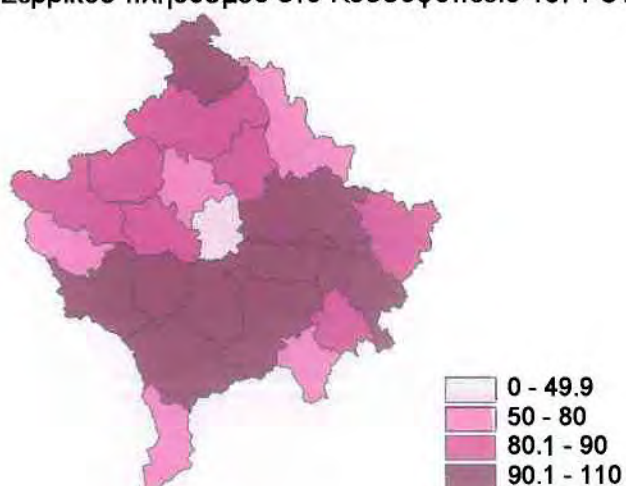
Χάρτης 23: Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπεδιο 1981-91 (1981=100)

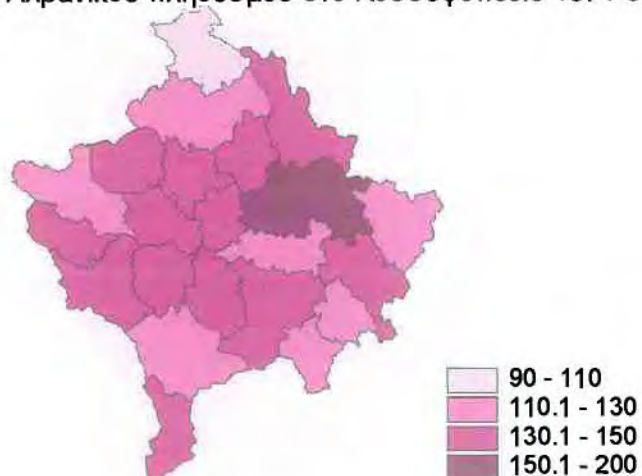
Χάρτης 24: Μεταβολή του συνολικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο 1971-81 (1971=100)

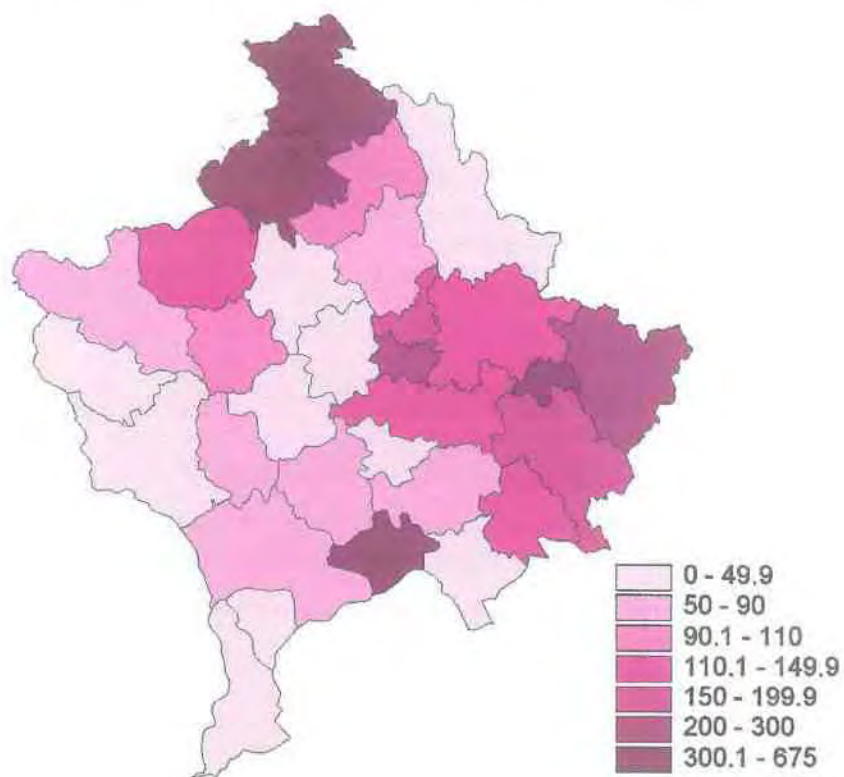
Χάρτης 25: Μεταβολή του Σερβικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο 1971-81 (1971=100)

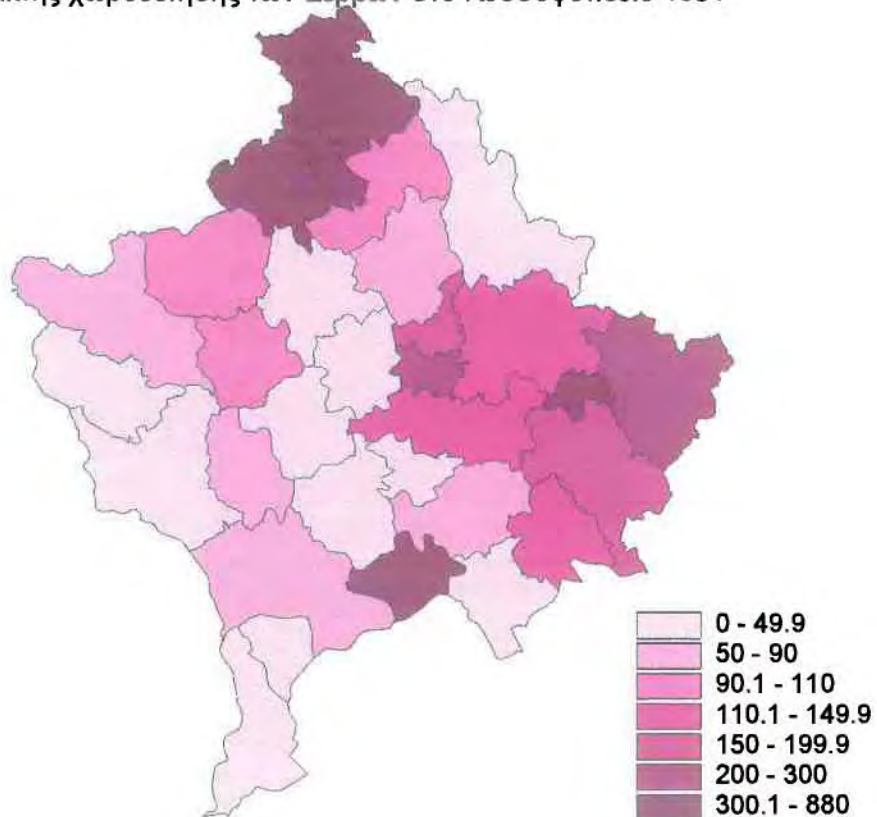
Χάρτης 26: Μεταβολή του Αλβανικού πληθυσμού στο Κοσσυφοπέδιο 1971-81 (1971=100)

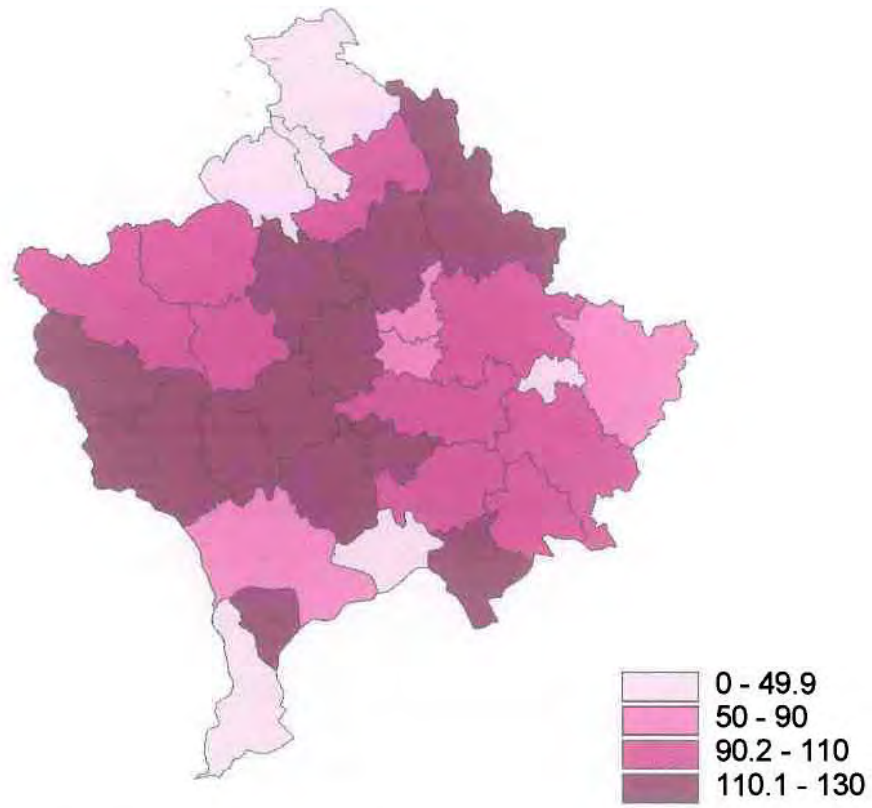
Χάρτης 27: Δείκτης χωροθετησης των Σερβών στο Κοσσυφοπέδιο 1981

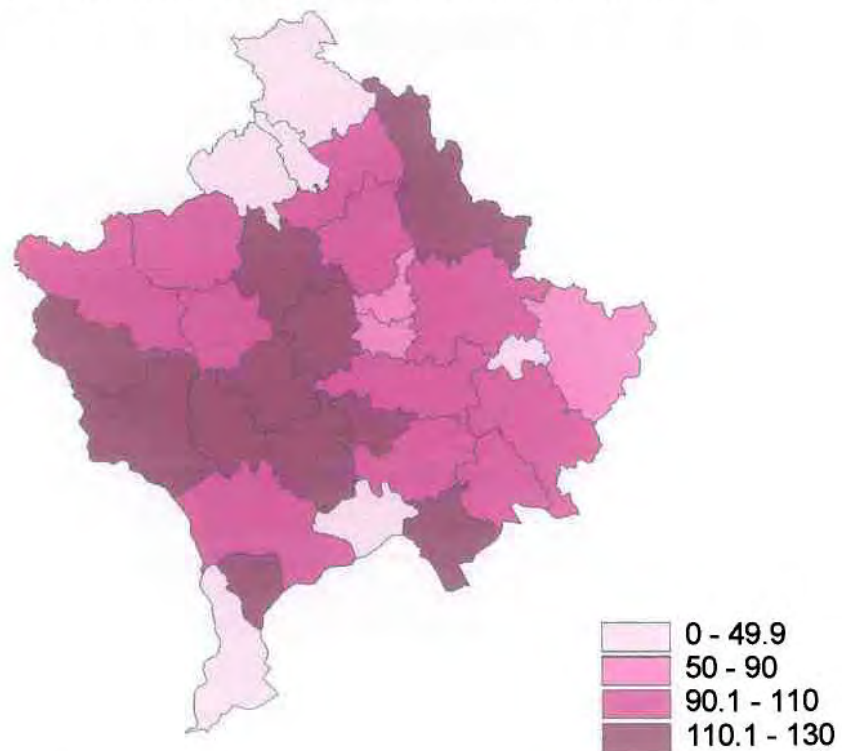
Χάρτης 28: Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1991

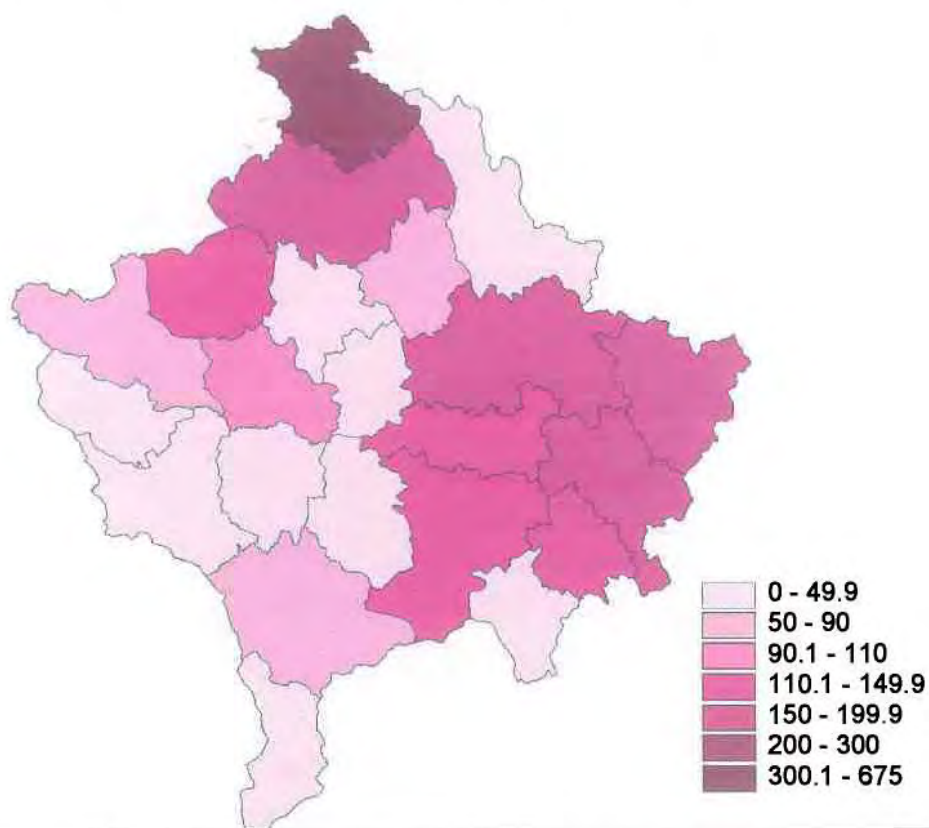
Χάρτης 29: Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1981

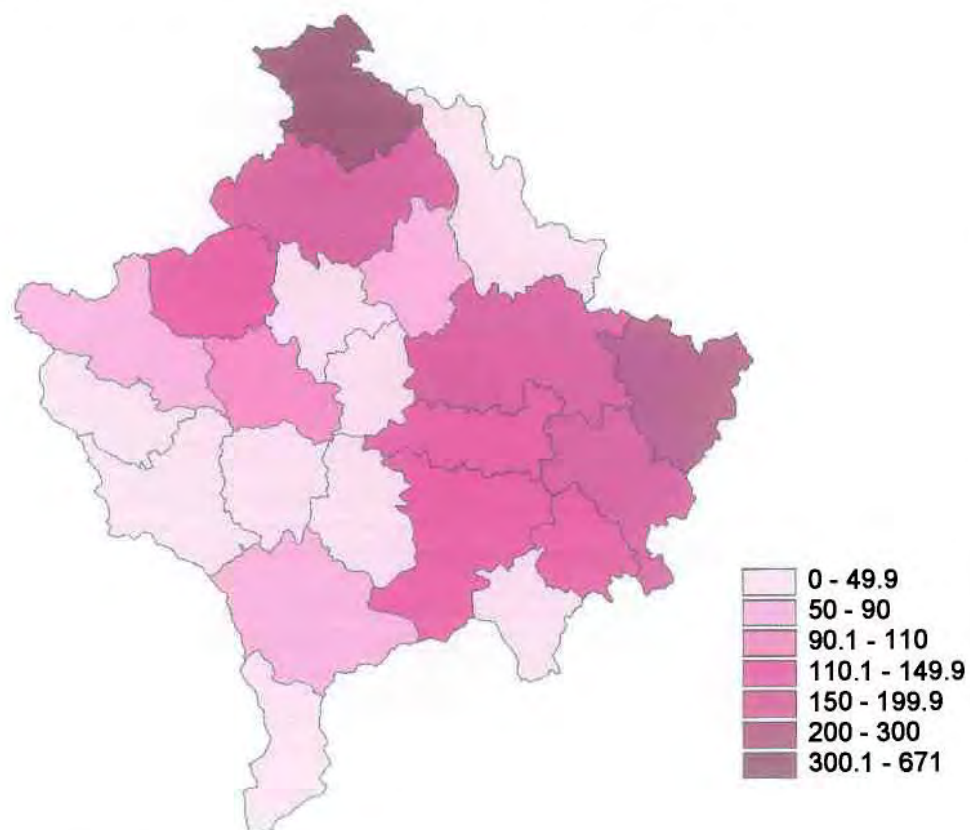
Χάρτης 30: Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο 1991

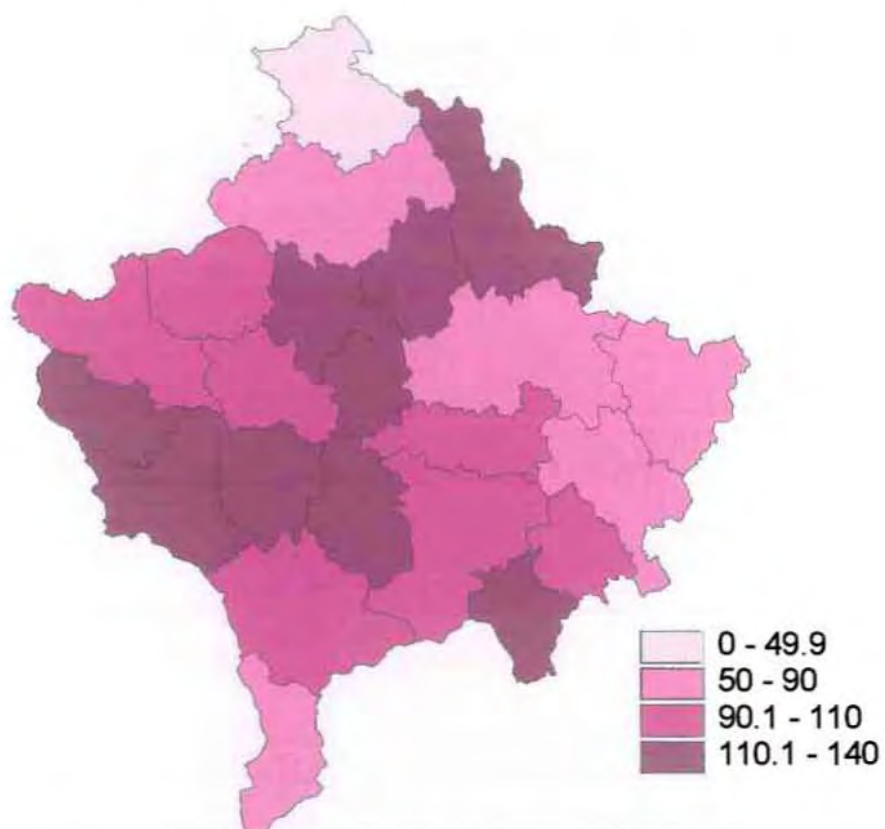
Χάρτης 31: Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο το 1971

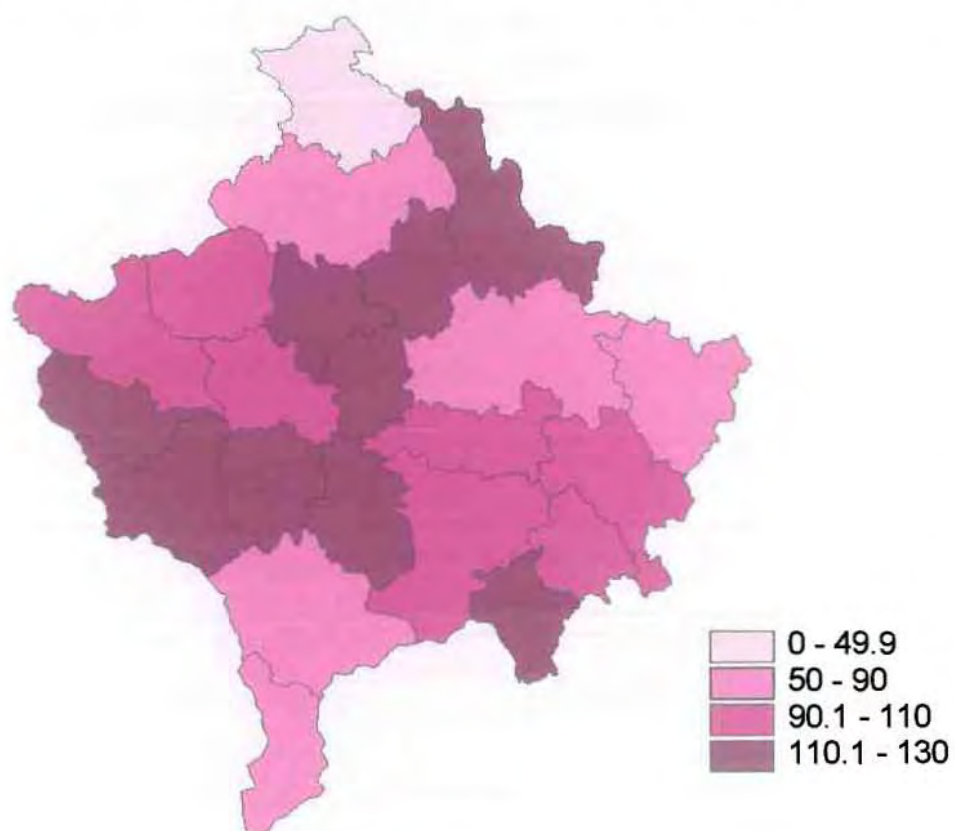
Χάρτης 32: Δείκτης χωροθέτησης των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο 1981

Χάρτης 33: Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο το 1971

Χάρτης 34: Δείκτης χωροθέτησης των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο το 1981

4.4 Η “φυσική” γονιμότητα των Αλβανών και η “έξοδος” του Σερβικού πληθυσμού: διαφοροποιημένες δημογραφικές συμπεριφορές, αντανάκλαση των πολιτισμικών και κοινωνικοοικονομικών καταστάσεων των δυο κυρίαρχων εθνικών ομάδων.

Η επίκληση της αλβανικής πλειοψηφίας στη περιοχή του Κοσσυφοπεδίου, ως διαπραγματευτικό χαρτί για την ικανοποίηση αιτημάτων, όπως είναι η αυτοδιάθεση ή ακόμα και η απόσχιση της περιοχής από την Ο.Δ.Γ., δημιούργησε ερωτηματικά για το αν η διαδικασία, μέσω της οποίας από το 1961 μέχρι και το 1991 προήλθε η σαφής επικράτηση του Αλβανικού στοιχείου στην περιοχή, ήταν «φυσιολογική» ή κατευθυνόμενη. Σε αυτό το σημείο θα εξετάσουμε τους πολιτισμικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες της υψηλής γονιμότητας των Αλβανών καθώς επίσης και της εξόδου από την περιοχή ενός μεγάλου μέρους του Σέρβικου πληθυσμού.

Η οικονομική κατάσταση της περιοχής αποτελεί έναν από τους κυριότερους λόγους της υψηλής γονιμότητας των Αλβανών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι σύμφωνα με στοιχεία του 1988 το κατά κεφαλήν εθνικό προϊόν στο Κοσσυφοπέδιο ήταν 700 δολάρια, ενώ ο μέσος όρος για την π.Ο.Σ.Δ.Γ. ήταν τα 2.520 δολάρια (3.134δολάρια για τη Βοϊβοντίνα).

Η κατάσταση της οικονομίας δεν επέδρασε το ίδιο στη δημογραφική συμπεριφορά όλων των εθνοτήτων της περιοχής καθώς υπήρχε μεγάλη διαφοροποίηση στο ποσοστό του ενεργού πληθυσμού της κάθε εθνότητας και στη ποσοστιαία συμμετοχή της κάθε εθνότητας στους τομείς της οικονομίας. Από στοιχεία που διαθέτουμε (M.ROUX,1992) προκύπτει ότι μόλις το 19,4% του συνολικού πληθυσμού των Αλβανών είναι οικονομικά ενεργό, σε αντίθεση με τους Σέρβους που το αντίστοιχο ποσοστό είναι 35,6%. Επιπλέον, περίπου το 1/3 των οικονομικά ενεργών Αλβανών απασχολείται στο πρωτογενή τομέα, ενώ αντίστοιχα μόλις το 1/5 των οικονομικά ενεργών Σέρβων εργάζεται στον ίδιο τομέα. Η σχέση του εισοδήματος και της γεννητικότητας είναι αντίστροφη, καθώς τα κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερα στρώματα εμφανίζουν υψηλότερη γεννητικότητα από τα κοινωνικά και οικονομικά ασθενέστερα.

Ένα άλλο στοιχείο που διαφοροποιεί ο αλβανικός πληθυσμός από το σέρβικο είναι το επίπεδο της αστικοποίησης, που επηρεάζει σαφώς τη γονιμότητα. Το 1981 το 71,05% του αλβανικού πληθυσμού κατοικούσε σε αγροτικές περιοχές και μόλις το 28,95% σε αστικές. Σε αντίθεση με τους Σέρβους που το 37,17% κατοικούσε σε αστικές περιοχές ενώ το υπόλοιπο 62,83% σε αγροτικές. Η έως σήμερα εμπειρία μας δείχνει ότι οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών έχουν σαφώς υψηλότερη γεννητικότητα από αυτούς των αστικών περιοχών.

Ένας τρίτος παράγοντας είναι η θέση της γυναίκας μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Οι Αλβανίδες είναι λιγότερο ενσωματωμένες στην αγορά εργασίας σε σχέση με τις Σερβίδες, καθώς μόλις το 10,3% από το συνολικό ενεργό αλβανικό πληθυσμό είναι γυναίκες, σε αντίθεση με αυτές της σέρβικης εθνότητας όπου αποτελούν το 31,0% του συνολικού σερβικού ενεργού πληθυσμού (M.ROUX,1992). Επιπλέον ένα δεύτερο στοιχείο που μας δείχνει τη θέση της γυναίκας, είναι το ποσοστό αναλφάβητων στη περιοχή, όπου το 1981 για το οποίο διαθέτουμε στοιχεία ήταν 18% για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ αντίστοιχα ήταν 9,4% για τους άνδρες και 26,4% για τις γυναίκες. Τα τελευταία στοιχεία δεν διατίθενται κατά εθνική ομάδα όμως το μεγάλο ειδικό βάρος της αλβανικής εθνότητας στη περιοχή (77,42% το 1981) μας δίνει τη δυνατότητα να θεωρήσουμε ότι είναι αυτή που διαμορφώνει το δείκτη. Το μορφωτικό επίπεδο και η ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα της μητέρας, παίζουν σημαντικό ρόλο στη γονιμότητα, καθώς μέσα από μια σειρά μελέτες αποδεικνύεται ότι η σχέση των παραπάνω παραγόντων με τη γονιμότητα είναι αντίστροφη, καθώς όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο και η ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας της μητέρας τόσο χαμηλότερη είναι η γεννητικότητα της και αντίστροφα.

Τέλος δεν θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε το παράγοντα θρησκεία καθώς οι Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου είναι μουσουλμάνοι, σε αντίθεση με τους Σέρβους που είναι χριστιανοί ορθόδοξοι. Η θρησκεία παίζει υπό συνθήκες σημαντικό ρόλο στις αναπαραγωγικές συμπεριφορές, καθώς η πιστή εφαρμογή των επιταγών οδηγεί σε υψηλή γονιμότητα, όπως αναφέρει και ο Δ.Γ.Τσαουσης «... *ορισμένες κοινωνικές ομάδες εμφανίζουν υψηλό επίπεδο προσαρμογής της αναπαραγωγικής τους δραστηριότητας προς τις επιταγές της θρησκείας τους. Τα φαινόμενα αυτά παρατηρούνται συνήθως σε κοινωνίες με περισσότερες από μια θρησκεία ή ομολογία στις οποίες τα μέλη*

μιας θρησκευτικής κοινότητας υπήρξαν ή είναι αντικείμενο κοινωνικών διακρίσεων σε βάρος τους...».

Ο συνδυασμός των παραπάνω γεγονότων οδήγησε στη ύστερη εκκίνηση της δημογραφικής μετάβασης για την αλβανική εθνική ομάδα. Ως δημογραφική μετάβαση ορίζεται η μετάβαση από την υψηλή γεννητικότητα και την υψηλή θνησιμότητα, σε καταστάσεις όπου οι δύο αυτοί δείκτες σταθεροποιούνται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα. Στο βαθμό όμως που οι ρυθμοί πτώσης των δύο προαναφερθέντων δεικτών δεν είναι παράλληλοι, σε ένα μεταβατικό διάστημα, καταγράφονται υψηλά ποσοστά φυσικής αύξησης. Έτσι εξηγείται και η ταχεία αύξηση της Αλβανικής εθνότητας από τα τέλη της δεκαετίας του '50 μέχρι και την εμφάνιση της συρρίκνωσης της γονιμότητας των Αλβανίδων στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Πέρα όμως από την επιστημονικά εξήγηση για την υψηλή γονιμότητα του αλβανικού πληθυσμού στη περιοχή, υπάρχουν απόψεις που χωρίς να μπορούν να αποδειχτούν υπάρχει η υποψία ότι μπορεί τελικά να συντέλεσαν και να αποτελούν μια ακόμη αιτία της υψηλής γεννητικότητας των Αλβανών. Μια τέτοια άποψη είναι ότι η αγωνία του αλβανικού πληθυσμού για την διατήρηση της πολιτισμικής και κατά συνέπεια εθνολογικής τους ιδιαιτερότητας, οδήγησε υποσυνείδητα στην αυξημένη γεννητικότητα και είχε ως αποτέλεσμα τη πληθυσμιακή του επικράτηση στη περιοχή.

Το παραπάνω γεγονός τροφοδοτήθηκε από την προσπάθεια πολιτιστικής αφομοίωσης που υπέστησαν οι Αλβανοί κατά τη διάρκεια του μεσοπόλεμου και τη σκληρή στάση που κράτησε η Σερβική διοίκηση από το 1948 μέχρι και τη πτώση του Α. Ρανκοβιτς το 1966. Την παραπάνω άποψη ενισχύει το γεγονός ότι η απόκλιση της γονιμότητας των Αλβανίδων έρχεται μετά από μια εικοσαετή περίοδο πνευματικής χειραφέτησης και κοινωνικής αυτοδιάθεσης του Αλβανικού πληθυσμού με τις συνταγματικές ρυθμίσεις που ξεκίνησαν από το 1968 και επικυρώθηκαν με το σύνταγμα του 1974.

Η άποψη ότι η γονιμότητα των Αλβανών στη περιοχή ήταν ενταγμένη σε ένα ευρύτερο σχέδιο των Αλβανών εθνικιστών με στόχο τη πληθυσμιακή κυριαρχία στη περιοχή, η οποία θα αποτελούσε το διαπραγματευτικό χαρτί για την απόσχιση της περιοχής πρώτα από την π.Ο.Σ.Δ.Γ. και μετέπειτα από την Ο.Δ.Γ., θα πρέπει να εξετασθεί με ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα.. Πρώτον, καθώς η διεθνής κοινότητα μεταπολεμικά μέχρι και τα τελευταία γεγονότα στη περιοχή δεν είχε δώσει ποτέ το δικαίωμα σε κάποιον να ελπίζει

πως η απλά εθνολογική πλειοψηφία μιας περιοχής είναι γεγονός αρκετό ώστε αυτή να αποσχιστεί από την κρατική οντότητα στην οποία είναι ενταγμένη. Δεύτερον, ο αλβανικός εθνικισμός, με απαίτηση την απόσχιση της περιοχής από την Ο.Δ.Γ., είναι καρπός δυο γεγονότων, της πνευματικής χειραφέτησης του Αλβανικού πληθυσμού μέσω του Αλβανικού κράτους από τη δεκαετία του '70 και μετά και του διαμελισμού της π.Ο.Σ.Δ.Γ., γεγονότα των οποίων η υψηλή γεννητικότητα του αλβανικού πληθυσμού προϋπήρξε. Τρίτον και ίσως σημαντικότερο ο «αλύτρωτος» αλβανικός πληθυσμός του Κοσσυφοπεδίου δεν συμπεριφέρεται συνταρακτικά διαφορετικά δημογραφικά, από τους Αλβανούς που κατοικούν στην κρατική οντότητα της Αλβανίας, γεγονός που μας δίνει και μια άλλη διάσταση αυτή των φυσικών επιλογών ενός ολόκληρου λαού είτε αυτός βρίσκεται εντός είτε εκτός των συνόρων της «μητέρας πατρίδος».

Τέλος η έξοδος του Σέρβικου πληθυσμού από τη περιοχή δεν είναι αποτέλεσμα κάποιων εμφανών καταπιεστικών μηχανισμών από τη μεριά των Αλβανών. Το γεγονός όμως ότι το μεγάλο κύμα εξόδου ξεκινάει από τη δεκαετία του 70, δηλαδή τη στιγμή που η διοίκηση της περιοχής, με εξαίρεση την άμυνα και την εξωτερική πολιτική, περνάει στα χέρια της πλειοψηφούσα εθνολογικά ομάδας των Αλβανών δημιουργεί κάποια ερωτηματικά. Το παραπάνω γεγονός σίγουρα άσκησε μια μεγάλη ψυχολογική πίεση, η οποία σε συνδυασμό με την κακή οικονομική κατάσταση της περιοχής τους οδήγησε στην εγκατάλειψη της περιοχής.

4.5 Συμπεράσματα

Η αλβανική εθνική ομάδα ευθύνεται για τη δημογραφική διαφοροποίηση του Κοσσυφοπεδίου, καθώς πολιτιστικοί και κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες επέδρασαν στην ύστερη εμφάνιση της δημογραφικής μετάβασης στη συγκεκριμένη εθνική ομάδα, με αποτέλεσμα για πάνω από τριάντα χρόνια η ομάδα αυτή να παρουσιάζει υψηλό φυσικό ισοζύγιο, που μεταφράστηκε σε πλήρη κυριαρχία στη περιοχή. Η έξοδος του Σερβικού πληθυσμού οφείλεται καθαρά στη ψυχολογική πίεση που του άσκησε η Αλβανική κυριαρχία στη περιοχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κατάσταση που ζούμε σήμερα στη Βαλκανική χερσόνησο δεν είναι τίποτε άλλο από την τραγική κατάληξη ενός σχεδίου πολιτικής φύσεως και μακράς διάρκειας, με σκοπό την προσπάθεια επικράτησης του δυτικού μοντέλου κράτους έθνους στην περιοχή. Τα γεωπολιτικά συμφέροντα των λεγόμενων μεγάλων δυνάμεων επικράτησαν στην περιοχή καταργώντας αιώνες πολυεθνικού πολιτισμού και γεννώντας διασπαστικές εθνικιστικές τάσεις.

Για αρκετούς αιώνες τα Βαλκάνια υπήρξαν τόπος συγκατοίκησης λαών, θρησκειών και διαφορετικών πολιτισμών. Στη διάρκεια της Βυζαντινής και μετέπειτα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η διαίρεση των λαών γινόταν βάση της θρησκευτικής τους πίστης, ποτέ όμως δεν έγινε προσπάθεια η διαίρεση αυτή να εδαφοποιηθεί. Με την πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι συνθήκες του Βερολίνου και των Βερσαλλιών ήρθαν να ακυρώσουν, αυτή τη μακραιώνια συγκατοίκηση μέσω της ιδέας της μόνο-εθνικότητας, γερμανική εκδοχή της έννοιας του κράτους-έθνους.

Ενώ η αρχική ιδέα του έθνους-κράτους προέβλεπε τη μετατροπή της κρατικής κυριαρχίας σε εθνική, στη Βαλκανική χερσόνησο συνέβη ακριβώς το αντίθετο, η μετατροπή του έθνους σε κράτος. Αποτέλεσμα, η ιστορία και η μνήμη που στην υπόλοιπη Ευρώπη είχαν αναπτυχθεί πριν από την εθnicoποίηση του κράτους, αναπτύχθηκαν στη Βαλκανική χερσόνησο, όχι μόνο έπειτα από την ίδρυση του εθνικού κράτους αλλά και ως συνέπεια του. Έτσι αυτό που ονομάζεται καταστροφή για τον έναν λαό, θεωρείται σωτηρία για τον άλλο, ακόμη και οι εμπειρίες όπως η γερμανική κατοχή αξιολογούνται διαφορετικά λ.χ. από τους Σέρβους και τους Κροάτες.

Μέσα σε αυτό το κλίμα δεν ήταν δυνατό να αργήσει η εμφάνιση των εθνικισμών. Και πάλι όμως η Διεθνής κοινότητα, οι σημερινές Μεγάλες Δυνάμεις αποφάσισαν να επιτρέψουν (να νομιμοποιήσουν) τον εθνικισμό δίνοντας του κρατική οντότητα, προχωρώντας στο διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ. και μάλιστα βάση των διοικητικών εσωτερικών της διαιρέσεων δείχνοντας άγνοια για το Βαλκανικό μωσαϊκό που είχε διατηρηθεί στη Γιουγκοσλαβική Ένωση με την ύπαρξη μέσα σε αυτή πάνω από είκοσι

διαφορετικών εθνοτήτων. Η νομιμοποίηση του εθνικισμού είχε ως φυσική συνέπεια, την εθνοκάθαρση, στην ιδέα του «καθαρού» εθνολογικά κράτους.

Το «πρόβλημα» του Κοσσυφοπεδίου δεν είναι ξεχωριστό. Εντάσσεται και προήλθε από τα παραπάνω γεγονότα. Το Κοσσυφοπέδιο υπήρξε χώρος συνύπαρξης διαφορετικών εθνικών ομάδων και διαφορετικών πολιτισμών. Με το πέρασμα του χρόνου και ιδιαίτερα μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο η περιοχή άρχισε να χάνει το πολυεθνικό και πολύ-πολιτισμικό της χαρακτήρα. Αιτία η διαφοροποίηση της δημογραφικής συμπεριφοράς της Αλβανικής εθνικής ομάδας, που της έδωσε τη δυνατότητα να κυριαρχήσει πληθυσμιακά στη περιοχή, μάλιστα μετά τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις του 1974, η πληθυσμιακή της πλειοψηφία, της επέτρεψε να πάρει και τη διοίκηση της περιοχής στα χέρια της.

Η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου έμοιαζε περισσότερο με περιφέρεια του Αλβανικού κράτους παρά μέρος της Ο.Σ.Δ.Γ. Η αλλαγή αυτή ανάγκασε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού που άνηκε στις υπόλοιπες εθνικές ομάδες να εγκαταλείψουν την περιοχή, κυρίως λόγω της ψυχολογικής πίεσης που τους ασκούσε η Αλβανική κυριαρχία και λιγότερο λόγω της άσχημης οικονομικής κατάστασης της περιοχής.

Η δεκαετία του '80 ξεκίνησε με το θάνατο του Τίτο, σταθεροποιητικού παράγοντα για την π.Ο.Σ.Δ.Γ., οι κεντρόφυγες τάσεις που είχε δημιουργήσει το σύνταγμα του 1974 άρχισαν να εκφράζονται, καθώς η πολιτική ζωή της χώρας κυριαρχήθηκε από εθνικιστές ηγέτες, που προέρχονταν από όλες τις εθνικές ομάδες και έθνη ανεξαιρέτως. Η αποτυχία της Γιουγκοσλαβικής Ένωσης να δημιουργήσει στους πολίτες της ένα κοινό εθνικό αίσθημα είχε αποκαλυφθεί.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε το πεδίο σύγκρουσης του Σερβικού και του Αλβανικού εθνικισμού. Οι μαξιμαλιστικές απαιτήσεις και των δυο πλευρών οδήγησαν στο να μην μπορέσει να βρεθεί λύση για περίπου μια δεκαετία, η έναρξη της ένοπλης σύγκρουσης έδωσε την αφορμή για την επέμβαση της διεθνούς κοινότητας. Η εικόνα που επικράτησε στη διεθνή κοινότητα ήταν η εξής: από τη μια είχαμε ένα κράτος που εκφραζόταν από έναν παλαιό κομμουνιστή ηγέτη και ταυτόχρονα εθνικιστή, από την άλλη μεριά ο Αλβανικός πληθυσμός που αγωνιζόταν για το δικαίωμα του στην αυτοδιάθεση.

Την προκατάληψη απέναντι στο σερβικό κράτος ήρθε να επιδεινώσει το γεγονός ότι την ίδια χρονική στιγμή η Ατλαντική Συμμαχία, μετά την κατάρρευση των Ανατολικών καθεστώτων, έμοιαζε κενή ουσίας και λόγου ύπαρξης. Η επέμβαση στο Κοσσυφοπέδιο ήταν ο πρώτος πόλεμος της παγκοσμιοποίησης, το Κοσσυφοπέδιο αποτέλεσε τη περιοχή όπου εκφράστηκε το νέο δόγμα του ΝΑΤΟ, η προστασία των ανθρωπινών δικαιωμάτων και η διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης. Ήταν η δεύτερη φορά, με πρώτη το διαμελισμό της Ο.Σ.Δ.Γ., όπου η διεθνής κοινότητα επενέβη με βίαιο τρόπο στα εσωτερικά ενός κυρίαρχου κράτους, επιλέγοντας να υπερασπισθεί ένα εκ των δυο εθνικιστικών στρατοπέδων, νομιμοποιώντας έτσι τον εθνικισμό ως πολιτικά σωστό τρόπο έκφρασης. Επιτρέποντας σε κάποιους να ονειρεύονται τη «Μεγάλη Αλβανία», τη «Λευκή Κροατία», τη «Μεσαιωνική Σερβία», τη «Βουλγαρία του Άγιου Στεφάνου» και την «Ελλάδα των δυο ηπείρων και των τριών θαλασσών».

Δεδομένου ότι η διεθνής επέμβαση μέχρι και σήμερα δεν έχει δώσει οριστική λύση στο πρόβλημα, καθώς το Κοσσυφοπεδίου έχει μετατραπεί σε προτεκτοράτο, διοικούμενο από διεθνή δύναμη και ο μέχρι πρότινος συνδετικός κρίκος με την Ο.Δ.Γ., το νόμισμα, καταργήθηκε με την επιβολή του γερμανικού μάρκου, το ερώτημα που προκύπτει είναι αν πραγματικά υπάρχει λύση.

Δυο είναι οι προοπτικές για την περιοχή που θα επηρεάσουν γενικότερα τη Βαλκανική χερσόνησο, η προοπτική της απόκλισης-σχάσης και η προοπτική της σύγκλισης-συνεργασίας. (Β. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, 1999). Η πρώτη προοπτική θα πραγματοποιηθεί εφόσον αποφασιστεί η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου να αποσχιστεί από την Ο.Δ.Γ., το γεγονός αυτό για να αποτελέσει βιώσιμη λύση και σταθεροποιητικό παράγοντα για την υπόλοιπη Βαλκανική χερσόνησο, απαιτεί τον ανασχεδιασμό των συνόρων όλων το Βαλκανικών κρατών και πρώτα απ' όλα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Καθώς το Κοσσυφοπέδιο θα αποτελέσει «φωτεινό» παράδειγμα για τους απανταχού εθνικιστές ηγέτες στα Βαλκάνια.

Η δεύτερη προοπτική της σύγκλισης-συνεργασίας, αν και μοιάζει δύσκολη στη παρούσα χρονική στιγμή, αποτελεί τη μόνη λύση για τη σταθερότητα και την ειρήνη στα Βαλκάνια. Η προσπάθεια προς αυτή τη κατεύθυνση θα μπορούσε να ξεκινήσει σε ένα πρώτο επίπεδο με τη μορφή της οικονομικής συνεργασίας και να συνεχιστεί και σε βαθύτερους τομείς όπως η πολιτική συνεργασία, ώστε σταδιακά ο Βαλκανικός χώρος

να ξαναρχίσει να λειτουργεί ως μια ενιαία οικονομική, πολιτιστική και πολιτική χωρική ενότητα.

Τέλος για το μέλλον των Βαλκανίων σημαντικό ρόλο θα παίξουν οι προθέσεις της διεθνούς κοινότητας, καθώς τα Βαλκανικά κράτη δεν έχουν καταφέρει ακόμα να απαλλαγούν από δουλείες και υποχρεώσεις, απέναντι σε δυνάμεις που στο παρελθόν έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ίδρυση των εθνικών τους κρατών. Η αδυναμία των πολιτών των Βαλκανικών χωρών να επιλέξουν από μόνοι τους το δρόμο που θα ακολουθήσει ο τόπος τους είναι αυτό που θα πρέπει να μας προβληματίζει περισσότερο...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αλειφαντής Σ.**, (1998), *Κοσσυφοπέδιο: Η κρίσιμη καμπή*, άρθρο, Τετράδια, τ.42.
- Βακαλόπουλος Κ.**, (1994), *Σύγχρονα εθνολογικά όρια του ελληνισμού στα Βαλκάνια*, Θεσσαλονίκη: Αδερφοί Κυριακίδοι.
- Βαλντέν Σ.**, (1994), *Βαλκανική συνεργασία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Βερέμης Θ.**, (επ.), (1994), *Βαλκάνια από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα: Γνώση.
- Castellan G.**, (1991), *Η ιστορία των Βαλκανίων*, Αθήνα: Γκοβότση.
- Derruau M.**, (1987), *Ανθρωπογεωγραφία*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
- Ε.Κ.Ε.Μ.**, (1998), *Βαλκάνια-Ανατολική Ευρώπη*, τ.12
- Θεοδωρόπουλος Β.**, (1999), *Σύνορα, η μεταβαλλόμενη σημασία της εδαφικής κυριαρχίας*, Αθήνα: Ι. Σιδέρης.
- Κωφός Ε.**, (1998), *Το Κοσσυφοπέδιο και η Αλβανική ολοκλήρωση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Λαγάνη Ε.**, (1994), *Σερβία και Σέρβοι, στο Βαλκάνια από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα: Γνώση.
- Λιούσης Ν., Ντάλης Σ. (επ.)**, (1999), *Διεθνής Σχέσεις στη Μεταπολεμική περίοδο: Από τη Γεωπολιτική στη Γεωοικονομία και οι προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Λυγερός Σ.**, (1998), *Η κρίση στο Κοσσυφοπέδιο και το Βαλκανικό Ντόμινο*, άρθρο, Τετράδια, τ.42.
- Μητσοτάκης Α.**, (1994), *Κροατία-Σλοβενία, στο Βαλκάνια από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα: Γνώση.
- Ξυδιάς Β.**, (1994), *Η Βαλκανική Κοινοπολιτεία: λίγα λόγια για μια μεγάλη ιδέα*, Αθήνα: Δόμος.
- Παρέσογλου Α.**, (1994), *Μουσουλμανικές μειονότητες στα Βαλκάνια, στο Βαλκάνια από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα: Γνώση.
- Ramone I.**, (1997), *Η γεωπολιτική του χάους*, Αθήνα: Πόλις.
- Σιάμπος Γ. Σ.**, (1993), *Δημογραφία*, Αθήνα: Το Οικονομικό.
- Ταπεινός Γ.**, (1993), *Στοιχεία Δημογραφίας*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Trotsky L.**, (1993), *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί πόλεμοι 1912-1913*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Τσαούσης Δ. Γ.**, (1986), *Κοινωνική Δημογραφία*, Αθήνα: Gutenberg.

Τσέτσης Γ., (1998), *Η εκκλησία της Σερβίας στην πρόσφατη Γιουγκοσλαβική κρίση*, Κατερίνη: Επέκταση

Foucher M., (1994), *Αλλαγές και συνέχεια στη Γεωπολιτική της Νοτιανατολικής Ευρώπης*, άρθρο, Διαβάζω, τ.331.

Χαρβαλιάς Γ., (1994), *Αλβανία, στο Βαλκάνια από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα: Γνώση.

Ξενόγλωσση

Avramov D., Penev G., (1987), *Demographic characteristics of ethnic Albanians in Yugoslavia and of the population of Albania*, IDRA I. The first demographic meeting of Adriatic Regions, Universita delgi Studi "G. D'Anunzio", Faculty of Economics, Pescara 23-25 November.

I.N.D., (1998), *Zena i radjanje na Kosovu i Metohiji*, Beograd: I.N.D.

Lory B., (1996), *L' Europe Balkanique*, Paris: Ellipses.

Malacic J., (1988), *Population age structure and the demographic transition of the population of the autonomous province of Kosovo in Yugoslavia*,

Penev G., (1988), *Social and Economic Consequences of demographic explosion in Kosovo (Yugoslavia)*, IIASA Conference, on Future Changes in Population Age Structures, Sopron, Hungary, 18-21 October 1988.

Pentzopoulos D., (1962), *The Balkan exchange of minorities and its impact upon Greece*, Paris: Mouton & Co.

Petrakos G., (1996), *The new geography of the Balkans: Cross-Border Cooperation between Albania, Bulgaria and Greece*, Volos: University of Thessaly.

Radovanic M., (1994), *Kosovo and Metohia: A Geographical and Ethnocultural Entity in the Republic of Serbia*, Belgrade:

Roux M., (1992), *Les Albanais en Yougoslavie*, Paris: Editions de la maison des sciences de l' homme.

Segard J.-F., Vial E., (1996), *Nations, Nationalismes, Nationalites*, Paris: Ellipses.

Stavrianos L. S., (1958), *The Balkans since 1453*, Illinois: Dryden Press.

Yugoslav Survey, (1989), *The population of Kosovo*, No 4, Belgrade: Jugoslovenski Pregled.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Οι δημογραφικοί δείκτες: ορισμοί και βασικές έννοιες

Αδρό ποσοστό γεννητικότητας (ο/οο) : ο λόγος των γεννήσεων σε ένα ημερολογιακό έτος-η σε σειρά ημερολογιακών ετών- προς το συνολικό πληθυσμό στο μέσο του έτους (η στο μέσο της περιόδου).

Αδρό ποσοστό θνησιμότητας (ο/οο) : ο λόγος των θανάτων σε ένα ημερολογιακό έτος-η σε σειρά ημερολογιακών ετών- προς το συνολικό πληθυσμό στο μέσο του έτους (η στο μέσο της περιόδου).

Φυσική αύξηση (ο/οο) : Η διάφορα των δυο προαναφερθέντων λόγων προσμετρώμενων ετησίως η σε μια περίοδο ημερολογιακών ετών.

Μεταναστευτικό ισοζύγιο (ο/οο) : Ο λόγος της διαφοράς ανάμεσα στις εξόδους και εισόδους από έναν γεωγραφικό χώρο στη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους-η σε σειρά ημερολογιακών ετών- προς το συνολικό πληθυσμό στο μέσο του έτους (η στο μέσο της περιόδου).

Φαινόμενη μετανάστευση (απόλυτες τιμές) Δίδεται από την διαφορά (Δ) ανάμεσα στην συνολική αύξηση του πληθυσμού στην διάρκεια μιας περιόδου που προσδιορίζεται από τα έτη x και $x+a$ και το φυσικό ισοζύγιο στην διάρκεια της ίδιας περιόδου. $\Delta = \{(Πx-Πx+a) - (\text{γεννήσεις-θάνατοι ετών } Πx \text{ έως } Πx+a)\}$

Φαινόμενη μετανάστευση (ποσοστό, ο/οο) Δίδεται από την πρότερη διαφορά, αναγόμενη στον μέσο πληθυσμό της περιόδου. Φαινόμενη μετανάστευση (ο/οο) = $\{(Πx-Πx+a) - (\text{γεννήσεις-θάνατοι ετών } Πx \text{ έως } Πx+a)\} / (Πx-Πx+a/2)$

Μέσο ετήσιο ποσοστό (r) μεταβολής (ο/οο) : Δίδεται από την σχέση $Πt = Πo (1+r)^t$, όπου $Πt$ ο πληθυσμός κατά το έτος κατάληξης, $Πo$ ο αντίστοιχος στο έτος εκκίνησης και x η διάφορα ανάμεσα στα έτη 0 και t .

Ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας (ο/οο) : η σχέση για μια δεδομένη χρονία (η για σειρά ετών) των θανάτων των βρεφών πριν συμπληρώσουν το πρώτο έτος της ηλικίας προς τις γεννήσεις ζώντων βρεφών του ίδιου έτους (η στην διάρκεια της ίδιας σειράς ετών).

Δείκτης εξάρτησης : ο αναλογών αριθμός ατόμων των ηλικιακών ομάδων 0-14 ετών και άνω των 65 ετών σε 100 άτομα ηλικίας 15-64 ετών.

γενεά/ γενεές : το σύνολο των ατόμων της ίδιας ηλικιακής σειράς -σειρών (άτομα που έχουν γεννηθεί το ίδιο ημερολογιακό έτος η ακόμη τα ίδια ημερολογιακά έτη).

κοορτή /κοορτές : το σύνολο των ατόμων που έχουν παντρευτεί τι ίδιο ημερολογιακό έτος (η ακόμη τα ίδια ημερολογιακά έτη)

Διαγενεακή η επιμήκης ανάλυση : Η ανάλυση της εξέλιξης-πορείας ενός δημογραφικού φαινομένου (π.χ. γονιμότητας, των πρώτων γάμων - γαμηλιότητας, των διαζυγίων) στα πλαίσια μιας γενεάς η μιας κοορτής γάμων (η ακόμη ομάδας γενεών η κοορτών). Υιοθετώντας επομένως την επιμήκη προσέγγιση παρακολουθούμε στη διάρκεια του χρόνου μια γενεά η μια κοορτή γάμων (η ομάδα γενεών η κοορτών) από το σημείο εκκίνησης (γέννηση για θνησιμότητα, την γονιμότητα και την γαμηλιότητα, έτος σύναψης του γάμου για την μελέτη των διαζυγίων) μέχρι το τέλος της εκδήλωσης του φαινομένου (τον θάνατο για την θνησιμότητα, τα 49 έτη για την γονιμότητα και την γαμηλιότητα-πρώτοι γάμοι-, 30 η 40 έτη από την τέλεση του γάμου για την μελέτη των διαζυγίων).

Συγχρονική η εγκάρσια ανάλυση : Ανάλυση ενός εκ των προαναφερθέντων φαινομένων στην διάρκεια ενός έτους η μιας περιόδου αποτελούμενης από διαδοχικά ημερολογιακά έτη. Υιοθετώντας επομένως αυτήν την προσέγγιση δεν παρακολουθούμε πως εξελίσσεται το υπό μελέτη φαινόμενο στη διάρκεια του χρόνου στα πλαίσια μιας γενεάς /κοορτής (η ομάδας γενεών /κοορτών), αλλά την συμπεριφορά μιας γενεάς η μιας κοορτής (η ακόμη ομάδας γενεών η κοορτών) που τέμνουν το συγκεκριμένο έτος η

κάθε μια σε διαφορετικές στιγμές της ζωής της (έχοντας διαφορετική ηλικία η διαφορετική διάρκεια γάμου).

Συνθετικός η εγκάρσιος δείκτης γονιμότητας : ο αριθμός ζώντων παιδιών που αναμένεται να γεννηθούν από μια "πλασματική" γενεά 1000 γυναικών, αν ακολουθήσουν το "πρότυπο" αναπαραγωγής ενός έτους (η μιας περιόδου), δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων στην διάρκεια της αναπαραγωγικής τους ζωής. Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γονιμότητας που προσμετρώνται στη διάρκεια του συγκεκριμένου έτους (η περιόδου). Επομένως πρόκειται για μια νοητή κατασκευή και επηρεάζεται άμεσα από την συγκυρία.

Γονιμότητα μιας γενεάς (η ομάδας γενεών) : ο αριθμός ζώντων παιδιών που αναμένεται να φέρει στον κόσμο μέχρι το τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου (συνήθως μέχρι τα 49 συμπληρωμένα έτη) μια πραγματική γενεά 1000 γυναικών (η ακόμη από μια ομάδα γενεών), δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων στην διάρκεια της αναπαραγωγικής τους ζωής. Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γονιμότητας κατά ηλικία της μητέρας που προσμετρώνται στην διάρκεια της αναπαραγωγικής ζωής των γυναικών που ανήκουν στην μελετώμενη γενεά (η ακόμη στις μελετώμενες γενεές) στα διαδοχικά ημερολογιακά έτη που "τέμνει" η γενεά αυτή (η που τέμνουν οι μελετώμενες γενεές) στην διάρκεια του χρόνου.

Αναπαραγωγή των γενεών : οι γενεές αναπαράγονται όταν φέρουν στον κόσμο ως το τέλος του αναπαραγωγικού τους κύκλου έναν ικανό αριθμό παιδιών που θα τις αντικαταστήσει πλήρως. Με τις επικρατούσες σήμερα συνθήκες θνησιμότητας στις ανεπτυγμένες χώρες εκτιμάται πως για ισχύσει η προαναφερθείσα συνθήκη απαιτείται κάθε γυναίκα να φέρει στον κόσμο κατά μέσο όρο 2,1 παιδιά. Φυσικά για τις προγενέστερες γενεές ο αριθμός των απαιτούμενων προς τούτο τέκνων ήταν σαφώς μεγαλύτερος.

Καθαρό ποσοστό αναπαραγωγής : στην διαγενεακή ανάλυση οι κόρες που αναμένεται να φέρει στη ζωή στο τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου μια γυναίκα που ανήκει σε κάποια συγκεκριμένη γενεά (η σε μια ομάδα γενεών). Στην συγχρονική ανάλυση οι κόρες που αναμένεται να φέρει στη ζωή κατά μέσο όρο μια γυναίκα μιας υποθετικής γενεάς η οποία στην διάρκεια του αναπαραγωγικού της κύκλου θα ακολουθήσει το "πρότυπο" αναπαραγωγής ενός έτους (η μιας περιόδου), δεχόμενοι αξιωματικά την απουσία θανάτων στην διάρκεια της αναπαραγωγής.

Αδρό ποσοστό αναπαραγωγής : στην διαγενεακή ανάλυση οι κόρες που αναμένεται να φέρει στη ζωή στο τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου μια γυναίκα που ανήκει σε κάποια συγκεκριμένη γενεά (η σε μια ομάδα γενεών), λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες συνθήκες θνησιμότητας στην γενεά αυτή (η στην ομάδα των ίδιων γενεών). Στην συγχρονική ανάλυση οι κόρες που αναμένεται να φέρει στη ζωή κατά μέσο όρο μια γυναίκα μιας υποθετικής γενεάς η οποία στην διάρκεια του αναπαραγωγικού της κύκλου θα ακολουθήσει το "πρότυπο" αναπαραγωγής ενός έτους (η μιας περιόδου), λαμβάνοντας υπόψη τις επικρατούσες συνθήκες θνησιμότητας του έτους αυτού (η της περιόδου αυτής).

Συνθετικός η εγκάρσιος δείκτης γαμηλιότητας γυναικών (πρώτοι γάμοι) : ο αριθμός των πρώτων γάμων που αναμένεται να συναφθούν από μια "πλασματική" γενεά 1000 γυναικών, αν ακολουθήσουν το "πρότυπο" γαμηλιότητας ενός έτους (η μιας περιόδου). Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γαμηλιότητας (πρώτοι γάμοι) που προσμετρώνται στη διάρκεια του συγκεκριμένου έτους (η περιόδου). Επομένως πρόκειται για μια νοητή κατασκευή και επηρεάζεται άμεσα από την συγκυρία. Είναι προφανές ότι, λόγω του τρόπου υπολογισμού του, ο δείκτης μπορεί να λάβει ακραίες τιμές εγγίζουσες την μονάδα, γεγονός που θεωρείται "παράλογο" εάν επρόκειτο για την μέτρηση της έντασης του φαινομένου στα πλαίσια μιας γενεάς (η μιας ομάδας γενεών): είναι αδιανόητο -και ουδέποτε έχει συμβεί στις κοινωνίες μας -όλες οι γυναίκες μιας γενεάς να παντρευτούν μέχρι τα 50 τους έτη.

Γαμηλιότητα (πρώτοι γάμοι) μιας γενεάς γυναικών (η ομάδας γενεών) : ο αριθμός πρώτων γάμων που θα συναφθούν από 1000 γυναίκες μιας πραγματικής γενεάς (η ακόμη μιας ομάδας γενεών) συνήθως μέχρι να συμπληρώσουν τα 49 τους χρόνια. Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γαμηλιότητας κατά ηλικία της γυναίκας που προσμετρώνται στην διάρκεια της ζωής των γυναικών που ανήκουν στην μελετώμενη γενεά (η στις μελετώμενες γενεές) στα διαδοχικά ημερολογιακά έτη που "τέμνουν" την γενεά αυτή (η που τέμνουν τις μελετώμενες γενεές) στην διάρκεια του χρόνου.

Συνθετικός η εγκάρσιος δείκτης διαζυγίων γυναικών : ο αριθμός των γάμων που αναμένεται να λυθούν από μια "πλασματική" κοορτή 1000 γυναικών, αν ακολουθήσουν το "πρότυπο" λύσης της έγγαμης συμβίωσης που καταγράφεται στη διάρκεια ενός έτους (η μιας περιόδου). Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών διαζυγίων που προσμετρώνται στη διάρκεια του συγκεκριμένου έτους (η περιόδου). Επομένως πρόκειται για μια νοητή κατασκευή που επηρεάζεται άμεσα από την συγκυρία (την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου π.χ.).

Διαζύγια μιας κοορτής γάμων γυναικών (η ομάδας κοορτών) : ο αριθμός των γάμων που θα λυθούν από 1000 γυναίκες μιας πραγματικής κοορτής (η ακόμη από μια ομάδα υπαρκτών κοορτών) συνήθως μέχρι να συμπληρώσουν τα 30 ή 40 έτη έγγαμης συμβίωσης. Δίδεται ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών διαζυγίων κατά διάρκεια γάμου που προσμετρώνται στην διάρκεια της ζωής των γυναικών που ανήκουν στην μελετώμενη κοορτή (η στις μελετώμενες κοορτές) στα διαδοχικά ημερολογιακά έτη που "τέμνουν" την κοορτή αυτή (η που τέμνουν τις μελετώμενες κοορτές) στην διάρκεια του χρόνου.

Μέση προσδοκώμενη ζωή κατά την γέννηση : ο μέσος αριθμός ετών που αναμένεται να ζήσει ένα άτομο από την γέννηση του και μ. τ.ά. δύναται να προσμετρηθεί είτε ανάμεσα στα άτομα μιας γενεάς, είτε στην συγχρονική προσέγγιση ανάμεσα στα άτομα διαφορετικών γενεών -και επομένως διαφορετικών ηλικιακών ομάδων- που διατρέχουν ένα ημερολογιακό έτος (η μια χρονική περίοδο διαδοχικών ημερολογιακών ετών).

Μέση προσδοκώμενη ζωή κατά την ηλικία x : ο μέσος αριθμός ετών που αναμένεται να ζήσει, μέχρι να αποβιώσει, ένα άτομο που έχει επιβιώσει έως την ηλικία x. Δύναται να προσμετρηθεί είτε ανάμεσα στα άτομα μιας γενεάς, είτε στην συγχρονική προσέγγιση ανάμεσα στα άτομα διαφορετικών γενεών - και επομένως διαφορετικών ηλικιακών ομάδων- που διατρέχουν ένα ημερολογιακό έτος (η μια χρονική περίοδο διαδοχικών ημερολογιακών ετών).

Μέση ηλικία στην τεκνογονία : Η μέση ηλικία της μητέρας κατά την γέννηση των εν ζωή τέκνων της. Είναι δυνατόν να υπολογισθεί είτε στα πλαίσια της διαγενεακής ανάλυσης (βλέπε ανωτέρω), όποτε δίδει την μέση ηλικία της μητέρας μιας γενεάς (η ομάδας γενεών) κατά την γέννηση των εν ζωή τέκνων της, είτε στα πλαίσια της συγχρονικής ανάλυσης, όποτε δίδει την μέση ηλικία απόκτησης ζώντων τέκνων στη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους (η ομάδας διαδοχικών ετών) από τις γυναίκες που τεκνοποίησαν στη διάρκεια του ίδιου έτους (η στη διάρκεια των ίδιων ετών).

Μέση ηλικία στον πρώτο γάμο(γυναικών) : Η μέση ηλικία της γυναίκας κατά την τέλεση του πρώτου γάμου της. Είναι δυνατόν να υπολογισθεί είτε στα πλαίσια της διαγενεακής ανάλυσης (βλέπε κατωτέρω), όποτε δίδει την μέση ηλικία της γυναίκας μιας γενεάς (η ομάδας γενεών) κατά την τέλεση του πρώτου γάμου της, είτε στα πλαίσια της συγχρονικής ανάλυσης, όποτε δίδει την μέση ηλικία στον πρώτο γάμο στη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους (η ομάδας διαδοχικών ετών) από τις γυναίκες που παντρεύτηκαν για πρώτη φορά στη διάρκεια του ίδιου έτους (η στη διάρκεια των ίδιων ετών).

Μέση ηλικία στο διαζύγιο (γυναικών) : Η μέση διάρκεια (σε έτη) του γάμου μιας γυναίκας κατά τη διάλυση του. Είναι δυνατόν να υπολογισθεί είτε στα πλαίσια της διαγενεακής-διαμήκουσ ανάλυσης (βλέπε ανωτέρω), όποτε δίδει την μέση διάρκεια του γάμου μιας κοορτής (η ομάδας κοορτών) γυναικών κατά την διάλυση του, είτε στα πλαίσια της συγχρονικής ανάλυσης, όποτε δίδει την μέση διάρκεια του γάμου για τις γυναίκες που χώρισαν στη διάρκεια του ίδιου έτους (η στη διάρκεια των ίδιων ετών).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

"Α"

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ (1974)

Άρθρο 1

Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας είναι ομοσπονδιακό κράτος που έχει τη μορφή κρατικής κοινότητας εθνών ενωμένων αυτοβούλως και των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών τους, καθώς και των Σοσιαλιστικών Αυτόνομων Επαρχιών της Βοϊβοδίνας και του Κοσσυφοπεδίου, οι οποίες αποτελούν συστατικά μέρη της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας, που βασίζεται στην εξουσία και στην αυτοδιαχείριση της εργατικής τάξης και ολόκληρου του εργαζόμενου λαού· αποτελεί ταυτοχρόνως σοσιαλιστική αυτοδιαχειριζόμενη δημοκρατική κοινότητα εργαζόμενου λαού και πολιτών καθώς και εθνών και εθνοτήτων [σημ. μετ., μειονοτήτων] με ίσα δικαιώματα.

Άρθρο 4

Οι Σοσιαλιστικές Αυτόνομες Επαρχίες αποτελούν αυτόνομες σοσιαλιστικές αυτοδιαχειριζόμενες δημοκρατικές κοινωνικοπολιτικές κοινότητες που βασίζονται στην εξουσία και στην αυτοδιαχείριση της εργατικής τάξης και ολόκληρου του εργαζόμενου λαού, στις οποίες ο εργαζόμενος λαός, έθνη και εθνοότητες πραγματώνουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα, και, όταν αυτό προβλέπεται από το Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Σερβίας προς το κοινό συμφέρον του εργαζόμενου

λαού, εθνών και εθνοτήτων αυτής της Δημοκρατίας ως συνόλου, πράττουν επίσης το ίδιο στο πλαίσιο της Δημοκρατίας.

Άρθρο 5

Η επικράτεια της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο και απαρτίζεται από τις επικράτειες των Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Η επικράτεια μιας Δημοκρατίας δεν δύναται να μεταβληθεί χωρίς τη συγκατάθεση της ίδιας της Δημοκρατίας, καθώς και η επικράτεια μιας Αυτόνομης Επαρχίας, χωρίς τη συγκατάθεση αυτής της Αυτόνομης Επαρχίας.

Τα σύνορα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας δεν δύναται να μεταβληθούν χωρίς τη συγκατάθεση όλων των Δημοκρατιών και των Αυτόνομων Επαρχιών.

Τα όρια μεταξύ των Δημοκρατιών μπορούν να μεταβληθούν μόνο στη βάση κοινής συμφωνίας, και αν αυτό αφορά τα όρια μιας Αυτόνομης Επαρχίας, επίσης με βάση τη συμφωνία της επαρχίας αυτής.

Άρθρο 244

.....
Το Σύνταγμα της Σ.Ο.Δ.Γ. καθορίζει ποια δικαιώματα και υποχρεώσεις που αφορούν στην πραγμάτωση του κοινού συμφέροντος θα ασκούνται από την Ομοσπονδία μέσω των ομοσπονδιακών οργάνων, και ποια [δικαιώματα και υποχρεώσεις θα ασκούνται] είτε από τις Συνελεύσεις των Δημοκρατιών και των επαρχιών μέσω των αντιπροσωπειών τους στη Συνέλευση της Σ.Ο.Δ.Γ., είτε με άμεση λήψη αποφάσεων, με όποιον τρόπο ορίζει το παρόν Σύνταγμα.

Άρθρο 246

Οι γλώσσες των εθνών και εθνοτήτων, καθώς και τα αλφάβητά τους θα έχουν ισοτιμία σε ολόκληρη την επικράτεια της Γιουγκοσλαβίας. Στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας οι γλώσσες των εθνών θα χρησιμο-

ποιούνται επισήμως, και οι γλώσσες των εθνότητων θα χρησιμοποιούνται σύμφωνα με το παρόν Σύνταγμα και την ομοσπονδιακή νομοθεσία.

Η πραγμάτωση της ισότητας των γλωσσών και των αλφάβητων των εθνών και εθνοτήτων ως προς την επίσημη χρήση τους σε περιοχές που κατοικούνται από κάθε ιδιαίτερη εθνότητα εξασφαλίζεται, ο δε τρόπος και οι όροι για την πραγμάτωση αυτή ρυθμίζονται από τον κατασταστικό χάρτη, την παράλληλη νομοθεσία των κοινωνικοπολιτικών κοινοτήτων, και τις διατάξεις αυτοδιαχείρισης των συνδικαλιστικών οργανώσεων και άλλων αυτοδιαχειριζόμενων οργανισμών και κοινοτήτων.

Άρθρο 247

Για να διασφαλισθεί η πραγμάτωση του δικαιώματος κάθε εθνότητας να εκφράζει την εθνική της ταυτότητα και τον πολιτισμό της, [το Σύνταγμα] εγγυάται το δικαίωμα κάθε εθνότητας να χρησιμοποιεί ελευθερά τη γλώσσα και το αλφάβητό της, να αναπτύσσει τον πολιτισμό της και να συνιστά για το σκοπό αυτό οργανισμούς και να απολαμβάνει άλλα, συνταγματικά κατοχυρωμένα, δικαιώματα.

Άρθρο 248

Επιπλέον των συνταγματικών δικαιωμάτων, τα οποία απολαμβάνουν σε άλλες κοινωνικοπολιτικές κοινότητες, οι εθνότητες θα πραγματώνουν επίσης τα κυριαρχικά τους δικαιώματα στις Κομμούνες, ως τις βασικές αυτοδιαχειριζόμενες κοινωνικοπολιτικές κοινότητες.

Άρθρο 265

Οι Δημοκρατίες και Αυτόνομες Επαρχίες θα συνεργάζονται κατά την εκτέλεση της δημοσιονομικής πολιτικής και μέσω συμβάσεων θα προσαρμόζουν τις βασικές αρχές της δημοσιονομικής πολιτικής και του φορολογικού τους συστήματος, οποτεδήποτε κρίνεται αναγκαίο, ώστε να διασφαλίζεται η ενότητα και σταθερότητα της γιουγκοσλαβικής αγοράς.

Με σκοπό την πρόληψη και εξάλειψη διαταράξεων στην αγορά, οι ομοσπονδιακές αρχές θα έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να προτείνουν στις Δημοκρατίες και τις Αυτόνομες Επαρχίες, σύμφωνα με κοινές συμβάσεις, να μειώνουν ή να αυξάνουν φόρους και εισφορές που καθορίζονται από τις κοινωνικοπολιτικές κοινότητες, προσωρινώς να αναστέλλουν τη μερική χρήση των προσόδων των κοινωνικοπολιτικών κοινοτήτων και να θέτουν τις κοινές βάσεις της φορολογικής πολιτικής των Δημοκρατιών και/ή των Αυτόνομων Επαρχιών. Η απουσία συμβάσεων δεν θα εμποδίζει τις Δημοκρατίες και τις Αυτόνομες Επαρχίες να θεσπίζουν κανονισμούς και άλλες διατάξεις στη σφαίρα της δημοσιονομικής πολιτικής και του φορολογικού συστήματος μέσα στο πλαίσιο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους.

Άρθρο 268

.....

Στις σφαίρες που ρυθμίζονται από την ομοσπονδιακή νομοθεσία, οι Δημοκρατίες και οι Αυτόνομες Επαρχίες δύναται να εισάγουν νομοθετικά μέτρα μέσα στο πλαίσιο των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους.

Εάν σε περιοχές που προβλέπεται ότι ρυθμίζονται από την ομοσπονδιακή νομοθεσία δεν υπάρξει καμιά νομοθετική ρύθμιση, οι Δημοκρατίες και/ή οι Αυτόνομες Επαρχίες δύναται να εισάγουν τη δική τους νομοθεσία προς το συμφέρον της πραγμάτωσης των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους.

Άρθρο 269

.....

Ομοσπονδιακή νομοθεσία και άλλες κανονιστικές διατάξεις και πράξεις νομοθετικού περιεχομένου θα δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ως αυθεντικά κείμενα και στις γλώσσες της αλβανικής και ουγγρικής εθνότητας.

Άρθρο 271

Διεθνείς συνθήκες, από τις οποίες απορρέει η θέσπιση νέας νομοθεσίας ή η τροποποίηση υφιστάμενης νομοθεσίας των Δημοκρατιών και/ή των Επαρχιών, ή απορρέουν ειδικές υποχρεώσεις για μία ή περισσότερες Δημοκρατίες και/ή Αυτόνομες Επαρχίες, θα συνάπτονται σε συμφωνία με τις αρμόδιες αρχές των Δημοκρατιών και/ή των Επαρχιών. Η διαδικασία για τη σύναψη τέτοιων διεθνών συνθηκών θα ρυθμίζεται από την ομοσπονδιακή νομοθεσία, σε συμφωνία με τις συνελεύσεις των Δημοκρατιών και των Επαρχιών.

Κατά τη συνεργασία τους με όργανα και οργανισμούς άλλων κρατών και με διεθνή όργανα και οργανισμούς, οι Δημοκρατίες και οι Αυτόνομες Επαρχίες θα τηρούν την επίσημη εξωτερική πολιτική της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και τις διεθνείς συνθήκες.

Κατά τη συνεργασία τους με ξένους φορείς και οργανισμούς, διεθνείς οργανισμούς και περιφέρειες ξένων κρατών, οι Κομμούνες, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι άλλες οργανώσεις και κοινότητες θα τηρούν την επίσημη εξωτερική πολιτική της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και τις διεθνείς συνθήκες.

Η αρχή της ισότητας των γλωσσών και των εθνών της Γιουγκοσλαβίας, και κατ' αναλογία η αρχή της ισότητας των γλωσσών των εθνών και εθνοτήτων, θα εφαρμόζονται στις διεθνείς επαφές.

Όταν διεθνείς συνθήκες συνάπτονται στη γλώσσα των συμβαλλομένων κρατών, οι γλώσσες των εθνών της Γιουγκοσλαβίας θα χρησιμοποιούνται ισότιμα.

Άρθρο 277

Εάν εγερθεί διαφορά μεταξύ ομοσπονδιακών διοικητικών οργάνων και οργάνων των Δημοκρατιών και/ή των Αυτόνομων Επαρχιών σχετικά με την υποχρέωση των διοικητικών οργάνων στις Δημοκρατίες και/ή τις Αυτόνομες Επαρχίες να εφαρ-

μόσουν ομοσπονδιακή νομοθεσία, ή άλλες κανονιστικές διατάξεις και πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, [τότε] το Ομοσπονδιακό Εκτελεστικό Συμβούλιο ή το Εκτελεστικό Συμβούλιο της ενδιαφερομένης Δημοκρατίας και/ή της Αυτόνομης Επαρχίας θα ενημερώσουν πάραυτα τη Συνέλευση της Σ.Ο.Δ.Γ.

Η Συνέλευση της Σ.Ο.Δ.Γ. θα εξετάσει το επίμαχο θέμα και θα αποφασίσει για την υποχρέωση να εφαρμοσθούν οι ομοσπονδιακοί νόμοι, κανονισμοί ή άλλες σχετικές πράξεις νομοθετικού περιεχομένου.

Άρθρο 398

Τροποποιήσεις στο Σύνταγμα της Σ.Ο.Δ.Γ. θα αποφασίζονται από την Ομοσπονδιακή Βουλή της Συνέλευσης της Σ.Ο.Δ.Γ., σε συμφωνία με τις Συνελεύσεις όλων των Δημοκρατιών και των Αυτόνομων Επαρχιών. Εάν τροποποίηση στο Σύνταγμα της Σ.Ο.Δ.Γ. αφορά μόνο στο καθεστώς των Δημοκρατιών και τις σχέσεις μεταξύ της Ομοσπονδίας και των Δημοκρατιών, θα αποφασίζεται από την Ομοσπονδιακή Βουλή της Συνέλευσης της Σ.Ο.Δ.Γ., σε συμφωνία με τις Συνελεύσεις όλων των Δημοκρατιών.

Άρθρο 402

Αναθεώρηση του Συντάγματος της Σ.Ο.Δ.Γ. θα θεωρείται ότι έχει εγκριθεί όταν το κείμενο που υιοθετήθηκε από την Ομοσπονδιακή Βουλή της Συνέλευσης της Σ.Ο.Δ.Γ. έχει τη συγκατάθεση των Συνελεύσεων όλων των Δημοκρατιών και των Αυτόνομων Επαρχιών αντίστοιχα.

Εάν η Συνέλευση μίας ή περισσότερων Δημοκρατιών ή η Συνέλευση μίας από τις Αυτόνομες Επαρχίες δεν έχει συμφωνήσει με το κείμενο της πρότασης για την αναθεώρηση του Συντάγματος της Σ.Ο.Δ.Γ. που υιοθέτησε η Ομοσπονδιακή Βουλή, η πρόταση για την αναθεώρηση του Συντάγματος της Σ.Ο.Δ.Γ., για την οποία δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία, δεν δύναται να επανέλθει στην ημερήσια διάταξη του Σώματος

πριν από την παρέλευση έτους από την ημέρα κατά την οποία η Ομοσπονδιακή Βουλή διαπίστωσε την έλλειψη συμφωνίας.

"B"

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ (1990)

Άρθρο 4

Η επικράτεια της Δημοκρατίας της Σερβίας αποτελεί ενιαίο σύνολο, κανένα τμήμα του οποίου δεν δύναται να απαλλοτριωθεί.

Οποιαδήποτε μεταβολή στα σύνορα της Δημοκρατίας της Σερβίας θα αποφασίζεται από τους πολίτες με δημοψήφισμα.

Άρθρο 6

Η Δημοκρατία της Σερβίας περιλαμβάνει την Αυτόνομη Επαρχία της Βοϊβοδίνας και την Αυτόνομη Επαρχία του Κοσσυφοπέδιου και των Μετοχιών, που αποτελούν μορφές εδαφικής αυτονομίας.

Άρθρο 8

Στη Δημοκρατία της Σερβίας η σερβοκροατική γλώσσα και το κυριλλικό αλφάβητο θα χρησιμοποιούνται επισήμως, ενώ το λατινικό αλφάβητο θα χρησιμοποιείται επισήμως κατά τον τρόπο που ορίζει ο νόμος.

Στις περιοχές της Δημοκρατίας της Σερβίας που κατοικούνται από εθνικές μειονότητες, οι δικές τους γλώσσες και αλφάβητα επίσης θα χρησιμοποιούνται επισήμως, κατά τον τρόπο που ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 32

.....
Μέλη άλλων εθνών και εθνικών μειονοτήτων έχουν το δικαίωμα της εκπαίδευσης στη δική τους γλώσσα, σύμφωνα με το νόμο.

Άρθρο 44

.....

Κάθε δραστηριότητα που αποσκοπεί στη βίαιη μεταβολή της συνταγματικής τάξης, την παραβίαση της εδαφικής ακεραιότητας και ανεξαρτησίας της Δημοκρατίας της Σερβίας, την παραβίαση των ελευθεριών και δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη που εγγυάται το Σύνταγμα, και την πρόκληση και υποδαύλιση εθνικής, φυλετικής, και θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και μίσους, απαγορεύεται.

Άρθρο 47

Οι πολίτες της Δημοκρατίας της Σερβίας θα έχουν την ιθαγένεια της Δημοκρατίας της Σερβίας.

Πολίτης της Δημοκρατίας της Σερβίας δεν είναι δυνατό να στερηθεί την ιθαγένειά του, να εξορισθεί ή να εκδοθεί.

Η ιθαγένεια θα αποκτάται και θα λήγει κατά τον τρόπο που ορίζει ο νόμος.

Πολίτης της Δημοκρατίας της Σερβίας που κατέχει άλλη ιθαγένεια είναι δυνατό να στερηθεί την ιθαγένεια της Δημοκρατίας της Σερβίας μόνον εάν αρνηθεί να επιτελέσει τις συνταγματικές υποχρεώσεις του πολίτη.

Άρθρο 72

.....
Η Δημοκρατία της Σερβίας θα διατηρεί σχέσεις με τους Σέρβους που διαβιούν εκτός της Δημοκρατίας της Σερβίας με σκοπό να συντηρήσει την εθνική και πολιτισμική-ιστορική τους ταυτότητα.

Η Αυτόνομη Επαρχία της Βοϊβοδίνας και η Αυτόνομη Επαρχία του Κοσσυφοπεδίου και των Μετοχιών

Άρθρο 108

Οι Αυτόνομες Επαρχίες έχουν συσταθεί σύμφωνα με τα ιδιαίτερα εθνικά, ιστορικά, πολιτισμικά και άλλα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών.

Πολίτες εντός των Αυτόνομων Επαρχιών θα πραγματώνουν αυτόνομα τα δικαιώματα και θα εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που ορίζουν το Σύνταγμα και οι νόμοι.

Η επικράτεια κάθε αυτόνομης Επαρχίας θα ορίζεται από το νόμο.

Άρθρο 109

Η Αυτόνομη Επαρχία, μέσω των δικών της οργάνων:

- 1) Θα εκτελεί το πρόγραμμα οικονομικής, επιστημονικής, τεχνολογικής, δημογραφικής, περιφερειακής και κοινωνικής ανάπτυξης, ανάπτυξης της γεωργίας και των αγροτικών περιοχών, σύμφωνα με το αναπτυξιακό σχέδιο της Δημοκρατίας της Σερβίας, και θα λαμβάνει μέτρα για την υλοποίηση [του προγράμματος] αυτού.
- 2) Θα εγκρίνει προϋπολογισμό και ετήσιο ισολογισμό.
- 3) Θα εκτελεί αποφάσεις και γενικές νομικές διατάξεις σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους, για τη ρύθμιση ζητημάτων που αφορούν τους πολίτες στις Αυτόνομες Επαρχίες στους τομείς του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της επίσημης χρήσης της γλώσσας και του αλφάβητου των εθνικών μειοψηφιών, τη δημόσια ενημέρωση, την υγεία και την κοινωνική πρόνοια, την παιδική πρόνοια, την προστασία και προαγωγή του περιβάλλοντος, το σχεδιασμό των αστικών κέντρων και της υπαίθρου, και σε άλλους τομείς που ορίζει ο νόμος.
- 4) Θα θέτει σε εφαρμογή τους νόμους, άλλες κανονιστικές και νομοθετικές διατάξεις της Δημοκρατίας της Σερβίας, με την εφαρμογή των οποίων έχουν επιφορτισθεί οι αρχές της Αυτόνομης Επαρχίας, και θα θέτει σε εφαρμογή μέτρα αναγκαία για την επιβολή τους, εάν αυτό προβλέπεται από το νόμο. Θα εποπτεύει την εκτέλεση των αποφάσεων της επαρχίας και των γενικών νομοθετικών διατάξεων.
- 5) Θα συγκροτεί όργανα, οργανισμούς και υπηρεσίες της Αυτόνομης Επαρχίας, και θα ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία τους.

6) Θα επιμελείται άλλες υποθέσεις που προβλέπουν το Σύνταγμα και οι νόμοι, καθώς και ο καταστατικός χάρτης της Αυτόνομης Επαρχίας.

Η Δημοκρατία της Σερβίας δύναται να αναθέτει με νόμο σε μια Αυτόνομη Επαρχία την εκτέλεση εξειδικευμένων σκοπών που ανήκουν στη δικαιοδοσία της και να μεταφέρει σε αυτήν τους απαραίτητους πόρους προς το σκοπό αυτό.

Η Αυτόνομη Επαρχία θα εισπράττει προσόδους όπως ορίζει ο νόμος.

Άρθρο 110

Ο καταστατικός χάρτης αποτελεί την υπέρτατη νομική πράξη της Αυτόνομης Επαρχίας, η οποία, με βάση το Σύνταγμα, θα καθορίζει τις αρμοδιότητες της Αυτόνομης Επαρχίας, την εκλογή, οργάνωση και λειτουργία των οργάνων της, και άλλα ζητήματα που αφορούν στην Αυτόνομη Επαρχία.

Ο καταστατικός χάρτης της Αυτόνομης Επαρχίας θα θεσπισθεί από τη Συνέλευσή της, και υπόκειται στην προηγούμενη έγκριση της Εθνοσυνέλευσης.

Μέλη της Συνέλευσης της Αυτόνομης Επαρχίας δεν θα υπέχουν ευθύνη για γνώμη την οποία εξέφρασαν ή για τη στάση τους σε ψηφοφορία στη Συνέλευση της Αυτόνομης Επαρχίας. Την ίδια ασυλία θα απολαμβάνουν τα μέλη του Εκτελεστικού Συμβουλίου.

Άρθρο 111

Τα όργανα της Αυτόνομης Επαρχίας θα είναι η Συνέλευση, το Εκτελεστικό Συμβούλιο και τα όργανα της Διοίκησης.

Η Συνέλευση της Αυτόνομης Επαρχίας θα απαρτίζεται από μέλη που εκλέγονται σε άμεσες εκλογές με μυστική ψηφοφορία.

Άρθρο 112

Εάν όργανο Αυτόνομης Επαρχίας, παρά την προειδοποίηση του αντίστοιχου οργάνου της Δημοκρατίας, δεν εκτελεί απόφαση ή γενική νομοθετική πράξη της Αυτόνομης Επαρχίας,

το όργανο της Δημοκρατίας δύναται να αναλάβει την άμεση εκτέλεσή τους.

Αναθεώρηση του Συντάγματος

Άρθρο 133

Η Εθνοσυνέλευση θα εγκρίνει την πράξη αναθεώρησης του Συντάγματος με πλειοψηφία δύο τρίτων του συνολικού αριθμού των βουλευτών και θα επιδιώξει την επικύρωσή της με δημοψήφισμα στο σύνολο της Δημοκρατίας.

Η πράξη αναθεώρησης του Συντάγματος θα θεωρηθεί ότι έχει καταστεί οριστική, εάν περισσότεροι από τους μισούς του συνολικού αριθμού ψηφοφόρων έχουν ψηφίσει υπέρ αυτής σε δημοψήφισμα στο σύνολο της Δημοκρατίας.

Η πράξη αναθεώρησης του Συντάγματος θα τεθεί σε ισχύ από την Εθνοσυνέλευση.

VIII. Σχέση με το Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας

Άρθρο 135

Εάν τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που απονέμονται από το παρόν Σύνταγμα στη Δημοκρατία της Σερβίας, η οποία αποτελεί τμήμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, παραβιάζουν την ισοτιμία του ομοσπονδιακού Συντάγματος και ασκούνται εντός της Ομοσπονδίας, [τότε] θα εφαρμόζονται σύμφωνα με το ομοσπονδιακό σύνταγμα.

Εάν πράξεις των οργάνων της Ομοσπονδίας ή πράξεις των οργάνων άλλης Δημοκρατίας, κατά παράβαση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που παρέχονται από το Σύνταγμα της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, παραβιάζουν την ισοτιμία της Δημοκρατίας της Σερβίας ή καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο απειλούν τα συμφέροντά της, χωρίς να προνοούν για επανόρθωση, τα όργανα της Δημοκρα-

τίας θα εκδώσουν πράξεις ώστε να προστατεύσουν τα συμφέροντα της Δημοκρατίας της Σερβίας.

"Γ"

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ (1992)

Άρθρο 2

Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας θα απαρτίζεται από τη Δημοκρατία της Σερβίας και τη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου.

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας δύνανται να συμμετάσχουν ως μέλη και άλλες δημοκρατίες, σύμφωνα με το παρόν Σύνταγμα.

Άρθρο 3

Η επικράτεια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας θα αποτελεί μία ενότητα που περιλαμβάνει τα εδάφη των Δημοκρατιών-μελών.

Τα σύνορα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας θα είναι απαραβίαστα.

Τα όρια μεταξύ των Δημοκρατιών-μελών δύνανται να μεταβληθούν μόνο με τη σύμφωνη γνώμη τους, σύμφωνα με τα συντάγματα των Δημοκρατιών-μελών.

Άρθρο 6

Κάθε Δημοκρατία-μέλος θα αποτελεί κράτος στο οποίο η κυριαρχία θα ανήκει στους πολίτες του.

Κάθε Δημοκρατία-μέλος θα είναι κυρίαρχη σε ζητήματα, τα οποία υπό το παρόν Σύνταγμα δεν ανήκουν στην αρμοδιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.

Κάθε Δημοκρατία-μέλος θα συγκροτεί αυτόνομα τη διακυβέρνησή της, σύμφωνα με το Σύνταγμα της.

Το δικαίωμα στην τοπική αυτοδιοίκηση θα είναι εγγυημένο, σύμφωνα με το Σύνταγμα κάθε Δημοκρατίας-μέλους.

Άρθρο 7

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, κάθε Δημοκρατία-μέλος δύναται να διατηρεί σχέσεις με ξένα κράτη, να ιδρύει δικές της αποστολές και να συμμετέχει σε διεθνείς οργανισμούς.

Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της, κάθε Δημοκρατία-μέλος δύναται να συνάπτει διεθνείς συμφωνίες, όχι όμως προς βλάβη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας ή μιας άλλης από τις Δημοκρατίες-μέλη.

Άρθρο 15

Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, η σερβική γλώσσα στις εκαβική και ιγικαβική διαλέκτους της και η κυριλλική γραφή θα είναι επίσημες, ενώ η λατινική γραφή θα χρησιμοποιείται επισήμως, όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα και τους νόμους.

Σε περιοχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας που κατοικούνται από εθνικές μειονότητες, οι γλώσσες και οι γραφές των μειονοτήτων αυτών επίσης θα χρησιμοποιούνται επισήμως, όπως προβλέπει ο νόμος.

Άρθρο 47

Μέλη εθνικών μειονοτήτων θα έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν εκπαιδευτικές και πολιτιστικές οργανώσεις και ενώσεις, σύμφωνα με το νόμο, οι πόροι των οποίων θα προέρχονται καταρχήν από εθελοντικές εισφορές, ενώ δύνανται επίσης να λαμβάνουν ενίσχυση από το κράτος.

Άρθρο 48

Μέλη εθνικών μειονοτήτων έχουν εγγυημένο το δικαίωμα να συνάπτουν και να εμπεδώνουν ακωλύτως σχέσεις με ομοεθνείς τους μέσα στη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και εκτός των ορίων της με ομοεθνείς τους σε άλλα κράτη, και να

συμμετέχουν σε διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις, υπό τον όρον ότι οι σχέσεις αυτές δεν θα βλάπτουν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας ή Δημοκρατία-μέλος.

Άρθρο 49

Καθένας έχει εγγυημένο το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα κατά τη διαδικασία ενώπιον δικαστικής ή άλλης αρχής ή οργάνου, που κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας τους αποφαινόνται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, και κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας να πληροφορείται τα γεγονότα στη δική του γλώσσα.

Άρθρο 77

Μέσω των οργάνων της, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας θα καθορίζει πολιτική, θα θεσπίζει και θα εφαρμόζει ομοσπονδιακή νομοθεσία, άλλους νόμους και γενικά νομοθετικά μέτρα, και θα εγγυάται δικαστική προστασία σε ζητήματα που αφορούν:

-
- 6) στις διεθνείς σχέσεις: τη διάβαση συνόρων και κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών και επιβατών διά μέσου των συνόρων' το καθεστώς των αλλοδαπών και ξένων νομικών προσώπων'
 - 7) στην άμυνα και ασφάλεια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας.
-

Άρθρο 78

Η Ομοσπονδιακή Συνέλευση:

-
- 3) θα αποφασίζει μεταβολές στα όρια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας' θα αποφασίζει για πόλεμο και για ειρήνη' θα κηρύσσει εμπόλεμη κατάσταση, κατάσταση άμεσης απειλής πολέμου και κατάσταση έκτακτης ανάγκης.
-

Άρθρο 141

Η πρόταση αναθεώρησης των Άρθρων 1, 2, 3, 6, 7, 77, 140 και 141 του Συντάγματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας θα κρίνεται στη Βουλή των Πολιτών της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης με πλειοψηφία δύο τρίτων.

Η αναθεώρηση του Συντάγματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας θα θεωρείται ότι έχει γίνει δεκτή όταν οι Συνελεύσεις των Δημοκρατιών-μελών θα έχουν εγκρίνει το κείμενο που υιοθέτησε η Βουλή των Πολιτών της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης.

Εάν η Συνέλευση Δημοκρατίας-μέλους δεν εγκρίνει τη διατύπωση της αναθεώρησης του Συντάγματος όπως την υιοθέτησε η Βουλή των Πολιτών της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης, η πρόταση αναθεώρησης που απορρίφθηκε δεν δύναται να επανέλθει στην ημερήσια διάταξη της Ομοσπονδιακής Συνέλευσης πριν από την παρέλευση έτους από την ημέρα κατά την οποία η Βουλή των Πολιτών διαπίστωσε την έλλειψη συναίνεσης.

"Δ"**ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ**

**Συνέλευση της Αυτόνομης Επαρχίας Κόσοβα, Πρίστινα,
2 Ιουλίου 1990**

Με βάση τα κυριαρχικά δικαιώματα του λαού της Κόσοβα, που περιλαμβάνουν και το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, η Συνέλευση της Κόσοβα στην κοινή σύνοδο των τριών σωμάτων της, που έλαβε χώρα στις 2 Ιουλίου 1990, ενέκρινε και διακήρυξε (τα ακόλουθα):

Η Διακήρυξη

Με βάση τη βούληση την οποίαν εξέφρασε με αποφασιστικότητα η πλειοψηφία του πληθυσμού ολόκληρης της Κόσοβα, βούληση η οποία τελειώθηκε στη Διακήρυξη της Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών της Κόσοβα για τη νέα συνταγματική θέση της Κόσοβα, καθώς και με βάση τη θέση και το ρόλο που

έχει η Συνέλευση της Κόσοβα ως το ανώτατο κυβερνόν και αυτοδιαχειριζόμενο αντιπροσωπευτικό και συνταγματικό σώμα της Κόσοβα, η Συνέλευση της Κόσοβα πανυγηρικόως διακηρύσσει: ...

Τη συνταγματική ανακήρυξη της Κόσοβα ως ανεξάρτητης και ισότιμης οντότητας εντός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας (Συνομοσπονδίας), ως ισότιμοι υποκειμένου απεναντι στις άλλες οντότητες της Ομοσπονδίας (Συνομοσπονδίας)

- 1) Η Διακήρυξη αυτή εκφράζει και διακηρύσσει την αυθεντική συνταγματική θέση του πληθυσμού της Κόσοβα και της Συνέλευσης αυτής ως πράξη πολιτικής αυτοδιάθεσης μέσα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας.
- 2) Η Συνέλευση αυτή, ανακηρύσσοντας την Κόσοβα ισότιμη οντότητα της Γιουγκοσλαβίας, με βάση τις αρχές της αυθεντικής δημοκρατίας για το σεβασμό της βούλησης του λαού και των εθνικών κοινοτήτων, προσδοκά την επικύρωση αυτής της συνταγματικής πράξης στο γιουγκοσλαβικό Σύνταγμα με την πλήρη υποστήριξη της δημοκρατικής κοινής γνώμης στη Γιουγκοσλαβία και της διεθνούς κοινής γνώμης.
- 3) Η Συνέλευση αυτή ορίζει την Κόσοβα και τη νέα συνταγματική της θέση ως πολιτική και συνταγματική κοινότητα ίσων πολιτών και εθνοτήτων της Κόσοβα, στην οποία οι Αλβανοί, ως η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού της Κόσοβα και ένα από τα μεγαλύτερα έθνη της Γιουγκοσλαβίας, όπως και οι Σέρβοι και άλλοι (κάτοικοι) της Κόσοβα, θα θεωρούνται ΕΘΝΟΣ και όχι εθνική μειονότητα.
- 4) Κατά το διάστημα μέχρι την οριστική νομική θέση σε ισχύ της ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗΣ, η Συνέλευση και τα κυβερνητικά σώματα της Κόσοβα θα βασίζουν τη λειτουργία τους στο υφιστάμενο Ομοσπονδιακό Σύνταγμα της Γιουγκοσλαβίας και όχι στη συνταγματική αναθεώρηση της Σερβίας του 1989, ακυρώνοντας έτσι τη συγκατάθεση της Συνέλευσης της Κόσοβα από 23 Μαρτίου 1989 στην αναθεώρηση εκείνη.

5) Μέχρι την κύρωση του νέου Συντάγματος της Κόσοβα, η Συνέλευση της Κόσοβα από τώρα και στο εξής θα εμφανίζεται δημοσίως υπό τον ακόλουθο τίτλο, προσδιορίζοντας αυτή την κοινωνική και πολιτική κοινότητα, της οποίας αποτελεί όργανο, μόνο με το όνομα της Κόσοβα.

Πρίστινα, 2 Ιουλίου 1990

Η Συνέλευση της Κόσοβα,
Πρόεδρος της Συνέλευσης
Bujar Gjurgjeala

Έπονται υπογραφές 115 βουλευτών

"Ε"

ΨΗΦΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΤΗΣ "ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΣΟΒΑ" (Κάτσανικ, 7 Σεπτεμβρίου 1990)

Με βάση το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, με σεβασμό προς την κυριαρχική βούληση του αλβανικού λαού, όπως εκφράστηκε με συντριπτική πλειοψηφία σε ολόκληρη την Κόσοβα, σχετικά με την πολιτική και νομική υπόσταση και τη μορφή πραγμάτωσης της υπόστασης αυτής, όπως εκφράστηκε στη **Συνταγματική Διακήρυξη** της 2ης Ιουλίου 1990, η Συνέλευση της Κόσοβα, στην κοινή σύνοδο των τριών σωμάτων της που έλαβε χώρα στο Κάτσανικ, στις 7 Σεπτεμβρίου 1990, ενέκρινε και ανακήρυξε το Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Κόσοβα καθώς και όλα τα συνοδευτικά κείμενα, και ψήφισε το Νόμο για τις πολιτικές ενώσεις και άλλες μορφές του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι των πολιτών, την εκλογική νομοθεσία, ψηφίζοντας επίσης τις αναγκαίες αποφάσεις για τη λειτουργία της Συνέλευσης της Κόσοβα και τον τρόπο έγκρισης των αποφάσεων του Κοινοβουλίου της Σ.Ο.Δ.Γ. (Σοσιαλιστικής Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας). Οι αποφάσεις των νόμιμων αντιπροσώπων του λαού της Κόσοβα συνά-

δουν με τη δημόσια στάση της Προεδρίας της Σ.Ο.Δ.Γ. κατά τις συνομιλίες που διεξήχθησαν στις Δημοκρατίες σχετικά με τη μελλοντική μορφή της Γιουγκοσλαβίας. Εξαιτίας των αντισυνταγματικών μέτρων της Σ.Δ. της Σερβίας, ωστόσο, ο λαός της Κόσοβα, ειδικώς ο αλβανικός λαός, όχι μόνον αποκλείστηκε από τις συνομιλίες για τη μελλοντική μορφή της Γιουγκοσλαβίας (όπου οι Αλβανοί επίσης, μαζί με άλλα έθνη και εθνότητες, θα αποφασίσουν για την ισότιμη θέση τους ως προϋπόθεση για τη συνυπαρξή τους), αλλά αντιθέτως υποβλήθηκαν σε άνευ προηγουμένου τρομοκρατία, εθνική, πολιτική, οικονομική και ανθρώπινη ανισότητα, ακόμη και με κίνδυνο φυσικής τους εξόντωσης, κατά τρόπο ανοίκειο στην πολιτισμένη κοινωνία. Αυτό αποτελεί μέρος μόνον από τα όσα έχει υποστεί ο αλβανικός λαός, παρά την αφοσίωσή του στη Γιουγκοσλαβία, λόγω της εκκρεμούς θέσης του, καθώς και του εκκρεμούς καθεστώτος της Κόσοβα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής Κοινότητας. Επομένως, θεωρούμε το ψήφισμα για τη θέση του αλβανικού λαού υπό το πρίσμα της ίδρυσης από αυτόν και τμήματα άλλων εθνών και μειονοτήτων με τα οποία συνυπάρχει ενός κυρίαρχου κράτους -της Δημοκρατίας της Κόσοβα- ως ισότιμου μέλους της Γιουγκοσλαβικής Κοινότητας εθνών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όπως συνέβη με άλλα έθνη της Γιουγκοσλαβίας, οι ιστορικοί πόθοι του αλβανικού λαού, όπως εκφράζονται σε διάφορα κείμενα και γεγονότα του αγώνα του για εθνική απελευθέρωση διαμέσου της ιστορίας, θα εκπληρωθούν.

Με βάση τη σαφή βούληση του αλβανικού λαού για συνυπαρξη με άλλα γιουγκοσλαβικά έθνη και για τη διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας της Γιουγκοσλαβίας:

Σε αρμονία με τους δημοκρατικούς πόθους άλλων εθνών της Γιουγκοσλαβίας και της Ευρώπης, τμήμα της οποίας αποτελεί και η Γιουγκοσλαβία.

Το **Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Κόσοβα**, από τον ορισμό που δίνει για το κυρίαρχο κράτος της Κόσοβα μέσα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής Κοινότητας εθνών μέχρι τις

άλλες διατάξεις του, πέρα από τα ανθρώπινα και πολιτικά δικαιώματα και ελευθερίες, όπως [συμβαίνει] σε όλες τις πολιτισμένες και δημοκρατικές κοινωνίες, εγγυάται την ισότητα όλων των εθνικών κοινοτήτων σε όλους τους τομείς. Κατ' αυτόν τον τρόπο, διακηρύσσεται η δέσμευση του αλβανικού λαού να μην επιτρέψει ποτέ την επιβολή οποιασδήποτε μορφής ανισότητας σε βάρος τμήματος άλλου έθνους ή μειονότητας που διαβιού στο έδαφος της Δημοκρατίας της Κόσοβα.

Εφαρμόζοντας όλες τις θετικές συνταγματικές λύσεις και τις εμπειρίες δημοκρατικών χωρών της Ευρώπης και του κόσμου, το **Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Κόσοβα** ορίζει την καθιέρωση τέτοιας μορφής κρατικής οργάνωσης από το λαό με βάση την κυριαρχία του λαού και των πολιτών, την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και της πολιτικής δραστηριότητας των πολιτών, τον πλουραλισμό της ιδιοκτησίας, την οικονομία της αγοράς, καθώς και τη συνταγματικότητα του νόμου και το κράτος δικαίου, παρέχοντας έτσι εγγύηση για ένα δημοκρατικό τρόπο οργάνωσης και άσκησης της εξουσίας και πλήρη και ισότιμη νομική προστασία όλων των πολιτών, ασχέτως προς την εθνικότητα και την πολιτική, φυλετική, θρησκευτική, φύλου ή άλλη τοποθέτησή τους. Αυτό στοιχειοθετεί τη σαφή βούληση για δημοκρατία, ισότητα, και πλήρη ελευθερία όλων των πολιτών και των εθνικών κοινοτήτων με σκοπό την ευημερία και ενοποίησή τους στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας, της Ευρώπης, και του ελεύθερου κόσμου εν γένει.

Εμείς, οι νόμιμοι αντιπρόσωποι της Κόσοβα, συμβάλλουμε έτσι στις δημοκρατικές διαδικασίες που έχουν ξεκινήσει σε ορισμένα τμήματα της Γιουγκοσλαβίας, και στην ένταξη της Γιουγκοσλαβίας στη δημοκρατική κοινότητα της Ευρώπης. Επομένως, προσδοκούμε αναγνώριση από τις ομοσπονδιακές αρχές της Γιουγκοσλαβίας της κυριαρχίας της Δημοκρατίας της Κόσοβα ως ισότιμου μέλους της Γιουγκοσλαβικής Κοινότητας εθνών. Εξίσου, προσδοκούμε υποστήριξη από τα κυρίαρχα κράτη της Ευρώπης και του κόσμου προς το κυρίαρχο

κράτος που ιδρύθηκε έτσι - της Δημοκρατίας της Κόσοβα μέσα στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβικής Κοινότητας εθνών.

Κάτσανικ, 7 Σεπτεμβρίου 1990

"Στ"

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ (12 Οκτωβρίου 1991)

Το Συντονιστικό Συμβούλιο που περιλαμβάνει 11 αλβανικά πολιτικά κόμματα στη Γιουγκοσλαβία, εκφράζοντας την πολιτική βούληση του αλβανικού λαού για την επίλυση του αλβανικού ζητήματος και της τρέχουσας κατάστασης στη Γιουγκοσλαβία εξέδωσε τα ακόλουθα:

Πολιτική Διακήρυξη

A. Το ανεπίλυτο εθνικό ζήτημα των Αλβανών στη Γιουγκοσλαβία αποτελεί συνέπεια της διαίρεσης των αλβανικών εθνικών εδαφών, όταν, έπειτα από την ίδρυση του κράτους της Αλβανίας το 1912, περισσότεροι από το μισό αλβανικό πληθυσμό παρέμειναν έξω από τα όρια της Αλβανίας, στα συμπαγή εθνικά τους εδάφη, χωρίς να απολαύσουν ποτέ τα νόμιμα εθνικά τους δικαιώματα, ούτε στην παλιά Γιουγκοσλαβία ούτε στη Σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία.

B. Η διαίρεση των αλβανικών εδαφών χωρίς σεβασμό για την αρχή των εθνοτήτων κατά τη χάραξη των κρατικών συνόρων, και χωρίς να ληφθεί υπόψη η βούληση του αλβανικού λαού, συνεχίστηκε επίσης στο πλαίσιο της Γιουγκοσλαβίας με τη διαίρεση του αλβανικού έθνους ανάμεσα σε περισσότερα πολιτικοδιοικητικά όρια: στην Κόσοβα, τη Σερβία, τη Μακεδονία, και το Μαυροβούνιο. Οι Αλβανοί της Κόσοβα διέθεταν περιορισμένη πολιτική αυτονομία από το 1945 η οποία ενισχύθηκε κάπως από το ομοσπονδιακό σύνταγμα του 1974 - που

βρίσκεται ακόμη σε ισχύ- και σύμφωνα με το οποίο η Κόσοβα αποτελεί συστατικό μέλος της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας.

Γ. Κατά παράβαση του ομοσπονδιακού συντάγματος, η Σερβία κατάργησε την αυτονομία της Κόσοβα, διέκοψε τη λειτουργία του κοινοβουλίου της Επαρχίας και της κυβέρνησης της Κόσοβα καθώς και των τοπικών συμβουλίων και κυβερνητικών οργάνων' έκλεισε τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στην αλβανική γλώσσα' απέλυσε δια της βίας 100.000 περίπου Αλβανούς από την εργασία τους' κατέστρεψε το εκπαιδευτικό σύστημα στην αλβανική και απεργάζεται την κατάργησή του σε όλα τα επίπεδα.

Δ. Οι Αλβανοί της Γιουγκοσλαβίας οργανώνουν ειρηνικές εκδηλώσεις διαμαρτυρίας εδώ και μια δεκαετία, όλες όμως οι εκδηλώσεις αυτές έχουν καταπιγεί σκληρά από τις σερβικές και ομοσπονδιακές αστυνομικές δυνάμεις, αφήνοντας πάνω από εκατό νεκρούς, πολλές εκατοντάδες τραυματιών, πολλές χιλιάδες Αλβανών μαθητών με μυστηριώδη συμπτώματα δηλητηρίασης, χιλιάδες Αλβανούς στη φυλακή για πολιτικούς λόγους και πάνω από το μισό πληθυσμό να έχει υποστεί σκληρό αστυνομικό έλεγχο. Η καταπίεση, ιδίως στην Κόσοβα, έχει καταστεί καθημερινό φαινόμενο για τους Αλβανούς και η κατάσταση είναι αφόρητη.

Ε. Καθώς η Γιουγκοσλαβία αποδείχτηκε ακατάλληλο πλαίσιο για εθνικά και πολιτικά ζητήματα, οι Αλβανοί βουλευτές της Συνέλευσης της Κόσοβα -που βρίσκονται τώρα σε εξορία εξέδωσαν τη Διακήρυξη Ανεξαρτησίας της 2ας Ιουλίου 1990, ενώ στις 7 Σεπτεμβρίου 1990 η Κόσοβα ανακηρύχθηκε Δημοκρατία. Αυτό υπήρξε επακόλουθο της έναρξης αναδιοργάνωσης της Γιουγκοσλαβίας.

Τα αλβανικά πολιτικά κόμματα στη Γιουγκοσλαβία, αποφασισμένα να επιδιώξουν μια ειρηνική και δημοκρατική λύση όλων των ζητημάτων, με βάση το δικαίωμα των λαών στην αυτοδιάθεση, σύμφωνα με τις αρχές της ΔΑΣΕ και της Διάσκεψης του Παρισιού, προτείνουν τις ακόλουθες επιλογές για την

επίλυση του αλβανικού ζητήματος στη Γιουγκοσλαβία καθώς και της γιουγκοσλαβικής κρίσης στο σύνολό της:

1. Εάν τα εξωτερικά και εσωτερικά όρια της Γιουγκοσλαβίας παραμείνουν αμετάβλητα, τότε η Κόσοβα πρέπει να έχει καθεστώς Δημοκρατίας ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος με το δικαίωμα συμμετοχής σε συνασπισμό με άλλα κυρίαρχα κράτη της Γιουγκοσλαβίας.

Οι Αλβανοί αποτελούν το 90% του πληθυσμού της Κόσοβα, ενώ οι Σέρβοι, Μαυροβούνιοι και άλλες εθνοτικές ομάδες εκεί απαρτίζουν το υπόλοιπο 10%. Ως προς το ζήτημα των Σέρβων, Μαυροβουνίων και άλλων εθνοτικών ομάδων στην Κόσοβα φυσικά εγγυόμαστε όλα τα εθνικά και πολιτικά δικαιώματα.

Οι Αλβανοί στη Μακεδονία (που υπολογίζονται στο 40% περίπου του πληθυσμού), καθώς και στη Σερβία και το Μαυροβούνιο θα πρέπει να αποκτήσουν καθεστώς στοιχείου που δύναται να σχηματίσει κράτος και να απολαμβάνουν όλα τα εθνικά και πολιτικά δικαιώματα.

2. Εάν τα εσωτερικά όρια ανάμεσα στις Δημοκρατίες πρόκειται να μεταβληθούν, το αίτημα των Αλβανών της Γιουγκοσλαβίας είναι μια Αλβανική Δημοκρατία στη Γιουγκοσλαβία με βάση τις εθνικές και άλλες αρχές που ισχύουν για τους Σέρβους, τους Κροάτες, τους Σλοβένους και άλλους λαούς της Γιουγκοσλαβίας.
3. Εάν τα εξωτερικά όρια της Γιουγκοσλαβίας πρόκειται να μεταβληθούν, οι Αλβανοί της Γιουγκοσλαβίας ζητούν όπως οι αποφάσεις για την επανένωση της Κόσοβα και άλλων αλβανικών εδαφών στη Γιουγκοσλαβία με την Αλβανία να ληφθούν μέσω δημοψηφίσματος υπό διεθνή εποπτεία.

Τα αλβανικά πολιτικά κόμματα στη Γιουγκοσλαβία αναγνωρίζουν τα αποτελέσματα του Δημοψηφίσματος που οργανώθηκε στην Κόσοβα μεταξύ 26 και 30 Σεπτεμβρίου 1991, για την ανακήρυξη της Κόσοβα ως κυρίαρχης και ανεξάρτητης δημοκρατίας.

Η γιουγκοσλαβική κρίση άρχισε στην Κόσοβα, καθώς οι Αλβανοί εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους για την κατάσταση τους, και επομένως δεν μπορεί να επιλυθεί χωρίς τη συμμετοχή τριών περίπου εκατομμυρίων Αλβανών της Γιουγκοσλαβίας, της τρίτης μεγαλύτερης κοινότητας, μετά τους Σέρβους και τους Κροάτες.

Τέλος, μια ικανοποιητική λύση για το αλβανικό ζήτημα στη Γιουγκοσλαβία θα συνέβαλλε ιδιαίτερα ώστε να καταστήσει τους Αλβανούς των Βαλκανίων (περίπου επτά εκατομμύρια) παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή και σε ολόκληρη την Ευρώπη.
12 Οκτωβρίου 1991

Ο Πρόεδρος του Συντονιστικού Συμβουλίου
των Αλβανικών Πολιτικών
Κομμάτων στη Γιουγκοσλαβία
Dr. Ibrahim Rugova

"Ζ"

ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ

(Μεταξύ Μιλόσεβιτς και Ρουγκόβα για το Εκπαιδευτικό)

Εδώ και αρκετά χρόνια το εκπαιδευτικό σύστημα του Κοσσυφοπεδίου -από τη βασική εκπαίδευση μέχρι το πανεπιστήμιο- δε λειτουργεί φυσιολογικά.

Οι υπογραφόμενοι, κ. Σλόμποταν Μιλόσεβιτς, Πρόεδρος της Δημοκρατίας της Σερβίας, και Δρ. Ιμπραήμ Ρουγκόβα, συμφώνησαν από κοινού να προβούν σε ομαλοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος του Κοσσυφοπεδίου για τα παιδιά και τους νέους Αλβανούς.

Στη βάση αυτή, η συμφωνία προβλέπει την επιστροφή των Αλβανών μαθητών και δασκάλων στα σχολεία.

Λόγω της κοινωνικής και ανθρωπικής αξίας της, η παρούσα συμφωνία είναι υπεράνω πολιτικών σκοπιμοτήτων. Η φροντίδα για το μέλλον των Αλβανοπαίδων και της νεολαίας του

Κοσσυφοπεδίου, την οποία συμμερίζονται και οι δύο υπογράφωντες, τους οδήγησε στην παρούσα συμφωνία.

Οι υπογραφόμενοι ευχαριστούν τους κοινούς φίλους τους της Κοινότητας του Αγίου Ετζίντιο για τη γενναιόδωρη συμβολή, βοήθεια και ενίσχυση που παρείχαν στο διάλογο.

Επιπλέον, οι υπογραφόμενοι είναι βέβαιοι για τις δεσμεύσεις που έχουν αναλάβει όλοι εκείνοι που καλούνται να υλοποιήσουν τη συμφωνία για την ομαλοποίηση του εκπαιδευτικού συστήματος. Για την πραγματοποίηση της συμφωνίας θα συσταθεί μικτή ομάδα(3+3).

Όταν οι νέοι άνθρωποι αναλάβουν σοβαρά την υποχρέωση της μορφωτικής και πολιτιστικής διαμόρφωσης τους, για να καταστούν υπεύθυνοι πολίτες, τότε θα κατισχύσει η νίκη του πολιτισμού αντί της νίκης του ενός έναντι του άλλου.

Dr. Ibrahim Rugova

(υπογραφή)

Πρόεδρος

της Δημοκρατίας της Σερβίας

Slobodan Milosevic

(υπογραφή)

1η Σεπτεμβρίου 1996

"Η"

**ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΟΗΕ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΒΟΛΗ ΕΜΠΑΡΓΚΟ ΟΠΛΩΝ
ΣΤΗ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΣΥΦΟΠΕΔΙΟΥ
(Αρ. 1160/31 Μαρτίου 1998)**

Το Συμβούλιο Ασφαλείας,

Λαμβάνοντας υπόψη με την προσήκουσα εκτίμηση τις δηλώσεις των υπουργών Εξωτερικών της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Ρωσικής Ομοσπονδίας, του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας και των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (της Ομάδας Επαφής) της 9ης

και 25ης Μαρτίου 1998 (S/1998/223 και S/1998/272), συμπεριλαμβανομένης και της πρότασης για καθολικό εμπάργκο όπλων προς την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, περιλαμβανομένου και του Κοσσυφοπέδιου,

Καλωσορίζοντας την απόφαση της Ειδικής Συνόδου του Μονίμου Συμβουλίου του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) της 11ης Μαρτίου 1998 (S/1998/246).

Καταδικάζοντας τη χρήση υπερβολικής βίας από τις σερβικές αστυνομικές δυνάμεις εναντίον αμάχων και ειρηνικών διαδηλωτών στο Κοσσυφοπέδιο, καθώς και όλες τις πράξεις τρομοκρατίας από τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσυφοπέδιου ή οποιαδήποτε άλλη ομάδα ή άτομο και κάθε εξωτερική βοήθεια προς την τρομοκρατική δραστηριότητα στο Κοσσυφοπέδιο, συμπεριλαμβανομένων της χρηματοδότησης, του εξοπλισμού και της εκπαίδευσης,

Λαμβάνοντας υπόψη τη διακήρυξη της 18ης Μαρτίου 1998 εκ μέρους του Προέδρου της Δημοκρατίας της Σερβίας για τις πολιτικές διαδικασίες στο Κοσσυφοπέδιο και τα Μετόχια (S/1998/230),

Λαμβάνοντας επίσης υπόψη τη σαφή δέσμευση ανώτερων εκπροσώπων της κοσοβαρικής αλβανικής κοινότητας για μη χρήση βίας,

Λαμβάνοντας υπόψη ότι έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος στην υλοποίηση ενεργειών που υποδεικνύονται στη δήλωση της Ομάδας Επαφής της 9ης Μαρτίου 1998, τονίζοντας όμως ότι απαιτείται περαιτέρω πρόοδος,

Επιβεβαιώνοντας τη δέσμευση όλων των Κρατών Μελών υπέρ της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας,

Ενεργώντας υπό τους όρους του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,

1. Καλεί την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας να προβεί αμέσως στα αναγκαία βήματα για την επίτευξη πολιτικής λύσης στο ζήτημα του Κοσσυφοπέδιου μέσω διαλόγου και για την υλοποίηση των ενεργειών που υποδεικνύονται στις δηλώσεις της Ομάδας Επαφής της 9ης και 25ης Μαρτίου 1998·

2. Καλεί επίσης την κοσοβαρική αλβανική ηγεσία να καταδικάσει όλες τις τρομοκρατικές ενέργειες, και τονίζει με έμφαση ότι όλα τα στοιχεία της κοσοβαρικής αλβανικής κοινότητας θα πρέπει να επιδιώκουν τους σκοπούς τους μόνο με ειρηνικά μέσα·

3. Υπογραμμίζει ότι ο τρόπος για την ήττα της βίας και της τρομοκρατίας στο Κοσσυφοπέδιο είναι οι αρχές του Βελιγραδίου να προσφέρουν στην κοσοβαρική αλβανική κοινότητα γνήσιες πολιτικές διαδικασίες·

4. Καλεί τις αρχές του Βελιγραδίου και την κοσοβαρική αλβανική ηγεσία των Αλβανών να προσέλθουν επειγόντως και χωρίς όρους σε έναν ουσιαστικό διάλογο για τα ζητήματα πολιτικού καθεστώτος, και λαμβάνει υπόψη του την ετοιμότητα της Ομάδας Επαφής να διευκολύνει έναν τέτοιο διάλογο·

5. Συμφωνεί, χωρίς να προκαταλαμβάνει το αποτέλεσμα αυτού του διαλόγου, με την πρόταση (που περιέχεται) στις δηλώσεις της Ομάδας Επαφής της 9ης και 25ης Μαρτίου 1998 ότι οι κατευθυντήριες αρχές μιας συμφωνίας στο πρόβλημα του Κοσσυφοπέδιου θα πρέπει να βασίζονται στην εδαφική ακεραιότητα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και θα πρέπει να συνάδουν προς τις σταθερές αρχές του ΟΑΣΕ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που ορίζονται στην Τελική Πράξη του Ελσίνκι της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη του 1975, και του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, και ότι μια τέτοια λύση θα πρέπει επίσης να λαμβάνει υπόψη τα δικαιώματα των Κοσοβάρων Αλβανών και όλων όσων διαβιούν στο Κοσσυφοπέδιο, και εκφράζει την υποστήριξη του σε ένα διευρυμένο καθεστώς για το Κοσσυφο-

πέδιο που θα περιλαμβάνει σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας και ουσιαστική αυτοδιοίκηση·

6. Καλωσορίζει την υπογραφή στις 23 Μαρτίου 1998 συμφωνίας για τα μέτρα προς υλοποίηση της Εκπαιδευτικής Συμφωνίας του 1996, καλεί όλα τα μέρη να εξασφαλίσουν την ομαλή και χωρίς καθυστέρηση πορεία υλοποίησης της σύμφωνα με το συμφωνημένο χρονοδιάγραμμα και εκφράζει την ετοιμότητά του να εξετάσει τη λήψη μέτρων, εάν ένα από τα μέρη παρεμποδίσει την υλοποίηση (της Συμφωνίας)·

7. Εκφράζει την υποστήριξή του στις προσπάθειες του ΟΑΣΕ για ειρηνική επίλυση της κρίσης στο Κοσσυφοπέδιο, συμπεριλαμβανομένων (των προσπαθειών) του Προσωπικού Εκπροσώπου του Προεδρεύοντος (του ΟΑΣΕ) για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, ο οποίος είναι επίσης ο Ειδικός Εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και την επιστροφή [στο Κοσσυφοπέδιο] των αποστολών μακράς διάρκειας του ΟΑΣΕ·

8. Αποφασίζει ότι όλα τα Κράτη, προς το σκοπό της εμπέδωσης της ειρήνης και της σταθερότητας στο Κοσσυφοπέδιο, θα εμποδίσουν την πώληση ή προμήθεια στην Ο. Δ. της Γιουγκοσλαβίας, συμπεριλαμβανομένου του Κοσσυφοπεδίου, από υπηκόους τους ή από το έδαφός τους ή με τη χρήση πλοίων και αεροσκαφών υπό τη σημαία τους, οπλισμού και συναφούς υλικού όλων των τύπων, όπως όπλων και πυρομαχικών, στρατιωτικών οχημάτων και εξοπλισμού και ανταλλακτικών για τα ανωτέρω, και θα εμποδίσουν τον εξοπλισμό και την εκπαίδευση για τη διάπραξη πράξεων τρομοκρατίας εκεί·

9. Αποφασίζει να ιδρύσει, σύμφωνα με τον κανονισμό 28 των προσωρινών κανονισμών διαδικασίας του, επιτροπή του Συμβουλίου Ασφαλείας, που θα αποτελείται από όλα τα μέλη του Συμβουλίου, για να αναλάβει τα ακόλουθα καθήκοντα και να υποβάλει έκθεση για το έργο της στο Συμβούλιο μαζί με τις παρατηρήσεις και συστάσεις της:

- α) να ζητήσει από όλα τα Κράτη πληροφορίες σχετικά με τις ενέργειες τους για την αποτελεσματική εφαρμογή των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση
- β) να εξετάσει κάθε πληροφορία που υπέπεσε στην αντίληψη της από οποιοδήποτε Κράτος σχετικά με παραβιάσεις των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση και να συστήσει κατάλληλα μέτρα αντιδράσεως
- γ) να υποβάλει περιοδικές εκθέσεις στο Συμβούλιο Ασφαλείας για τις πληροφορίες που περιήλθαν σε γνώση της σχετικά με εικαζόμενες παραβιάσεις των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση
- δ) να εκδίδει όποιες κατευθυντήριες αρχές κρίνει αναγκαίες για τη διευκόλυνση της εφαρμογής των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση
- ε) να εξετάζει τις εκθέσεις που υποβάλλονται σε εφαρμογή της παραγράφου 12 κατωτέρω

10. Καλεί όλα τα Κράτη και όλους τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς να συμμορφωθούν αυστηρά με αυτή την απόφαση, ασχέτως προς την ύπαρξη οποιωνδήποτε δικαιωμάτων που παρασχέθηκαν ή υποχρεώσεων που μεταβιβάστηκαν ή επιβλήθηκαν από οποιαδήποτε διεθνή συμφωνία ή από οποιαδήποτε σύμβαση που συνάφθηκε ή οποιαδήποτε έγκριση ή άδεια που χορηγήθηκε πριν από τη θέση σε ισχύ των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση, και τονίζει στο πλαίσιο αυτό τη σημασία της συνέχισης της εφαρμογής της Συμφωνίας για τον Υποπεριφερειακό Έλεγχο των Εξοπλισμών που υπογράφηκε στη Φλωρεντία στις 14 Ιουνίου 1996

11. Ζητεί από τον Γενικό Γραμματέα να παρέχει κάθε αναγκαία συνδρομή στην επιτροπή που συνεστήθη με την παράγραφο 9 ανωτέρω και να προβαίνει στις αναγκαίες διευθετήσεις στη Γραμματεία προς το σκοπό αυτό

12. Ζητεί από τα Κράτη να υποβάλουν έκθεση προς την επιτροπή που συνεστήθη με την παράγραφο 9 ανωτέρω εντός τριάντα ημερών από την έγκριση αυτής της απόφασης για τα μέτρα που έχουν λάβει για να καταστήσουν αποτελεσματικά τα απαγορευτικά μέτρα που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση·

13. Καλεί τον ΟΑΣΕ να τηρεί ενήμερο τον Γενικό Γραμματέα για την κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο και για τα μέτρα που έχει λάβει ο οργανισμός αυτός στο ζήτημα αυτό·

14. Ζητεί από τον Γενικό Γραμματέα να πληροφορεί τακτικά το Συμβούλιο και να υποβάλει εκθέσεις για την κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο και την εφαρμογή αυτής της απόφασης όχι αργότερα από τριάντα ημέρες μετά την έγκριση αυτής της απόφασης και κάθε τριάντα ημέρες εφεξής·

15. Ζητεί περαιτέρω ο Γενικός Γραμματέας, σε συνεννόηση με τους αρμόδιους περιφερειακούς οργανισμούς, να συμπεριλάβει στην πρώτη του έκθεση συστάσεις για τη δημιουργία συνολικού καθεστώτος για την επιτήρηση της εφαρμογής των απαγορευτικών μέτρων που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση, και καλεί όλα τα Κράτη, ιδίως τα γειτονικά Κράτη, να παράσχουν πλήρη συνεργασία στο θέμα αυτό·

16. Αποφασίζει να εξετάζει την κατάσταση στη βάση των εκθέσεων του Γενικού Γραμματέα, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις εκτιμήσεις, μεταξύ άλλων, της Ομάδας Επαφής, του ΟΑΣΕ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και αποφασίζει επίσης να επανεξετάσει τα απαγορευτικά μέτρα που επιβλήθηκαν με αυτή την απόφαση, συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας για τον τερματισμό τους, αφότου λάβει την εκτίμηση του Γενικού Γραμματέα ότι η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, συνεργαζόμενη με εποικοδομητικό τρόπο με την Ομάδα Επαφής, έχει :

α) αρχίζει ουσιαστικό διάλογο σύμφωνα με την παράγραφο 4 ανωτέρω, συμπεριλαμβανομένης της συμμετοχής εξωτερικού εκπροσώπου ή εκπροσώπων, εκτός εάν η αποτυχία

- της να το πράξει δεν οφείλεται στη θέση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας·
- β) αποσύρει τις ειδικές αστυνομικές μονάδες και καταπαύσει τη δράση των δυνάμεων ασφαλείας που έχουν αντίκτυπο στον άμαχο πληθυσμό·
- γ) επιτρέψει πρόσβαση στο Κοσσυφοπέδιο σε ανθρωπιστικές οργανώσεις καθώς και σε εκπροσώπους της Ομάδας Επαφής και άλλων διπλωματικών αποστολών·
- δ) δεχθεί αποστολή του Προσωπικού Εκπροσώπου του Προεδρεύοντος του ΟΑΣΕ για την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, η οποία θα περιείχε νέα και ειδική εντολή για την αντιμετώπιση των προβλημάτων στο Κοσσυφοπέδιο, καθώς και την επιστροφή των αποστολών μακράς διάρκειας του ΟΑΣΕ·
- ε) διευκολύνει αποστολή στο Κοσσυφοπέδιο του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα·

17. Παροτρύνει το Γραφείο του Εισαγγελέα του Διεθνούς Δικαστηρίου που συστήθηκε σύμφωνα με την απόφαση 827 (1993) της 25ης Μαΐου 1993 να αρχίσει τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με τη βία στο Κοσσυφοπέδιο που θα μπορούσαν να εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του, και λαμβάνει υπόψη του ότι οι αρχές της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας έχουν υποχρέωση να συνεργάζονται με το Δικαστήριο και ότι οι χώρες της Ομάδας Επαφής θα θέσουν στη διάθεση του Δικαστηρίου εξακριβωμένες σχετικές πληροφορίες (που έχουν) στην κατοχή τους·

18. Επιβεβαιώνει ότι συγκεκριμένη πρόοδος προς επίλυση των σοβαρών πολιτικών προβλημάτων και των προβλημάτων που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα στο Κοσσυφοπέδιο θα βελτιώσει τη διεθνή θέση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και τις προοπτικές για την εξομάλυνση των διεθνών της σχέσεων και την πλήρη συμμετοχή της σε διεθνείς θεσμούς·

19. Τονίζει με έμφαση ότι αποτυχία να σημειωθεί εποικοδομητική πρόοδος προς την ειρηνική επίλυση της κατάστασης στο Κοσσυφοπέδιο θα οδηγήσει στην εξέταση πρόσθετων μέτρων·

20. Αποφασίζει να συνεχίσει να απασχολείται με το θέμα.